

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی
آبلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

اوچونجو ایل صایی ۷ (آردیجیل صایی ۳۰)
سال سوم شماره ۷ (شماره مسلسل ۳۰)

مهر ۱۳۶۰

(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

این مجله بهیچ حزب و گروهی بستگی ندارد

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
3rd Year No.7 (Serial No. ۳۰)
Octobre 1981

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

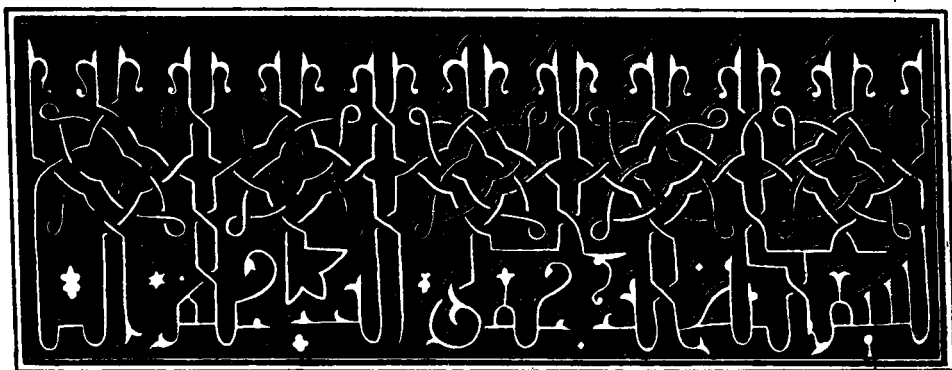
بسم الله الرحمن الرحيم

ایچینده کیلر

(فهرست)

صنعه

- ۱- گونش دن بیر های (۳) : دوکتور حمید نطفی
- ۲- سوز و کلامیکلریجیز (۴) : برنورغ - بیگدلی
- ۳- حضرت عنی (ع) نین اؤگودلری : ج - ۵
- ۴- آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی (۵) : دوکتور جواد هیئت
- ۵- بیرمدس ایکی غزل : حبیبی دن، جبارلیدان، ساوالاندان
- ۶- پرفسور حمید آراسلی نین (رازهائی دردل تاریخ) مؤلفینه آچیق مکتوبو : یازیمیزا کؤچوره ن ح-م- ساوالان
- ۷- (نفر نمونه سی) موروو داغی نین اته گینده میرزه ابراهیموف
- ۵۲- یازیمیزا کؤچوره ن ع - منظوری خامنه ای
- ۵۷- اوخوجو مکتوبلاری وجوابلار : دوکتور جواد هیئت
- ۶۱- غزل ؛ امیر علی شیر نوائی دن : غ - بیگدلی
- ۶۲- شعر: رؤیا مدآنام : دوکتور حمید نطفی
- ۶۳- شعر: بیر خبر ائشیتدیم: بالاش آذر اوغلو
- ۶۵- شعر: کند دوکتوری : اکبر رزاقی
- ۶۸- شعر: ایشیقلا ندی : هدایت حصاری
- ۶۹- شعر: حیدر بابادان شهریارا : میراسماعیل جباری نژاد
- ۷۰- شعر: (آناسی) : معاصر تورک شاعری سیف الدین آلتایلی
- ۷۱- غزل : حکیمانه دولانسین : علی آقا واحد
- ۷۲- غزل : علی آقا واحدین غزلی نین فارسجا ترجمه سی : حسینعلی شقائی
- ۷۳- ۸۱- دمیرل آل ، کؤمور آل : بهلول دیوانه دن
- ۷۴- ۱۹- آذربایجان زادگاه شعرنو (۳) : صمد سرداری نیا
- ۸۳- ۲۰- شعر: قاده ن سیزاتو : سؤنمز

وارلیق

آیلیق تور کجه و فارسجا فرهنگي نشریه
مجله ماهانه فرهنگي فارسي و ترکی

اوچونجی ایل - صایی ۷ - مهر ۱۳۶۰

دوکتور حمید نطقی

=====

گونشدن بیربای

(۲) *

۱۱۳- خولیا = خیال

- یوخ، یوخ حقیقتدیر، خولیا دگیل بو . "شاعیرین ائوی" ص ۳۳
- ۱۱۴- دالماق = گیرمک ، جومماق ، اؤزونو اونوتماق :
گله جک عشقینه خیالا دالماق ،
ازیلن ائللرین دردینه قالماق .
بیر آغاچ آلتیندا ساحلبده یالقیز
اوتوروب دالمیشام دوشونجه لیره
۱۱۵- دامغا = مؤهور (مهر) ، نشان
کلن یا دائللی لره آغام دئمه یین لره
اؤلوم دامغاسی ووردو قارا ، قانلی پنجه لر " ووران ۲۶ اورهک" ۱۰۶
تیه جیک لرده کی قوملار یئنی دن حلقه وورور
خزیرین دالغالاری ساحیله مین دامغا وورور
" شووه لان دا " ص ۱۳۴

* بؤیوک شاعر سلیمان رستمین (منیم گونشیم) آدلی شعر کتابی نین لغوی
تدقیقی نین ۳ نجی حصه سی .

۱۱۶- داملا = دامجی

نفتیمین هر داملاسی بیر اولدوز دور گۆزومده

بوزوقلار آراسیندا بیر اولدوزام اؤزوم ده

۶۷ ص "بیر اولدوزام اؤزوم ده"

۱۱۷- دان (دان سۆکولور) = "فجر وقتی دیر" دشمکدیر

دان سۆکولور، اقق لردن گونش منه گۆز وورور

دؤنه - دؤنه گۆز وورور. "یئننه داغلار قوینوندا یام" ۱۱۷ ص

۱۱۸- دجللیک = راحت دور ما ماق (شیطنت)

گونشیم مرد یا شا انسانلارا انسانلیق ائله

نه دجللیک نه منملیک، نه ده نادانلیق ائله

۱۶۰ ص "سلیمانلیق ائله"

۱۱۹- دوام ائتدیرمک = (ادامه)، آراسینی کسمه مک

کشفینیزی هله لیک دوام ائتدیرین بئله

بلکه صاباح بو فرصت دوشمه یه جکدیر اله "غریبه قونشو" ۲۸۰ ص

۱۲۰- دؤردبیریان = اطراف، چؤوره

چنار کیمی قول - بوداق آتمازدیم دؤرد بیر یانا

باکی تک بیر قهرمان شهریم اولماسایدی

۸۱ ص "اولماسایدی"

۱۲۱- دوشرگه = کامپ، (اوردوگاه)

قویما ییین دونیادا ناحق قانلار تۆکولسون

مکتبلرین یئرینه دوشرگه لر تیکیلسین

۱۰۶ ص "ووران ۲۶ اورهک"

۱۲۲- دوشونجه = فکر

بیر آغاج آلتیندا ساحلیده یالقیز

اوتوروب دالمیشام دوشونجه لره

۱۳۸ ص "پاییز"

۱۲۳- دوغورماق = عمله گتیرمک

دوغورورسان منیم آتش دولو قلبیمده غرور.

۱۰۰ ص

۱۲۴- دوگوم = فارسلا رین (گره)، عربلرین (عقده) ددندیک لری. دوگون شکلیشه

بوصورتین ترجیحی وارچونکو طوی معناسینا اولان دوگون دن آیریلیر.

دوگوملو سؤزلردن هئج کلمز خوشوم

آیدین حقیقت دیر منیم فلسفه م "منیم فلسفه م" ۸۷ ص

- ۱۲۵- دوگون = طوی ، شنلیک
اونو گۆرمزیمیز طویدا ، دوگونده ،
تک تنها کئچیریر گنجدلرینی . "مالینی یئمو" ص ۲۸۲
مندن آیریلما میسان نه دوگونده ، نه یاسدا
منه یئلک اولموسان هم کور ده هم آراز دا .
"صیت" ص ۴۲
- ۱۲۶- دولاشماق = گزمک ، دؤور وورماق
نامرد اولوم قاپی - قاپی دولاشماقدان اوسانین
دونیا میزا معنا وثره ن انسان عمرو اوزانین
"یادداش" ص ۶۶
دوغرودان دا بیر عالم مییش ویطوشانین گنجه سی
گۆزل کچیر بویئرلرده دولاشانین گنجه سی "ویطوشا" ۱۳۲
اوخشاسین اویسون اؤز عشق ایله برک - برک قوجوسون
اونون عشقیله فیضالاردا دولاشین ، اوچسون
"یاخشی یولداش" ص ۳۰۴
- ۱۲۷- دولاشیق = دوز گئتمه یین ، (پرپیچ)
دولاشیق یولدا حسنون اولدو هدر! "صون مکتوب" ص
۱۲۸- دویماق = حسن ائتمک ، آنلاماق
آغلادیم قالمادی گۆزلریمده یاش ،
دئ بونو دویدون مو مزارینده سن . "قارداش مزاری" ص ۱۵۴
۱۲۹- دئشیک = دلیک
بدنی گولله لردن دئشیک - دئشیک دیر تامام .
"آمریکا نه دیر بو؟" ص ۱۱۳
- ۱۳۰- دئشیم - دئشیم = دلیک - دلیک
دونیانین هر یخرینده آزادلیق ووروشوندا ،
گولله دن دئشیم - دئشیم بیرآل بایراق اولادیم .
"دئشیرم" ص ۶۰
آزادلیق ووروشوندا گولله دن دئشیم - دئشیم ،
قیزیل قانا بویانمیش بایراغیم ، بایراغیم وار ،
"دینله منی" ص ۲۴۷

۱۳۱- دیکسینمک = دانیشیق دیلینده "دیکسینمک" ایله افاده ائدیلمن مفهوم
کولگه نندن دیکسینیرسن .

" ههچستان اهلی " ص ۲۶۳

۱۳۲- دیکمگ / تیکمک = تیکمک "بنا ائتمک ، انشاء ائتمک و دیکمک فارسجا
دا " دوختن " دیر .

بوشهرده بیرچوخ قشنگ عمارت لر تیکمیشدی .
گوزلرینی آغ گونلره ، گله جگه دیکمیشدی

ص ۳۵۶ "تبریزده قیش"

۱۳۳- دیلنچی = صدقه ایله کئچینن (گدا)

بورجونوزدان بیرآز وئرین من دیلنچی دگیلم
قول دگیلم قارشینیزدا کمان کیمی اگیلم

ص ۳۵۸ "تبریزده قیش"

اربابلار باغیریر : چکیل دیلنچی .
اغل بیلیر ، بو آدام دگیل دیلنچی

" شاعرین اولومو " ص ۳۳۰

۱۳۴- دئییه = سبب و یا مقصد بیلدیریر ، " وئرسین دئییه " و " وئرمه گبی
اوچون " دئمکدیر .

بیزده زیرک اولموشوق ، بیزده قوچاق اولموشوق
معلم امتحاندا بیزه "بئش" وئرسین دئییه

ص ۴۰ "جغرافیا درسینده"

مصراعلاز قوشون کیمی دوزولدوکجه جرگه یه
سئویندیم ایسته گیمه نایل اولورام دئییه

ص ۵۷ "یوخوسوز گفجه م"

۱۳۵- دیلمانج = ترجمان

سن منیم ایلك عشقیمین ایلك دیلمانچی اولموسان
شعریمین شهرینده دگیرمانجی اولموسان

ص ۴۲ " صحبت "

۱۳۶- دیله مک = آرزولاماق

سن حقینی آلاماق دیله ییرسن سه ، همن ، قوش !

ص ۱۰۷ "عصیان یارات"

- ۱۳۷- دینله مک = قولاق آسماق
 دینله شاعرینی، تبریزلی گۆزهل
 یئنه حسرتینله آلیشیر سینهم . " دینله " ص ۲۰۱
 اوخوجوم، دینله منیم ساده اورهک سۆزلریمی
 اوزو آغ، آلنی آچیقارلا بوگون فخر اشدیرم
 ص ۶۷ "مکتوبا جواب"
- ۱۳۸- دئویرمک = پیخماق، ترس چئویرمک
 او جادان شاعره یول وئرین، دئییر،
 بوکهنه عالمی دئویرین، دئییر. "شاعرین اولومو" ص ۳۳۱
 ۱۳۹- ذروه = داغین ان یوکسک نقطه سی، (قله)
 یاخشی بیلیرمکی من منلیگیندن دؤنمه یین،
 ذروه سیندن ائنمه یین ووقار اوره گیمده دیر.
 ص ۳۹ "باهار اوره گیمده دیر"
- دورما قالخ ذروه لرین ذروه سینه
 دیله گل، قوی بشریت قولاق آسین سینه
 ص ۹۹
 ۱۴۰- رسام / رساملیق = نقاش، نقاشلیق
 رساملیغین دا واردی، شاعرلیگین ده واردی،
 قلمین ده، فرجان دا عطیرلی ایلك باهاردی
 ص ۱۴۷ "مشهدینی یاد ائتدیم"
- ۱۴۱- روباب = چالغی آلتی (چنگ)
 او گوندن بو گونه دک آغلایان تفللرینده
 حسرتله سیزدن دئییر کؤنول روبابیم منیم "عومورکتابیم" ص ۲۵۲
- ۱۴۲- رجا = خواهش
 سیزدن بیر رجا دا، دوستلار بودور، بو
 کوردن یوخ، آرازدان گتیرین سویو "وصیت کیمی" ص ۲۰۲
 ۱۴۳- زاواللی = یاریق آدام، بیچاره
 ایتدی آرتیق زاواللی سان هقیهات
 سنه بیگانه دیر بیزیم حیات. "صون مکتوب" ص ۱۶۷
 بو زاواللی آتانین شهرتینه اقله نیر
 آزمین چوخ بیلدیگی ثروه تینه اقله نیر
 ص ۳۴۰ "قیزدردی، آتا دردی"

۱۴۴- ساپاند = فلاخن

آغا جلارا دیرماناردیق، یاخشی ساپاند آتاردیق،
بیچین واقتی مورگه له ییب خیرمانلاردا یا تاردیق.

"قاراچی محمدین حکایه تی" ص ۳۴۴

۱۴۵- ساپماق = دوزیولدان چیخماق (انحراف)

دوشونور: من آتیمی یاد چوله سوردوم، چا پدیم،
قاپیلیب حسه بوگون دوغرو یولومدان ساپدیم.

"یاخشی یولداش" ص ۳۱۷

۱۴۶- ساحه = میدان

بیر دده آختاریرام مشهور بیر یازان اولسون
عومورلوک هر ساحه ده چتینیم آسان اولسون

"پیردده آختاریرام" ص ۲۶۱

۱۴۷- سارای = دولت باشلارینین بویوک اتولری، گورکملی بینا

تمهلی پوچ قوجا سارای، اوزون دگیل عمرون سنین

"یشددی زنجی" ص ۱۰۹

۱۴۸- سارسیلماق = تیتره مک، ضعف گوسته رمک

ان یاخشی انسانلاردی سندن نگران قالان

سارسیلما دین، اؤنونده دوشمنلرین کیچیلدی .

"یئلکه نین غرق اولمادی" ص ۱۱۳

آتیلیب صون دؤگوشه نعره چکیر بیرده خزر

سارسیلیر چرچیوه سیندن قاپیلار، پنجره لـر

"شووه لان دا" ص ۱۳۴

۱۴۹- سارسیتماق = تیتروتمک

یوخ بیزی سارسیتما دی، قورخوتما دی ووروشلار

عزیز بیر خاطره دیر آلنیمیزدا قبریشلار

"دوستوم بیلیرسن می؟" ص ۱۵۶

۱۵۰- سارماشماق = قوجا قلاشماق، بیر- بیرینه ساریلماق

بیر- بیرینه سارماشاراق سیخیلدیلار دیوارا

دوشونه رک آرادیلار بوسون درده صون چارا

"تبریزده قیش" ص ۳۵۸

۱۵۱ - سارماق = بیرشئی بیرشئیین ایچینه قویماق وقاپاتماق، احاطه
اقتمک، یارانسی باغلاماق کیمی معنالاری واردیر.

یارامی قارا گونده ماهنیلاریملا ساردیم
دالغالاری آوار تک بو آلریمله یاردیم "اولماسایدی ص ۸۲
۱۵۲- ساریلماق = بوتون قوت ایله اله آتماق

انقلابین آمان بیلمز، سلاحینا ساریلاراق
عملی ایله، اگری لره سیلله ووران
حق سؤزویله گولله ووران
جمعیته هر چیرکابدان تمیزلهین ...

"بایراغیمین آلتیندا ص ۲۰

آفاقینی سارمیش، گورورم من یقنه آفات

هتج بیلمه ییرم او یغوداسان سن نییه هیهات !

"عضیان یارات" ص ۱۰۷

۱۵۳- ساغالماز = یاغشی اولمایان، چاره سیز

اوزقویون گؤزلرینی زیلله یهرک دیواره

ساغالماز یاراسینا چاره آختاریر، چاره

"بهتان زاده" ص ۲۷۳

۱۵۴- سانماق = ظن اتمک

سانیرام کی، یئر اوزونه ایشیق سالان اولدوزلار

گؤچوب گتتمیش دهالارین قوجالمایان سؤزودور.

"آنام تورپاق" ص ۱۴۳

۱۵۵- سایمازیانا = اهمیت و شرم حال آتماق

هر ایل باهار سایمازیانا، کئچیر یانیندان

صاحبکارلار پول چیخاریر قورو جانیندان "فیروزه" ص ۱۳۰

۱۵۶- سرت = یوموشاق اولمایان

گاه باهاریم قیش اولوب، گاه سرت قیشیم بیرایلیک باهار

وارلیغی معنا دولو سانسیز فصیل لر گؤرموشم.

"نسیل لر گؤرموشم" ص ۱۰۴

نه تخت سایدین، نه تاج سایدین، اگیلمک بیلمه دین شاعر

او سرت اولو زامانیندا دویونجا گولمه دین شاعر

"الین یاندی، دلین یاندی" ص ۳۵

- ۱۵۷- سرگی = نمایشگاه
شاختا بابا الی - یله بوتون پنجره لرده
نقچه سرگی آچا جاق ماهر بیرنقاش کیمی...
ص ۱۲۹ " یقنه داغلاردا "
- ۱۵۸- سزمک = حس اتمک
یوردونو گزیمه یین لر عمورلوک آخساق قالیر
سن بونو ایلک آددیمی آتان گوندن سزمیسن
ص ۱۱۸ " داغلارین آغ ساققالی "
- کوچه لری آددیم- آددیم گزیرم
باغیشلاردا بوخواهی سزیرم "قوجا کاتب"
ص ۳۵۰
- ۱۵۹- سفربر = بسیج
داها پارلاق صابا حا زیلله میشم گؤزلریمی
دوغرو بیر یولدا سفربر کیمی یم، یول گئدیرم
ص ۶۷ " مکتوبا جواب "
- وطنین دار گونونده سفربر عسکر اولدوق
مشقت لی یوللاردا نه بئزدیک، نه یورولدوق
ص ۱۵۶ " دوستوم بیلیرسن می؟ "
- گؤرورکی سربازلار بیرده پلیس لر
اولوب باشدان - باشا حاضر سفربر، "شاعرین اولومو" ص ۳۳۱
۱۶۰- سورمک = جوت سورمک، دوام اتمک
یازیق کندلی خان یئرینی سورور کوتانلا
دولور هرگون گؤزو یاشلا اوره کی قانلا
ص ۱۳۰ " فیروزه "
- چوخ سورمه نئی سفوینجیمیز ایلک محبت باغیندا
گؤنلومده کی آرزولارین چیچک له نن چاغیندا
ص ۲۳۷ " اورهک "
- ۱۶۱- سوزمک = گؤزلرله تدقیق اقدر کیمی باخماق
سوزدو اطرافینی شاقین - شاقین
سولدو گول چهره سی بیردن یازیغین .
ص ۳۱۸ " یاخی یولداش "

۱۶۲ - سونگو = سرنهزه

اورهك لره ، آغيزلارا ، قولاكلارا ، گوزلره
سونگولرى توشلاييب لار وطن ملت آديندان .

" اورهك دوزه رسي " ص ۱۱۰
وطن محبتيله وئردين سوزو - سونگونه .

" مشهدى نى ياد اقديم " ص ۱۴۸
گولله لره ، سونگولرله هئج وقت ، هئج زمان
آنام ديلىلى بير ملتى دغن ائتمك اولماز

" دغن ائتمك اولماز " ص ۲۵۰

۱۶۳ - سيرداش (سرداش) = همراز

سنين اوره كيمه ، روجوما سيرداش

قارالار گشيجهك سن گشتن داغ - داعى " آماندير گشتمه " ص ۲۱۸

۱۶۴ - شاهه قالخماق = آتين اليريني قالديريپ اياقلارى اوسته دورماسي
يوكسلمك ، اوچالماق

شلتاق خزر سئوينجيندن جوشا گلير ايلك باهاردا
شاهه قالخان دالغالاردير يه هرلنميش آغ آتلارى

" خزرده " ص ۱۴۱

۱۶۵ - شاشقين = متعجب ، حيرت زده

سوزدو اطرافيني شاشقين - شاشقين

سولدو گول چهره سي بيردن ييازيفين . " ياخشى بولداش " ص ۳۱۸

۱۶۶ - شاشيرتماق = شاشيرماسينا يول آچماق ، بيريسيني شاشقين حاللا
گتيرمك

هر آدديم باشيندا دوشمه سن دارا

شاشيردار انيشلر ، بوخوشلار سنى . " باغيشلار سنى " ص ۲۵۸

۱۶۷ - شام (شام آفاجى) = كاج

اوزاندى كؤلگه سي ياشيل شاملارين

گون باتدى افقده ايزى قالمادى . " قارداش مزارى " ص ۱۵۴

۱۶۸ - شرقى = ماهنى ، مئلودى

يئريبيركن ايپك اتكلرى نين

شرقى لر سويله سين ايپك لى سسى . " صون مکتوب " ص ۱۶۶

۱۶۹- شلاله = آبشار

داغلارین لاله سینی کیمه تا پشیریب گفتدین ،
جوشغون شلاله سینی کیمه تا پشیریب گفتدین ؟

" کیمه تا پشیریب گفتدین " ص ۱۱۵

۱۷۰- شنلیک = جشن ، طوی ، مجلس

ص ۵۸ " گل، گل " ساز چال یقنه شنلیک قور .
یوز باهار اغتورموشم ، آرتیق یاشا دولموشام
حسابسیز شنلیک لرین آغ سا ققالی اولموشام

" آغا جلارین دردی " ص ۱۲۴

قوجالاردا جا وانلاردا بیلدیم نییه شنلیک اغدیر ،
وطن اوغلو ، قوجا کاتیب تقاعده چیخیب گفتدیر .

" قوجا کاتب " ص ۳۴۹

۱۷۱- صوبا = بخاری

گوروشورم دمیر یقین صوبالارین یاشینداکی

شیر بیله کالی اوغولارلا . " بایراغیمین آلتیندا " ص ۱۹

۱۷۲- صنعی = ساختگی ، مصنوعی

صنعی تبسمون ، صنعی صحبتین ،

عمر و بیر ساعتلیق ایلك محبتین "مودا قربانی " ص ۲۶۸

۱۷۳- صیخ = آزالیق سیز (پرپشت ، انبوه)

تارلی ، کامانلی ، سازلی صیخ مئشه لر سنین دی
دوستوم بو جاه جلالی کیمه تا پشیریب گلدین

" کیمه تا پشیریب گلدین " ص ۱۱۶

۱۷۴- صیغالاماق = دوز و صاف حالا گتیرمک (نوازش)

بوگون تاما ملاییرسان ، سن اغوز اللی یاشینی
وطن " وار اول " سؤیله ییب ، صیغالاییرباشینی

" دوستوم بیلیرسن می؟ " ص ۱۵۷

۱۷۵- صیغماق = یغزلشمک

صیغارمی ، سؤیله ، بیرجه ماهنی یا سنین جلالین ؟

بو یوک اثرین بویاراتدیغین یقنی حیات دیر .

" بیز یاراتمیشیق " ص ۴۴

_____ قالانی گلن صایی دا

سۆز و کلاسیک لر لر

(۴)

سید عماد الدین نسیمی حروفی طریقتینه منسوب اولدوغونا گوره ، سۆزه درین محبتله یا ناشیب ، یوکسک معنی و قیمت و ثریر . اونون فکرینجه سۆز هر شتی دن اوستوندور ، مقدس دیر ، ازلی و ابدی دیروبوتون بیلک ، فضیلت و هنر سۆزده ن ثوره نیر . سۆزون ترکیب حاصلری حروف اغزلوگونده مقدس دیر الاهییت رمزی دیر .

دینله گل بو سۆز و که جان دیر سۆز	عالی و آسمان مکان دیر سۆز
شش جهتدن منزه آنلا و بـاـخ	شوئله که خالق جهان دیر سۆز
نازل و منزل آنلاکیم بیـر دیر	یقته کندویه ترجمان دیر سۆز
طول و عرضیله عمقی بولونماز	لون بیحدو بی نشان دیر سۆز
بوحدیثه نظر قیل ای عارف	آنلیاسن که بی مکان دیر سۆز
عقل ، کل ، عرش کرسی ، لوح و قلم	چار عنصرله آسمان دیر سۆز
ظاهر و باطن ، اول و آخر	آشکارا وهم نهان دیر سۆز
کاف و نوندان وجوده گلدی جهان	اگر آنلار ایسن عیان دیر سۆز
آدم و موسی ، عیسی و احمد	مهدی صاحب الزمان دیر سۆز
عاقل آنلار ، سۆزونو مختصراقت	ای نسیمی چو بی کران دیر سۆز

بویوک اوزیک شاعری امیرعلیشیرنواشی یه گلدیکده . اودا اوز اثر- لرینده سۆز و کلام باره ده فکر لر شوئله ییب ، ملاحظه لر یور و تموشدور . بر دور امیرعلیشیر فکر لرینده ن نمونه لر . شاعر ، دنیانی بیر گلستانا ، سۆز و ایسه

نغمه یه ، وکلام صاحبینی چهجه ووران بلبله بنزه دیرو " مجالس النفایس " ده یازیر :
یوز حمدا وناکیم یاساب^(۱) جهان بستانی

ایلاب^(۲) یوزوز لغیدین گلوور یحسانی
قیلدی یساغاج بوباغ روح افزانی^(۳)

نظم اهلی اونونگ بلبل خوش الحانی

امیرعلیشیرنوائی یه گوره ، سوز ، اونا گوره هر بیر شئی دن اوستوندورکه ، او
بیرنجی صادر و بیرنجی مخلوق دور . سوز ، اونا گوره نامحدود و اولچولمز قدر
وقیمته شایان دیرکه ، بوتون پیامبرلر و متفکرلر سوز واسطه سیله انسانلاری -
هدایت ائتمیشلر ، سوز ، اونا گوره قیمتلی و عظمتلی دیرکه عیسی پیغمبر
سوزله انسانی دیر یلتمیش اولدو . سوز اونا گوره اوستوندورکه ، اوره ک لرین
آچاری و بیین لرین آیناسی دیر ، بشر گلشنی نین ثمری آدلانیر . آشاغیداکی
بیت لره دقت یئتیرهک :

کونکول درجی ایچره گهر سوز دورور

بشر گلشنیندا شمر سوز دورور

ایرور سبوز فلک جسمی نین جانی هم^(۴)

بو ظلمات نینگ آب حیوانی هم

اگر جان ایماس بس نه دیرکیم مسیح^(۵)

اولوک^(۶) تیر کوزور دیب کلام فصیح

اگر آب حیوان ایماس بس نهچوک

تا پار جان زلالیدین آنینگ اولوک

نی بولغای آنینگ وصفیده ائل سوزی^(۷)

که هزنی که دیرلار ایرور چون اوزی

بوسوز کآفرینش دین اشرف دورور

آنینگ داغ نورونو الطف دورور

جواهر نجه خوب دلکش دورور

ولی نظم سلکی آرا خوش دورور

سوز ایچره که یالغان ایرور ناپسند^(۸)

چونظم آیتی لار قیلدی دانا پسند

بیزجه بویوک نوائی نین جفتای تور که سینده نظمه چکدیگی وسوزون هر طرفلی
ایضاح وقیمتینی و اثر دیکلری بیت لرینین ترجمه سینده هجج احتیاج یوخدور

۱- زینت ورمیش ۲- ایلرب ۳- زین ۴- بیئتیشیر ، قار ، پیر . ۵- دگیل ۶- اولو ۷- تا پاق ۸- یال

وهربیرتُرک دیللی اوخوجو ، اونو گۆزهل درک ائده حکدیر . همده گۆرورسونوز
 عصرلرین یادگاری اولان بوسۆزلر ، بودیل ، بوشعر ، بوفکر و ملاحظه لرنه قدر دوغم
 نه قدر اۆزوموزونکو ، نه قدر اوره گه یاتان و کۆنول اوخشیان دیر .
 عمومیتله بؤیوک داهی و حقیقی وطنپرور عالم و شاعر امیرعلیشیرنوائی بوتون
 تورک دیللی خلقلرین وحدتینی ، الفتینی و قدرتینی دیله ییب ترنم ائده ن
 بیرشاعر دیر . او ، نه تکجه دُنیا تُرک لری نین بلکه بوتون مترقی بشریتین دیلما -
 حی ، شاعری و سۆز استادی دیر . اونون بوشعرینه دقت یئتیره ک ، اونون
 اوره ک دؤیونتولرینی دینله یه ک :

بحر عشق ایچره نوائی آشنالیق بولما دیم

تا که بیر گۆزنی آراس او بیرنی آموی ایلادیم
 بؤیوک سۆز استادی ، عرب ، فارس و تُرک دیلینده قیمتلی اثرلرین مؤلفی
 محمد فضولی ده سۆز باره ده و کلام حقیقنده چوخ دگرلی سۆزلردشمیشدیر
 سۆزون ، رول ، موقع و اهمیتیندن دانیشمیشدیر .
 خلقه آغزین سرینی هر دم قیلور اظهار سۆز
 بونه سر دیر کیم اولور هر لحظه یوخدان وار سۆز
 آرتیران سۆز قدرینی صدقیله ، قدرین آرتیرار
 کیم نه مقدار اولسا اهلین ائیلر اول مقدار سۆز
 وئر سۆزه احیاء که دو تدوق جاسنی خواب اچل
 ائده هر ساعت سنی اول او یقودان بیدار سۆز
 بیرنگار عنبرین خط دیر کۆنولر آلماعا
 گۆستره هر دم نقاب غیب ده ن رخسار سۆز
 خازن گنجینه ، اسرار دیر هر دم چکر
 رشته ، اظهاره مین - مین گوهر اسرار سۆز
 اولمایان غواص بحر معرفت عارف دگیل
 کیم صدق ترکیبده ن دیر لؤلوی شهوار سۆز
 گر چوخ ایستیر سن فضولی عزتین ، آزاقت سۆزو
 کیم چوخ اولدوقدان قیلیب دیر چوخ عزیز ی خوار سۆز
 بؤیوک فضولی آدلارینی چکدی گیمیز هر اوج دیلده سۆز حقیقنده گۆزهل ملاحظه لرین
 مؤلفی دیر . ایندی ، فارس دیلینده سؤیله دیگی سۆزلره دقت یعتیره ک :

از سخن خوانی کشیدم پیش اهل روزگار - ذوقهای گونه - گون دروی زاواع نعم

نیمتم شرمندە هر مهمان كه آيد پيش من
خواه از ترك آيد و خواه از عرب خواه از عجم
هر كه خواهد، گويبا و هر چه خواهد گوئبر

نعمت باقيست اين نعمت نخواهد گشت كم
شاعر فضولى سوزون بئشكى و خزينه سى اولان كتاب باره ده بئله سؤيله پير:
خوشتر ز كتاب در جهان يارى نيست در غمكده؛ زمانه غمخوارى نيست
هر لحظه از او بگوشه، تنهائى صدر احوست و هرگز آزارى نيست
صفوى دؤورونون ان بؤيوك و چوخ محصول سوزو استا دى صائب تبريزى يه
گلديكده، بو يوزمين بيت دن آرتيق شعرين مؤلفى ده اوزونون بوزنگين
ورنگارنگ ادبى ميراثيدا سوز و كلام مسئله سينه ده پاي آ پاريب، بوباره
ده ده گؤزهل فكر لرسؤيله ميشدير. مختلف شعر لرى داخلينده اونلارلا بيتلره
راست گليريك كه، هاميسى فكر و مضمون، فرم و صورت گؤزهل ليگى اعتبارى ايله
ممتاز و درين دير. بودور اونلار دان نمونه اولاراق بيرنچه بيتى اى اراءه
ائدير يك. ديگر مسلمان كلاسيكلركيمى، صائب ده بو عقيده ده دير كه، سؤز
الهى بير آيت ديرو اوزوده گويدن نازل اولموشدور. البته بورادا
شاعرين مقصدى گويدن نازل اولان بئش مقدس، آسمانى كتاب دير:
اگر كلام نه از آسمان فرود آيد چرا بهر سخنى خامه در سجود آيد
صائب ده مولاعلى عليه السلامين "المرء مخبوء تحت لسانه" كلامينى رهبر
توتاراق يازير:

رنگين سخنان در سخن خویش نهاند از نكته خود نيست بهر حال جدا گل
صائب ده بؤيوك سلفى نظامى كيمى سوزون اصيل اولوب باشقاسى نين سؤيله—
ديگى نين تكرارى اولما دىنى طرفدارى دير. حتى شاعر، سوزونون اصيل و
اورىژينال اولماسيله ياناشى، كيمسه دن شعر سؤيله مكده تعليم گؤرمه ديگى
ده بئله بيان ائدير:

تتبع سخن كس نكرده ام هرگز كسى نكرده بمن فن شعرا تلقين ليدير.
صائبين فكرينجه، سؤز هر بير انسانين معنوى غيداسى اولمالى و اونوپاشا تما
حيات من زسخنهای دلنشين باشد غذای من چو صدف گوهر شمين باشد
صائب بو عقيده ده اولموشدور كه، گؤزهل سؤز سؤيله مك، اوزا فاده و كلام بيان ائتمك
اوچون بؤيوك زحمته قاتلاشماق، سؤز و كلام صاحبلرى نين قوللوغوندا دورماق، ايللر
بويو اوگره نمك عذا بينا ياش اگيب طاقت گتيرمك گر كدير. بونسوز ميداننا
آتيلماق و بودنيزده اوزمك محال دير.

گریبان سخن صائب بدست آسان نمیآید

دلم شوق چون قلم شد بیکه دنبال سخن رفتم

زناله‌ای که کند خامه می‌توان دانست
* * *

که کوه درد بدل صاحب سخن دارد

تا شوی مانند صائب درس سخن عالی مقام
* * *

خاکپای هر سخن پرداز میباید شدن

* * *

بی درد، مشکل است سخن گفتن اینچنین

زنگین شود سخن ز جگر سفتن اینچنین

* * *

بی خون جگر معنی رنگین ندهد روی

چون نافه بریدند بخون ناف سخن را

صائب ده بویوک سلفی سعدی کیمی دینله بیجی نین ، قولاق آسانین سؤزون ،

نطقون داها دا دگرلی . و تأثیرلی اولونما سینا بویوک تأثیر اولدوغوندا ن

دانشیرو بیرنوع سعدی نین فکری نین تکرار ائتمیش اولور و دئیر :

مستمع صاحب سخن را بر سر شوق آورد

غنچه خا موش بلبل را بفریاد آورد

یو خاریداکی بیتین ایکی نجی مصراعیندا ، شاعر سکوتون ، سوسماغیندا

اوستونلوگونو ترنما ائتمیش اولور ، سؤزون یوکسک قیمتی و دگری ، وسؤز

صاحبی نین عزتی و حرمتی یاره ده شاعر یازیر :

دلایل عزت اهل سخن همین کافی است

که خورده‌های قلم ، زیرپا نباید ریخت

صائب ، دوز سؤزو زهرلی بیروا خا بنزه دیرکه ، یاراماز و نادوز آداملارین

جگری نی دلیب گئچیر . شاعرین فکری نجه آجاق شیرا وره کلر دوز سؤز لر

ائشیتمه گه قدرت لری چاتار و بوایش هرکسین ایشی اولابیلمز ، چونکه ، او

اؤلدور و جو زهر کیمی دیر ، همیده آجی دیر :

سخن راست خدنگی است که زهر آلود است

جگر شیر که دارد که ، به جرأت شنود

* * *

سخن تلخ فرو برده و قهقه زده ام

کام من تلخ کی از زهر لاهل گردد

شاعرین فکری نجه سؤز گلستانی نین سیریندن عبرت آلینمالی ، حیات درسی

اؤگره نمه لی ونه ایت تر تۆکمه لی دیر :
عرق کلک سبک خیزمرا پاک کنیید

که زگلگشت سرکوی سخن میآید

صائب اؤزونون هر شئی دن علاقه سیتی کسب ، سؤز ایله ، کلام ایله باغلانندیغی
بیان ائدییر . دوغرو دانداندا یوزمین بیثدن آرتیق شعر ، اؤزوده صائبانه
ودرین مضمونلو شعر یا زما قهیرانسان عمرو اوچون حدیندن آرتیق چوخدور .
عمرون بوتون شایه لری ده بئله گرک سؤزه ، شعره حصرا ولسون که ، بو
عظمت ده وظیفه نین عهده سیندن گلک اولسون .
صائب از اندیشه زنجیرمویان فارغم

بیست حزلف پریشان سخن دلخواه من

بوتون وارلیغینی سؤزون قارا تخلصه باغلایان بئویوک تیریزلی صائب
حقینده بیز چوخ ایش گؤرمه لی بیک . صائب صفوی دؤورونون ایداعچی و
نووا تورشا عرلریندن اولوب ، اؤزوده بوادی مکتبیین بانسی دیر . او ،
اصفهان سبکی یا خود هندسبکی نی یارادان شاعرلردن ده ، اصلینده اصفهان
سبکی آدلانان نوسبک ، صفویلر سا ییندا یا شایان آذربایجان شاعرلی -
طرفیندن اورتا یا چیخیش و بیر صیرا بوشا عرلردن معین سببلره گؤره ، معین
تصییق و اعتنا سیزلیقلار اوچوندا ن کوسوب هندوستانا گئدیپ اورادا بوسبکی
رواج ائتدی کلرینه گؤره بوسبکه "هند" سبکی ده دئمیشلر ، ولی اصلینده
آذربایجان صنعتکارلاری و سؤز استادلاری واسطه سیله یا رانیب ، اورتا یا
چیخان ورواج تاپان اصفهان سبکی اولموشدور . صائب بوسبکین ان گؤرکملی
نماینده سی اولاراق بودؤورون ادبیات سما سنین ان پارلاق اولدو زودور .
شاعر ، اؤزونون بوسبکه تنسوب اولدو غونو ، صون درجه تواضعکارلیقلا
بیان ائدیپ ، ونو ، اؤزو اوچون بیر امتیاز حساب ائتمیشدیر . :

میان اهل سخن امتیاز من صائب همین بس است که با طرز آشنا شده ام

صائب این طرز سخن را از کجا آورده ای * * * *

خنده بر گل میزند رنگینی اشعار تو

صائب ، سؤزون و کلامین تام قیمتینی اؤده مک اوچون "کلام من" آدلی بیر
غزلیده کلامین مقام و منزلتینی ، سؤزون قدرینی و قیمتینی اولدو قجسا
گؤزه ل ترنما ائتمیشدیر . بودور ختم کلام اولاراق صائبین "کلام من" غزلینی

بو تو ولو کده حرمتلی او خوجولازین نظرینه چا تدبیر بریق :

دل میبرد ز قنده مکرر کلام من	نی میکنده ناخن شکر کلام من
ای و امصیبتا که بشد خرج مردگان	چون حافظ مزار سراسر کلام من
در قطع ره ز جاده بود خضری نیاز	از راستی غنی است زمسٹر کلام من ^(۱)
در گفتگوی نازک من نیست کوتاهی	از مدّ ما نویست رسا تر کلام من
از گوش بیشتر به دل مستمع رسد	از دل پذیرئیکه بود در کلام من
کاغذ حریف بال سمندر نمیشود	دفتر کند زیال سمندر کلام من
یک نقطه خرده بین نتواند بسهویافت	هر چند پیچ و تاب زند در کلام من
نسبت بفکرهای قدیدش کن که هست ^(۲)	از تازه گی چکیده کوثر کلام من
اندیشه اش زیاطن یا جوج دخل نیست	باشدمتین چوسدسکندر کلام من
چون ما ریا براهنهدگشته میشود	انگشت اعتراض منه بر کلام من
گردید خشک همچو صدف پوست بیرتنم	تا گشت آبدار چو جوهر کلام من

صائب که آفتاب زد دل تا نفس کشید

آفاق را گرفت سراسر کلام من

حضرت علی (ع) نین اوکودلری

۱ - الْعَجَلَةُ مَذْمُومَةٌ فِي كُلِّ أَمْرٍ إِلَّا فِيمَا يُدْفَعُ الشَّرَّ

تله سیک - شرین دفعیندن باشقات هرايشده پيس دبر .

۲ - مَنْ عَجَلَ زَلَّ

تله سن ، قاپار (سوروشر)

۳ - مَنْ صَبَرَ هَانَتْ مُصِيبَتُهُ

صبر ائده نین مصیبتی یونگولله شر .

۴ - مَنْ يَصْبِرْ يُظْفَرُ

صبر ائده ن قازانار

۵ - اِمْتِزْ بِدَائِكَ مَا مَشَى بِكَ

اؤز دردینه دؤز

۶ - إِذَا لَمْ تَكُنْ عَالِمًا نَاطِقًا فَكُنْ مُسْتَمِعًا وَاعِيًا

اگر بیلکلی ناطق دگیلسن اوگره ن دینله بیجی (قولاق آسان) اول .

۷ - سَرَّ النَّاسِ مَنْ كَانَ مُتَتَبِعًا لِعُيُوبِ النَّاسِ وَعَمِيًّا عَنْ مَعَايِبِهِ

ان پسر آدام اؤز گه لرین عیبین گورن و اؤزونون کون گورمه یین دیر .

۸ - سَامِعُ الْغَيْبِ أَحَدُ الْمُغْتَابِينَ

دعدی - قودی (غیبت) به قولاق آسان دعدی - قودی حیلردن صا پیلار .

۹ - غَافِضُ الْفُرْصَةِ عِنْدَ مَا كَانَتْهَا فَإِنَّكَ غَيْرُ مُدْرِكِهَا عِنْدَ فَوْتِهَا

فرصت الینه دوشنده اوندان مایدالان ، چونکی الدن گئدسه قاپیتماز .

۱۰ - مَنْ رَضِيَ بِقِسْمِ اللَّهِ لَمْ يَحْزَنْ عَلَى مَا فَاتَهُ

تانری تین وئردیگینه راضی اولان الیندن گئده به کدرلنمز .

۱۱ - مَنْ اكْتَفَى بِالتَّيْسِيرِ اسْتَفْتِنِي عَنِ الْكَثِيرِ

آزا دؤزه ن ، چوخا محتاج اولماز .

۱۲ - أَحْسَنُ الْمُقَالِ مَا صَدَّقَهُ الْأَفْعَالُ

سؤزلرین ان یاخشیسسی عمل ایله بیرلیکده اولانی دیر .

۱۳ - إِنَّ مَا ضَى يَوْمَكَ مُنْتَقِلٌ وَبِأَقْبِهِ مُتَّهَمٌ فَأَعْتَنِمْ وَقَتَكَ بِالْعَمَلِ

کئچن کئچمیش ، گلن ده بللی دگیل ، بوگونو غنیمت بیل و چالیش .

۱۴ - آفَةُ الْعِلْمِ تَرْكُ الْعَمَلِ بِهِ ، آفَةُ الْعَمَلِ تَرْكُ الْإِخْلَاصِ فِيهِ

علمین آفتی اوناعمل ائتمه مک ، عملین آفتی اخلاصیله بیرلیکده اولما ما دیر

آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی (۶)

دوکتور جواد هیئت

کتاب دده قورقود فصلی نین صونودا، دده قورقود داستانلاری نین خلاصه لرینی و نمونه ایچون داستانلارین ان قیصا لاریندان اولان "دلی دومرول" (۵- ایجی داستان) بویونو عینا نقل ائدیریک .

۱ - دیرسه خان اوغلوبوغاجین بویو : خانلارخانی بایبندیرخان ایله بیر دفعه توی (توناقلیق) ائدیپ، اوغوزبیگلربی قوناق جاغیراردی، همین توی گونلریندن بیرینده او، امرائدیرکه، اوغلو اولانی آغ اوتاغا، قیزی اولانی قیزیل اوتاغا، اولادی اولمایانی ایسه قارا اوتاغا پارسینلار. صوسوز آدام لارا آنجاق قارا قویون قوورماسی وئرسینلر. دیرسه خان بورایا گلنده اونو قارا اوتاغا باردیلار. مطلبدن خبردار اولان کیمی او، ائوینه قاییدیر. اوزون نذیر- نیازدان صونرا، اونلارین بیر اوغلو اولور. اوغلان اون بیئش یاشینا چاتیر. بیرگون دیرسه خان اوغلو اوچ او شاقلا میدانچادا اویناییر. او شاقلا بایبندیرخانین نهنگ بوغاسینی گوره ن کیمی قاچیرلار. دیرسه خاسین اوغلو ایسه جسارتله ایره لی گلیر، بوغانی یئره بیخاراق یاشینی کسیر .

دده قورقود گلیب اونا "بوغاج" آدینی قویور. بایبندیرخان ایسه اونا بیگ لیک وئریر. بو، بیرچوخ ایگیدلرده حسدی او یادیر. اونلار دوشونورلرکه، بوغاجین قهرمانلیغی اونلاری نظر دن سالاسلر. ایگرمی ایگیت دیرسه خان یا لاندان گلب دئییرلرکه، اوغلو ن آغ سا قال قو حالاری سؤیدو، آغ بیرچک قاریلاری تحقیر ائتدی . ایگرمی با شقا ایگیت ایسه خبرگتیریرکه، اوغلو ن یاراما زایشلره مشعولدور. اونو اولدورمک مطحت دیر. عکس تقدسده او، اوز آتاسینادا قصدا عده یلر. اونا مطحت گورورلرکه، اوغلو نو اوواجیماق بهانه سی ایله آپاریب اولدورسون . دیرسه خان سوتکلیفی به نیر، اوو زماتی اوز اوغلو نو اوغلا ییر .

آنا، اوودان قاییدانلار ایجه ریسینده اوز عزیزسالاسینی گورمه دیگی ایچون برک هیجان گئچیریر. آنا اوره گی دوزمور. او، قبرخ قیزلار ابر اوغلو نو آختار ماغا گئدیر .

اوغلان، آتاسینین اوخو ایله بیخیلان کیمی سوز آتلی، یاشیل دولو خضر (الیاس) یانینا گلیب یاراسینی سارییر، اونا دئییرکه، سنه مو یارادان اولوم بوخدور، داغ چیچی، آنا سودو بویارایا ملهم دیر .

آنا، اوغلو نو تاپان کیمی همین ملهمله اونو ساغالدیر، بوغاجی حکیم لرین یانیندا ساغلا ییب دیرسه خان دان گیزله دیر.

اٹله بوزمان دیرسه خانین اطرافیندا کی نامرلر اونو حبس ائدی لر.

دیرسه خانین اوغلو اوز آتاسینی نامرلرین الیندهن خلاص ائدی ر.

۲ - "سالور قازانین ائوی نین یغمالانماسی" بویوندا گؤسته ریلیرکه، قازان خانین اوودا اولدوغونوجا سوسلار دشمنه خبر وئیریر. اونلار گلیب قازان خانین وار - دولتینی، مال - قاراسینی، آت وده وه لرینی آپاریر. آتاسینی، آروادی صاچی اوزون بورلاخاتونو، واوغلو اوروزی اسیر ائدی لر. بوندان اخیرتوتان قازان قاراچاچوبانین کؤمگی ایله دشمنلری تاپیر، بویوک ساواش اولسور قازان خان اوز طرفدارلاری ایله غلبه چالیب گئری دؤنور. دده قورقود گلیب شنلیک کئچیریر، بو احوالاتلاردان "اوغوزنامه" دوزه لدیر، اوز نصیحتلری ایله دینله ییجی لره خیر دعا وئیریر.

قولدا، اساس ایده یا، وطنپرورلیک دیر. قازان خان اوز یوردونو قورو یور دشمنلرین غفلتاً باسقینینی ائشیده ن بوتون اوغوز بهادرلری آیاغا قالخیر. قازان خانین آتاسی، آروادی، اوغلوباشقا آداملار اسیرلیکدن خلاص ائدی لر همین قولدا، آنا - اولادمحبتی، ناموس، عصمت مدافعه سی خصوصی بیر احتراملا قلمه آلینمیش دیر. مثلا، دشمنلر قازان خاندان انتقام آلماق اوچون اونون اسیر آلینمیش آروادینی مجلسه گتیریب شراب پایلاتماق ایسته ییرلر، لکن قیرخ اینجه بئلی قیز هامیسی بیر آغیزدان اوزلرینین "بورلاخاتون" اولدوغونو دئییرلر. بئله اولدوقدا، شوکولمک تاپشیریرکه، قازانین اوغلو اوروزی دوغراییب، اتینده ن کباب حاضرلا سینلار، کیم یئمسه، دئمه لی او، اوروزون آتاسی دیر. آنا، اولادینی چوخ سئویر، اونون اولومونه هئچ بیر وجهیله راضی اولابیل میسر، آنجاق ناموس مقدس دیر. اونا گوره ده اوروز آتاسینا صلحت گؤرورکه، دشمنلر اونون اتینده ن کباب بیشیرسه لر باشقالاری بیر یئمسه، او، ایکی یئمسه، دشمنه باش اگمک، ناموسی ساتماق اولماز.

بورادا، بیرجه تده دقته لایق دیر. قازان خان اوز آتاسینی، وار - دولت دن بوتون اسیرلرده ن عزیز سا ییر، دشمنه چاتان کیمی آغ بیرچک آتاسینی طلب ائدی ر "مره شوکولمک آغیر خزینه م، بول آخچا می گتیر میسن سنه خرچلیک اولسون، قیرغ اینجه بئلی قیزلا بورلاخاتونو گتیر میسن سنه یئمسیراولسون، قیرخ ایگی تله اوغلوم اوروزی گتیر میسن قولون اولسون، طؤوله - طؤوله شاهباز آتلاریمی

گتیریبسن سنه منت اولسون، قاریجیق آنا می گتیریمسن مره کافر آنا می وئرگیلن
مه، سا و اشما دان ووروشما دان قعییدیم، گئری دُونوم، گغدیم"

بوتون بومسقله لر اوزمان خلقین دوشونجه لری حقینده تصور وئریر .

۲ - "با یبورانین اوغلوبا می بگرهک بویو" ندا بگره کین قهرمانلیغیندان
شوگییه صداقتلی و لما سیندان دانیشیلیر . بیرچوخ بیگ لرله یاناشی، با یبورا
بیگ ده با یندیرخانین مجلسینده اشتراک ائدیر . او، با یندیرخانین یانیندا
دایا نمیش جوانلاری گوردو کده، صونسوز لوغونو یا دینا سالیب هونکور - هونکور
آغلا ییر . هامی دغا ائدیرکه، اونون اوغلو اولسون . با یبجان ایسه آرزو لاییر
قیزی اولسون و اوز قیزی نی با یبورانین دونیایه گله جک اوغلونا گوبک کسمه
اغتسین . هرایکی سنین آرزوسو باش توتور . با یبورابیگ آداملارینی روم
اغلینه (استانبولا) گونده ریرکه دونیایه یغنیجه گوز آچمیش اوغلو اوچون
ده گرلی هدیه لر آلیب گتیر سینلر .

بوا وغلان اون بخش یا شینا چا تسادا، هله لیک بیر قهرمانلیق گوسترمه دیگ -
ینده ن آدسیزا ولاراق قالیر، او، بیرگون آتلانیب اوواچخییر . همین یشرده ن
کچن تاجر لری یول کسنلر همیورلار . تاجر لده ن بیر ی کمک اوچون اونلا
مراجعت ائدیر . او، تاجر لرله و ایگیت اوغلانلار لابیرلیکده قولدورلارین اوزه -
رینه هجوما کتچیب غلبه چالیر، تاجر لر روم اقلینده ن گتیردی کلمی ماللاری اونا
گوسته ریب، تکلیف ائدیرلرکه، خوشلادیغینی گوتورسون . او، بیردنیز قولونو،
بوز آغیری، آلتی پرلی گریزی، بیرده آغ توزلو یا یی ایسته ییر . تاجر لر چوخ
پرت اولورلار، اوغلان سببینی صوروشدوقدا اونادئیرلرکه، بونلاری بیگیمیز
با یبورانین اوغلونا هدیه آ پاریریق . اوغلان بیر سوز دئمده ن اونلاردان اوزا -
قلا شیر . تاجر لر با یبورابیگین یا سینا گلیب چا تدیقدا اوز خلاصکارلارینی
اونون یانیندا گوروب، راضیلیق و مهربانلیق حسی ایله اوغلانلا گوروشور، صونرا
ایسه آتاسینا یا خینلا شیرلار . تاجر لری بوحرکتی با یبورانی تعجب لندیریر . و
ناراضی سالیر . تاجر لر آتانی مطلبده ن خبردار ائدیرلر . دده قورقود گلیب اونا
با می بگرهک آدینی قویور .

شادلیق علامتی ولاراق بیگ لر اوواچخییرلار . با می بگرهک بیرجیرانی
قووا - قووا یا شیل چمنلیک ده قورولموش چادرین یانینا گلیب چیخییر . او، چادر
دا دینجلمکده اولان بانو چیچک له گوروشور . بیر - بیرینی تانییرلار (بوا وونون
گوبک کسمه سی ایدی)، قیزیل اوزوگونو قیزین بارماغینا تاخییر . بگرهک ، بانو

چیچه گی و نالماغی آتاسیندان خواهش ائدیر . لاکن بانوچیچه گین قارداشی دلی قوچر بوایشه مانع اولور . ائلچلیک وظیفه سینتی دده قورقودا حواله ائدیرلر ، او ، ائلچیلیگه گئدیر . همین گئجه یئدی یوز نفر قولدور بگره گی اوتوز دو قوزا یگیت دوستی ایله اسیرا ائدیر . بو احوالاتدان اون آلتی ایل کئچیر . بگره ک دن صوراغ وئره ن اولمور . یالانچا و غلو یالینجی — بگره کین بیر کؤینگی قانا با تیریب ، اونون اولوم خبرینی کتیریر ، یالانچا اوغلو یالینحیق همین قیزلا نشا نلانیر . توپا حاضر لیک گورولور .

بگره ک ، بانوچیگیگین باشینا گلن احوالاتدان خبر توتور . بگره ک اونو اوره کدن سئوه ن دشمن قیزین کیمک لیگی ایله اوزونواسیر لیکدن قورتا ر قاچیر . یولدا بوز آیفیرینی دا سوروده ن تاپیب مینیر . دوغما یوردونسا چا تیر . بیر اوزانا (عاشقه) راست گلیر . معلوم اولورکه ، همین اوزان — یالانچا و غلو یالینجیغین توی مجلسینه گئدیر . بگره ک اونون سازینی آلیب اوزان صفتی ایله توی مجلسینه گلیر . یولدا ، یاس و کدرا یچینده اولان با جی — لاری ایله گوروشور ، اونلاردان بیر کهنه کافتان آلیب گئینیر و اوزونو دلی لیکه وورور . توی مجلسینه گلیب چیخیر ، بگره ک قیزلارین اولدوغو یئره گلیر . سازچالیر ، اونلاری اوینا دیر . بانوچیچک ده اوینا بیر ، اونلار بیر — بیرینی تانیبرلار . بگره ک با یبورانین یانینا گلیر .

یالانچا و غلو یالینحیق بگره گین قاییتما سینی ائشیدیب ، اونون قورخو — سیندان قیشلیقدا گیزلنیر . قیشلیغی اودلایبرلار . یالانچا اوغلو یالینحیق اوردان چیخیب بگره گین آیاقلارینا دوشور . بگره ک ایسه اونون گنا هیندان کئچیر .

۴ — "قازان بیگین اوغلو اوروز بیگین دوستاق اولدوغو بوی" دا قازان — بیگین اوزا و غلوا یله اوواچیخما سیندان دانیشیلیر . قازان بیگ اوغلو ایله برابر اوواچیخا رکن دشمنلرین سرحدینه گلیب چا تیرلار . باشی آچیق تاتیان و آقسا ناقالا (قلعه) سیندان بونلاری گورورلر . اون آلتی مینلیک دشمن دسته — سیا ونلارین اوزه رینه هجومه گئچیر . آتا ، اوغلونا تا پشیریرکه ، داغین باشینا چیخسین ، اوردان آتاسین قهرمانلیغینا تماشا ائله سین . ووروشما باشلانیر لاکن اوزوروش صحنه سیندن هوسله نیب ، یولدا شلاری ایله دؤیوش میدانینا گلیر . خیرسیز آتایسه اوغلونون دایاندیغی یئره قاییدیر . لاکن دشمنلر اوروزو اسیرا ائدیب آپاردیقلاریندان اوغو تاپا بیلیمیر .

آتا، ایگیت لری باشینا توپلاییب، دؤیوش بیئرینه قاپیدیر. قاپیلی قارا دروند ده اونون اوغلونواسیرسا خلا بییرلار. قازان گلیب اونو بورا داتا پییر. بؤیوک ووروشمان صونرا آتا اوغلونو خلاص ائدیر.

۵ - دوخاقوجا اوغلو دلی دومرول بویو: آشاغیدا بوتون متنی درج - ائدیلمیشدیر.

"مگر خانیم اوغوزدا دوخاقوجا اوغلو دلی(۱) دومرول درلراییدی، بییرار واریدی. بییرقوروجا بیین اوزه رینه بییرکؤپرو یا پدور میشدی. گئچن دن اوتوزاوج آقچا (۲) آلورایدی. گئچمه یندن دؤگه - دؤگه قیرخ آقچا آلورایدی. بونو، نئچون بؤیله ائده راییدی؟ آنون ایچون کی، مندمن دلی، مندهن گوجلور(۳) وار میدیرکی چیقامنومیله ساواشا دریدی. منیم ارلیگوم، بها(۴) درلیغوم، جلاسونلوغوم(۵)، ییگیتلیگوم روما، شا ماگئده، چاولانا (۶) درایدی.

مگر بییرگون کؤپروسونون یا ما جیندا بییر بؤلوک اوباقونمیشیدی. اول اوبادا بییریا خشی ییگیت سا یرو (۷) دوشمیش ایدی. آلله امریله اول ییگیت اولدو. کیمی وغول دئیو، کیمی قارداش دئیو آغلادی. اول ییگیت اوزرینه محکم قاراشیون اولدو. ناگهان دان دلی دومرول چا پار ییشتدی. آیدور: (۸) مره (۹) قا و اتلار (۱۰) نه آغلار سیز، منوم کؤپروم یانیندا بو قاوغا نه دور، نیه شیون ائده رسیز؟ دئدی.

آیتدی یار: خانوم، بییریا خشی ییگیدوموز اولدو، آتا آغلاریز، دئدی یار. دلی دومرول آیدور: مره ییگیدوزو کیم اولدوردو؟ دئدی. آیتدی یار: والاهی بیگ ییگیت، الله تعالی دان بویوروق اولدو، آل قانا تلوعزرائیل اول ییگیدون جانین آلدی، دئدی یار. دلی دومرول آیدور: مره عزرائیل دئدوگونوز نه کیشی دور کیم آدامون جانون آلور؟ یا قادر الله، بییرلیگون، وارلیغون حق ایچون عزرائیلی منوم کوزومه گؤسترگیل! ساواشا ییم، چکیشه - ییم، دوریشه ییم، یا خشی ییگیدون جانین قورتا راییم، بییرداخی یا خشی ییگیدون جانین آلمایا، دئدی. قایتدی دؤندو، دلی دومرول ائوینه گلدی. حق تعالی ده دومرولون سوزوخوش گلمه دی، باق، باق مره دلی غوات، منوم، منوم بییرلیگیم بیلمز، بییرلیگیمه شکر قیلماز. منوم اولو درگا هیمدا گزه، منلیک ائله یه، دئدی. عزرائیله بویوروک ائیله دی کیم: یا عزرائیل وارداخی اول دلی - غواتین گوزونه گورونگیل، بنزینی (۱۱) ساراتگیل، دئدی. قانینی خیرلات

کیل، الکیل، دئدی .

دلی دومرول قیرخ ییگیدیلن بیوب ایچوب اوتورورا یکن ناکهانندان
عزرائیل چیقا گلدی . عزرائیلی نه چا ووش گوردو، نه قاپوچو .

دلی دومرولون گورور گوزو گورمز اولدو، توتاراللی توتماز اولدو،
دونیا عالم دلی دومرولون گوزونه قارانگو اولدو . چا غیروب سؤیلر، گورلیم
خانوم نه سؤیلر، آیدور :

التون (۱۲) آ یاغیم (۱۳) الومدن یئره دوشدو	مره نه هئیتلی قوجاسین
آغزوم ایچی بوز گیبی	قاپوجولار سنی گورمه دی
سونوکلریم توز گیبی اولدو	چا ووشلار سنی دویمادی
مره سا قالجوغو آغا قوجا	منوم گورور گوزلر و گورمز اولدو
گوزجو گزی چونگه (۱۴) قوجا	توتار منوم اللریم توتماز اولدو
مره نه هئیتلی قوجاسین دئگیل منه	دیتره دی منوم جانوم جوشا گلدی

دئدی . بؤیله دئگچ عزرائیلین آحیفی توتدو، آیدور :

ساقالیم آغاردوغون نه بگنمزسین	مره دلی غوات
آق ساقاللی، قاراساقاللی بیگیتلرون	گوزوم چونگه ایدوگون نه بگنمزسین
جانین چوق آلمیشام	گوزو گؤگچک قیزلارون، گلینلرون
ساقالیم آغاردوغون معنی سی بودور	جانین چوق آلمیشام

دئدی . مره دلی غوات، اوگونوردون (۱۵) دئرایدون؛ آل قانا تلوعزرائیل
منوم الیمه کیرسه اولدوریدیم، یاخشی بیگیدون جانینی آنون الیندهن
قورتارایدیم، درایدون . ایمدی مره دلی، گلدوم کی سنون جانون آلام
وئرورمی سین، یوخسا منوم یله جنگ ائدرمی سین، دئدی . دلی دومرول آیدور :
مره آل قانا تلوعزرائیل سن می سین دئدی .

آوت (۱۶) . منم دئدی .

بویاخشی بیگیتلرون جانینی سن می آلورسون، دئدی .

اوت، من آلورام، دئدی .

دلی دومرول آیدور : مره قاپوجولار، قاپویو قاپان، دئدی . مره عزرائیل
من سنی گن یئرده ایسترایدیم، دریئرده ائیو (۱۷) الومه کیردون، اولامی
دئدی .

من سنی اولدورئیم، یاخشی بیگیدون جانین قورتاراییم، دئدی .

قارا قیلیجین صییردی، عزرائیلی چالما غا حمله قیلدی .

عزرائيل گؤگرچين اولدو، پنجره دن اوجدو، گشتدى، آدمى لراشوره نى (۱۸) دلى
 نومرول الينى الينه چالدى، قاس - فاس گولدو، آيدور: بيكتلروم، عزرائيلو
 گوروسوا ئيله قورخوتدوم كى گن قاپويو قودو، دارا حادان چيفدى . چوكى
 سوم اليمدن گؤگرچين گيى قوش اولدو اوجدو، مره من آنى قورموبام دوغانا
 (۱۹) آلديرماينجا، دئدى . دوردو آتينايندى ، دوغانين البه آلىدى،
 آرديبادوشدو، بيرايكى گؤگرچين اولدوردو . دؤندو ئوبسه گليورا بكن عزرائيل
 آتسنون گوزونه گوروندو . آت اوركدو، دلى دومرولو كوتوردو بئره اوردو .
 (۲۵) قاراباشى بونالدى (۲۱) ، سونلو (۲۲) قالدى . آق كؤكسوسون اوزربنه
 عزرائيل باسوب قوندو . ساياق ميرلارايدي ، سيمدى خبرلاما عا سئلادى (۲۳)
 آيدور:

مره عزرائيل امان

تائرى نين بيرليگينه يوقدور گمان

من سنى بؤيله بيلمزايديم

اوغرولايين (۲۴) جان آلدوغون دويمازايDOM

دؤكمه سى بؤيوك بيزيم داغلاريميز اولور

اول داغلاريموزدا باغلاريموز اولور

اول باغلارين قارا سالقوملارى اوزومو اولور

اول اوزومو سيقارلار، آل شرابى اولور

اول شرابدان ايچن اسروك (مست) اولور

شرابلويدوم دويمادوم

نه سؤيله دوم بيلمه دوم

بيگيتلره دويمادوم

جانوم آلما عزرائيل مدد .

دئدى . عزرائيل آيدور: مره دلى غوات، منه نه يالواريرسين، آلله تعالى يا

يالوار . ده اليمده نه وار . من داخى بير يوموش (۲۵) اوغلانى يام ، دئدى .

دلى دومرول آيدور: ياپس جان وئره ن ، جان آلان آلله تعالى ميدير . دئدى

لى اودور، دئدى . دؤندو عزرائيله : ياپس سن نه ئيله مكلو قا واسن ، سن

آرادان چيخگيل ، من آلله تعالى يله خبرله شييم دئدى . دلى دومرول بورادا

سويلاميش گؤره ليم خانوم نه سويلاميش ، آيدور:

يوحه (۲۶) لردن يوحه سن

كىمىسە بىلىمىز نىچە سەن

گۆز كۆرگۈ (۲۷) تانۇرى

نىچە جاھىل لىرسىنى گۆك دە تارا ر (۲۸) يىئىردە اىستەر

سەن خۇد مۇمىن لىر گۆنلۈندە سەن

دا يىم دوران جبار تانۇرى

باقى قالان ستارتانۇرى

منوم جانوم آللىرا ولسان سەن آلگىل

عزرائىلە الماغا قوماگىل "

دەدى . آللە تەئالى يا دلى دومرولون بورا دادا سۆزۈ خوش گلىدى . عزرائىلە ندا

ائىلە دى كىم ، چون دلى غوات منىم بىرلىگىم بىلدى ، بىرلىگىمە شىركىلدى ،

يا عزرائىل دلى دومرول جان يىغرىنە جان بولسون (۲۹) ، آنون جانى آزاد

اولسون ، دەدى .

عزرائىل آيدور : مرە دلى دومرول ، آللە تەئالى نىن امرى بۇيلە اولدۇكى

دلى دومرول جانى يىغرىنە جان بولسون ، آنون جانى آزاد اولسون ، دەدى .

دلى دومرول آيدور : مەن نىچە جان بولايىم مەگر بىر قوجا بابام ، بىر قارى آنام

وار ، گل گەدە لىم ايكى سىندن بىرى بولاي كى (۳۰) جانىن وئىرە ، آلگىل ، منوم

جانومو قوگىل ، دەدى .

دلى دومرول سوردۇ ، باباسى يانينا گلىدى . باباسى نىن الين اوپوب —

سۇيلا مىش ، گۆرە لىم خانوم نە سۇيلا مىش ، آيدور :

آق ساقاللى عزيز عزتلۇ جانوم بابا

بىلورمى سىن نەلر اولدۇ

كُفُر سۆز سۇيلە دىم

حق تەئالى يا خوش گلمە دى

گۆك اوزرىندە آل قاناتلۇ عزرائىلە امرائىلە دى

اوچوب گلىدى

آغجا منوم گۆكسومو با سىب قوندى

خىرىلدا دۇب تاتلى (۳۱) جانوم آلور اولدۇ

بابا سندن جان دىلە روم ، وئىرورمى سىن

يۇخسا اوغول دلى دومرول دىيو آغلارمى سىن بابا

دەدى ، باباسى آيدور :

اوغول اوغول آی اوغول

جانیم پاره سی اوغول

دوغدوغوندا دو قوز بوغرا (۳۲) اولدور دو گوم اعلان اوغول

دونلوگو (۳۳) آلتین بان (۳۴) اشوی مین قبضه سی اوغول

قارا بنزرقیزیمین گلینیمون چیچگی اوغول

قارهی یاتان قاراداغوم گره کیسه (۳۵)

سؤیله گل سین عزرا فیلین یا یلاسی اولسون

صووق صووق بینا رلاروم گره کیسه

آنا ایچیت اولسون

طا ولا طا ولا (۳۶) شاهباز آتلاروم گره کیسه

آنا بینیت اولسون

قатар قاتارده وه لروم گره کیسه

آنا یوکلت اولسون

آغاییلدا (۳۷) آغجا قویونوم گره کیسه

قارا مطبخ آلتیندا آنون شولنی اولسون (۳۸)

آلتون گوموش پول گره کیسه

آنا خار جلیق اولسون

دونیاشیرین جان عزیز

جانومو قیا بیلمه ن بللی بیلگیل

مندن عزیز، مندن سئوگیلو آناندور

اوغول آنا نا وار

دندی . دلی دومرول بابا سیندان یوز بولاما یوب سور دو آنا سینا گلدی، آیدور :

آنا بیلور می سین نه لر اولدو

گؤک اوزریندن آل قانا تلوعزرا هیل اوچوب گلدی

آغجا منیم گؤکسوموباسیب قوندو

خیریلدا دوب جانیم آلور اولدو

بابا متدان جان دیله دوم آنا وئرمه دی

سندن جان دیله روم آنا

جانون منه وئرور می سین ؟

یوخسا ، اوغول دلی دومرول دشیو آغلار می سین

آجی تیرناق (۳۹) یوزونه چالارمی سین
قارغوگیبی قارها چون یولارمی سین آنا
دئدی. آناسی بورادا سؤیلامیش گؤره لیم خانوم نه سؤیلامیش. آناسی آیدور:

اوغول اوغول آی اوغول
دوقوز آی دارقارنومدا گؤتوردوگوم اوغول
دولاما بئشیکلرده بله دیگیم اوغول
اون آی دئیینه ده دنیایه گتوردوگوم اوغول
دولاب دولاب (۴۰) آغ سودومو امزیردوگوم اوغول
آغجا بورجلو حصارلاردا توتولایدون اوغول
صاسی (۴۱) دینلو کافرالینده توتساق اولایدون اوغول
آلتون آقجا گوجونه سالوبانی سنی قورتارایدوم اوغول
یا مان یئره وارمیش سین، وارابیلمه ن

دنیا شیرین جان عزیز
جانومو قیابیلمه ن بللوبیلگیل
دئدی. آناسی داخی جانین وئرمه دی. بویله دئگج (۴۲) عزرائیل گلدی دلم
دومرولون جانین آماغا. دلی دومرول آیدور:

مره عزرائیل امان
تانری نین بیرلیگینه یوقدور گمان
عزرائیل آیدور:

مره دلی غوات داخی نه امان دیله رسین، آق ساقاللوبا بان یاتینا واردون
جان وئرمه دی. آق بیرچکلو آنان یانینا واردون جان وئرمه دی. داخی کیم
وئرسه گره کایدی؟

دلی دومرول آیدور:

حسرتیم واردور بولوشاییم (۴۳) دئدی. عزرائیل آیدور: مره دلی حسرتون
کیم دور؟ آیدور: یاقیزی حلالیم وار. آندان منوم ایکی اوغلانجوغوم وار،
امانتوم وار، ایصا رلاروم (۴۴) آنلار. آندان صوراً منوم جانوم آلا سین، دئدی.
سوردو حلالی یانینا گلدی، آیدور:

بیلورمی سین نه لرا ولدو.

گؤک یوزوندن آل قانا تلوعزرائیل اوچوب گلدی

آغجا منوم گؤکسومو باسوب قوندو

تاتلو متوم جانومو آلور اولدو
يا باما وئر دئدوم، جان وئر مهدي
آنا ما واردوم (۴۵) جان وئر مهدي
دونياشيرين، جان تاتلو دئديلر
ايمدى:

يوكسك يوكسك قارا داغلاروم
سنه يايلاق اولسون
صووق صووق صولاروم
سنه ايچيت اولسون
طا ولا طا ولا شاهباز تاروم
سنه بينيت اولسون
دونلوگو آلتون بان اثويم
سنه كۆلگه اولسون
قطار قطار ده وه لروم
سنه يوكلت اولسون
آغاييلدا آغا قويونوم
سنه شولن اولسون
گۆزون كيمي توتارسا
گۆنلون كيمي سئورهسه
سن آنا وارگيل

ايكى اوغلانچيغى اؤكسوز (۴۶) قوماگيل، دئدى .
عورت بورادا سؤيلايميش گۆره ليم خانوم نه سؤيلايميش، آيدور:

نه ورسين نه سويلارسين
گۆز آچوبن گۆردوگوم
گۆنول وئروب سئودوگوم
قوچ ييگيدوم، شاه ييگيدوم
تاتلو داماغ وئروب حوروشدوغوم
بير ياصديقدا باش قويوب اميشديگيم
قارشو ياتان قارا داغلارى
سندن صورنا من نغيله ره م

يايلا ر اولسام منوم كوروم اولسون
 صوووق صوووق صولارون
 ايچر اولسام منوم قاسوم اولسون
 آلتون آقچان خارچايور اولسام
 منوم كفيوم اولسون
 طا ولا طا ولا شاهباز آتون
 بيهر اولسام منوم تابوتوم اولسون
 سدن صورنا بىر بيكيدي
 سئووب وارسام بيله (باهم) ياتسام
 آلايىلان (٤٧) اولوب مى سوقسون (٤٨)
 سون اول محنت (٤٩) آت ن بايان
 بىرچاندا به واركي سنه قيا ما ميشلار
 عرش تانيق (٥٥) اولسون ،كرسى تانيق اولسون
 قادر تانرى تانيق اولسون
 منوم جانوم سون خانونا قربان اولسون
 دئدى ،راضى اولدو . عزرائيل خاتون جانين آلما غا كلدى . آدمى لر -
 ائورنى يولدا شينا قيا مادي . الله تعالى يا سورادا يالوارميش ،كوره لىم
 خانوم نئحه يالوارميش ،آبدور :
 يوجه لردن يوجه سن
 كي مسه يىلمزنئجه سن
 گؤركلو تانرى
 چوخ جاهل لرسى
 گؤگده آرار ،يئرده ايستهر
 سن خود مؤمن لرون گؤنلونده سن
 دائم دوران حبار تانرى
 اولو يول لار اوزريه
 عمارتلىر يا پايىم سون ايچون
 آج گورسم دوبورا يىم سون ايچون
 يالينچاق (٥١) گورسم دونادا يىم (٥٢) سون ايچون
 آلورا يسن ايكي ميزين جاسين بيله آلگيل

قور ایسن ایکیمیزین جانین بیله قوگیل
کرمی چوخ قادر تانری

دئدی . حق تعالی یا دلی دو مرولون سؤزوخوش گلدی . عزرائیله امر اقله دی
دلی دو مرولون آناسینین ، آناسینین جانیتی آل ، او ایکی حلاله یوزقیرخ
بیل عمر وئردوم ، دئدی . عزرائیل داخی باباسینون ، آناسینون دفعی (۵۳)
جانون آلدی . دلی دو مرول یوزقیرخ بیل داخی یولداشیله یاش یاشادی .

دهم قورقود گلوبن بوی بویلا دی ، صوی صویلا دی . بو بوی دلی دو مرولو
اولسون ، مندن صونرا آلپ (۵۴) اوزانلار (۵۵) سؤیله سون ، آنلی آچیق جومرد
ارنلر دینله سون ، دئدی . یوم وئرثییم (۵۶) خانوم ، یئرلوقاراداغلارون –
بیخیلما سون . گؤلکه لیجه قابا آغاجون کسیلمه سین . قامین (۵۷) آخان
گؤرکلو صویون قوروما سون . قادر تانری سنی نامرده محتاج ائتمه سون .
آغ آنوندا بیئش کلمه دعا قیلدون ، قبول اولسون . بیغیشدورسون –
دوریشدورسون ، گناهی نوزو ، آدی گؤرکلو محمده باغیشلا سون ، خانوم هی .

-
- ۱- ایگیت ۲- پول ۳- ایگیت ۴ ۵ - قهرمان ۶- مشهور ۷- مریض ۸- سؤیلر .
 - ۹- هی ۱۰- پئزه وکلر ، قواتلار ۱۱- چهره ، اوز ۱۲- قیزیل ۱۳- قدح ۱۴- جوخور
 - ۱۵- اوزونو مدح ائتمک ، افتخار ائتمک ۱۶- بلی ۱۷- یاخی ۱۸- ازده سا
 - ۱۹- اوو قوشوه ۲۰- ووردو ۲۱- حواسی پرت اولدو ۲۲- مضرب ۲۳- خورلاماق
 - ۲۴- یاواشجا ، گیزلیجه ۲۵- امر ، خدمت ۲۶- اوجا ۲۷- گوزه ل ۲۸- آختارار
 - ۲۹- تاپسین ۳۰- اولاک ۳۱- دادلی ، شیرین ۳۲- ارکک ده وه ۳۳- پنجسره
 - ۳۴- بویوک چادر ، سقف ۳۵- لازم اولسا ۳۶- طویله ۳۷- قویون آخوری ۳۸ -
 - ۳۹- مذهبی جنبه سی اولان بویوک قونا قلیق (قربان بایرامی کیمی) ۳۹- دیرناق
 - ۴۰- بول - بول ۴۱- متعفن ۴۲- دئیه ن کیمی ۴۳- گؤروشوم ۴۴- تاپشیرارام
 - ۴۵- گئتدیم ۴۶- یتیم ۴۷- ایلان ۴۸- سانجسین ۴۹- نامرد ، قورخاق ۵۰ -
 - شاهد ۵۱- لخت ، لوت ۵۲- گئیدیرمک ۵۳- فوراً ۵۴- قهرمان ۵۵- عاشقنر
 - ۵۶- اوغوردیله مک ۵۷- دائمی ، گمر

دون گوردوم اول نیگاری طربناک و ارجمند،
کافور الیلہ دستلہ میس عنبرین کمنند
باخدیم شکنج طره سینه زار و مستمند
بیر شخص ناتوان اوتورور کردیننده بند
- کیمدیر بو مسکین، اول نهرسن دیر؟- دقدیم، دقدی:
- زولغیم کمندی توتساغی جانین دورور سنین
چکمیش جماله فر و دم و عز و جاهیننی
عنبرله دولدوروب، باشا اگمیش کلاهیسننی
اہرین یوزوندن آلدی و عرض اقتدی ماہیننی
گوردوم یوزونده دانہی خال سیاہیننی
- شول مشک لاله اوزره نہ دیر؟- دقدیم، دقدی:
- جانیندا عکس داغ نیہانین دورور سنین،
لعل و گوہر دیشیلہ یاپیشمیش دوداغینہ،
مشک خطن ہوسدن اولاشمیش یاناغینہ،
در نجف ہوادن آسلیمیش قولاغینہ،
چوخ دانہ - دانہ نسنہ تۆکولموش آیاغینہ،
ہٹی - ہٹی، بونہ عقیق یمن دیر؟- دقدیم، دقدی:
- گوزدن آخان جیگرذہ کی قانین دورور سنین،
گشت ایلہ چیخدی گلشنہ اول سرو گلعدار،
الوان میوہ دامنینہ تۆکدو شاخسار،
من گوردوم آندا پستہ و بادام و سیب و نار،
بیر مرغ اوخوردو عارض باغیندا زار-زار
- اول مرغ نہ مرغ، بونہ چمن دیر؟ دقدیم، دقدی:
- باغ چمنده مرغ روانین دورور سنین
گوز گوردوگونجہ گونلوم اولور حسنو مائیلی،
اقیلر دلی بو شیوہ ایلہ نئجہ عاقیلی،

سحر ائيله ميش يوزونده يئنه چاه بابيلي ،
بند ائتميش آندا بير نچه صاحب نظر دلي ،
- چين سؤيله ، بونه چاه ذقن دير؟ دئديم ، دئدى :
- اي چوخ خطالى ، كندو مكانين دورور سنين .

ياشيم يورودو سو كيمي اول سرو سويينه ،
گوز باخا قالدی ، زولفو خط و روى و مويينه ،
پيرانه سر كؤنول آخيب اول قدى جويينه ،
آلداندى طفل تك دل آنين رنگ و رويينه ،
- بونه خجسته سرو سمن دير؟ دئديم ، دئدى :
- بخت سعید و عمر - جوانين دورور سنين .

شركس او ياندى ، بو چمن دامن و جامه خواب ،
گول چيخدى ، پيرهن ياخاسيندان آچيب نقاب ،
تب دوشدو چانه ، جمله آفاقى ثوتدو تاب ،
اول دم كى ، دوغدو قبله ي مشرقدن آفتاب ،
- بير ذره گوردوم آندا دهن دير! دئديم ، دئدى :
- بو سؤز يقين ، " حبيبي " ، گمانين دورور سنين .

جعفر جبارلى

=====

اي دل باخيرمى سان گولو دريا بيلنلره
زاغ سياهى بولبول شيدا بيلنلره

بیر عاشق حقیقی دئمک هئج رومی دیر

دائم مکان عاشیقی صحرا بیلنلره

صحرايه دوشسه ده يئنه مجنوندو سؤيله پير

هر بير سفينه (؟) دخترى ليلا بيلنلره

اولماز نصيب شاهگل غنچه حیات

هر بير طبيبي حضرت عيسى بيلنلره

اولسون حرام نور بصر عصر ذوقده

شمع ضعيفى بير يد بيضا بيلنلره

وارکن حیات ، گوشه زندان مکان اولور
 هر زوجینی عزیز زلیخا بیلنلره
 حسرت کش تکلم اولور دائما نصیب
 سینا مثالی بیرداغی گویا بیلنلره
 ذوق حیاتی آنلاما یوبدور دئمک گرهگ
 قصد حیاتی چیغه دونیا بیلنلره
 " جعفر " همیشه حکمت خلقت نیهان اولور
 ذاتین ذکات عقله ببرا بیلنلره
 ~~~~~

معناسی نه دیر

عشقسیز بیر اوره گین ، لذت دونیاسی نه دیر ،
 عشقه باغلانسا گونول باشقا تمناسی نه دیر .
 دوغرو ایستک دولو عشقین دیریلیک لذتی وار
 گور مین ایلدیر یا شاییر ، قیس ایله لیلای نه دیر
 جان قویوب عشقه یانار شمعیله ، پروانه مدام
 گور کی ، عشق عالمی نین بیر بئله معناسی نه دیر
 ساقی ! قوربانون اولوم ، جام محبت گز دیر
 گوره لیم معنی نه ایتمیش ، ساغر و صهباسی نه دیر
 مئی ایله قلبی سیلهک ، جان دئیوبین ، جان ائشیدهک
 دوزگون ایستکدن عزیزیم داها اعلاسی نه دیر
 " ساوالان ! " شعرینی یاز لطف قیلیب واحدی میز
 باخا جاق قافیه سی ، بحری و انشاسی نه دیر

خ . م . ساوالان

تهران - ۱۳۴۵

~~~~~

(آکادمیک)

"رازهائی در دل تاریخ"

اثرین مؤلفی فیروز منصوری به

آچیق مکتوب

بوگونلرده آذربایجان س. س. ر. علملر آکادمیاسی نین مرکزی کتاب - خاناسینا سیزین "رازهائی در دل تاریخ" ادلی بیرکتابینیز گلمیشدیر کتابین اوستونده ایری حرف لرله "شاه اسماعیل شاعر نبوده و دیوانی هم نداشته است" (شاه اسماعیل شاعر دگیلدی و دیوانی دایوخ ایدی) یازیلیمیشد معلوم دورکی، قدار رضا و محمدرضا شاهلارین حاکمیتی ایل لرینده آذربایجان دیلینده یازماق، اوخوماق، حتی بو یوک مجلسلرده دانیشماق بئله قدغن اولوشموشدو. شاه نوکرلری، خصوصا ایرانین شووه نیست ضیا لیلاری و بعضی ساتقین آذربایجانلی جیزماقار اچیلار اوز یازیلاریندا تاریخی ساختا - لاشدیر اراق ثبوت ائتمه گه چالیشیر دیلارکی، عمومیتله آذربایجان دیلی آذربایجان اراضی سینده صفوی لردن صونرا یایلیمیش و بو دیلده بدیعیی اثرلر یازیلما میشدیزه.

گورونور، سیزده آنادیلینه، آنایوردونا، آناسودونه خائن چیخان شهرتپرست لردن بیر سیسینیز. اما، اوز بدنام سلف لرینیزدن بیر قدر ده ایره لی گئده رک آذربایجان خلقی نین ادبیات، دیل و مدنیت تاریخی نی داها ساختا یوللارلا انکار و تحریف ائتمه گه جسارت گؤسته ریر سینیز. سیز شاه اسماعیل خطائی نین شاعر اولما دیغینی و دیوان یار ائتمه دیغینی ثبوت ائتمک مقصدیله ۱۱۸ صحیفه لیک بیر اثر قارالامیش، گورونور، محمدرضا شاهین صون دغور لرینده قلمه آلیب صونرالار چاپ ائتدیرمیش سینیز. آقا لاریغیزا داها خوش گل سین دئییه، آذربایجانلیلارین منشأ جه فارس اولدو - غونو "ثبوت" ائتمک اوچون ساختا کارلیغا ال آتیب یغنی - یغنی یالان لار قوراشدیرماقلا پهلوی خاندانی نین بویولدا باش چا تلادیب، قلم ایش - له دن مزدلو نوکرلریندن بیر قدر، سچیلیمک ایسته میش سینیز. لکن حقیقتی پالچیقلا سووماق اولما ز.

تاریخاً معلوم دیرکی، شاه اسماعیل خطائی آذربایجان دولتی اولان صفوی دولتی نین بانی سیدیر، او، عین زماندا آذربایجان ادبی دیلینین انکشا - فی تاریخینده مهم رول اوینا میش گؤرکملی بیر صنعتکار دیر. حکمدار شاعرین مکمل بیر دیوانی، "ده نامه" آدلی پوئماسی، "نصیحت نامه" آدلی مثنویسی هله ۱۶ نجی عصر دن علم عالمینه معلوم دور. ۱۶۰ نجی عصرین باشلا - نغیجیندا سیاست عالمینده مهم رول اوینا میش شاه اسماعیل خطائی، عین زماندا اؤز بدیعی اثر لریله سیاسی فکر لرینی تبلیغ ائتمیش، قیلینجیلا قوردوغو صفوی دولتی نی قلمی ایله قوروموش دور. صفوی لرساله سی نین ایلک حکمداری، صفوی دولتی نین قوروجوسو اولان شاه اسماعیل اؤزونون ۱۲۴ یللیک (۱۵۲۴ - ۱۵۰۱) حاکمیتی دورونده آذربایجان مدنیتی نی ان یوکسک سوییه یه قالدیر میش دیر. اونون قوردوغو دولتین مرکزی تبریز شهری ایدی، اوردوسو ایسه آذربایجان لیلار دان - قیزیلباشلار دان عبارت ایدی. صفوی لر دورونده نه اینکه آذربایجان دیلی بدیعی اثر، عین زماندا دولت و سیاست دیلی ده اولموش دور. شاه اسماعیل و اونون خلف لری نین دورونده سرایدا آذر - بایجان دیلی ایشله نیر، دولت ادا ره لری نین بوتون یازی - پوزوسودا آذر - بایجان تورکوسو ایدی. خاقان، خان، بیگ، بیگلربیگی، اوردو، قوشون، توپ توپچو، توپچوباشی، قورجو، قورچوباشی، چاوش، توفنگ، توفنگچی، توفنگچی - باشی، قلاووز، چالیش (ووزوشماق)، طوپوز، طوغرا، طوغ، طوغچو، آلاقا پو، قیزیلباش، قوشبگی، قوشچو، قول، قول، یام، یامچی، یا طاق، یئدهک، یارلیق یا ساق، قارا اول، ارمان، اولوس و سایر

بو حقیقت بوتون دونیا شرقنا سلاری، او جمله دن گؤرکملی عالم لار - بارتولد، کریمسکی، مینورسکی طرفیندن ده آیدینلاشدیر یلمیش، بو عصر لر ده تبریزه گلیمیش غرب سیاحلاری دا بو حقدده گئنیش بحث ائتمیش لر. صفوی لر دورونده فارس دیلینه داخل اولموش یوز لرله آذربایجان سؤزلری حقدده دوکتور لوق دیسرتا سیاسی (دوکتور لوق تئزی) یا زیلیمیش، شاه اسماعیل خطائی نین سیاسی فعالیتی ایله یاناشی، ادبی فعالیتی، دیل خصوصیت لری ده ایستهر شرق، ایستهر سه ده غرب عالم لری طرفیندن گئنیش تدقیق ائد - یلمیش دیر. شاعرین اثر لری علمی شکیلده نشر اولوندوق دان صوراً دونیا شرقنا سلاری اونون حقدده قیمتی مقاله لرده یازمیش، سوویت لرا اولکه سینده، خصوصاً آذربایجاندا شاه اسماعیلین ایستهر سیاسی، ایستهر سه ده

ادبی فعالیتی بیرصیرا تدقیقا تلاردا کؤکلوصورتده ایشیققلاندیریلیمیشدیر .
 بوتون بونلارسیزه معلومدور ، سیزبیلیرسینیزکی ، شاه اسماعیل خطائی
 نین اؤز اوغلو سام میرزا ۱۵۵۰ نجی ایلده بیتیرمیش اولدوغو "تحفته"
 سامی "آدلی اثرینده آتاسی نین خطائی تخلصوایله "تورکجه" آذربایجانجا
 وفارسجا شعرلریا زدیغینی قیداشتمیش ، اونون فارسجا یا زیلمیش بییر
 بیتینی ده مثال کتیرمیشدیر ، سیزبیلیرسینیزکی ، شاه اسماعیل خطائی
 سارایی نین یاخین عالمریندن فخری هروی "روضه السلاطین" آدلی تذکره
 سینده نه اینکی شاه اسماعیلین آذربایجانجا شعرلر ، یا زما سیندان بحث
 اتمیش ، اونون گؤزهل طبعی اولما سیندان دانیشمیش ، حتی خطائی نین
 آذربایجان دیلینده یا زیلمیش شعرلریندن مثاللار دا وئرمیشدیر .

سیزبیلیرسینیزکی ، ۱۶ نجی عصردن باشلامیش بوتون شرق تذکره و تاریخ-
 چیلری شاه اسماعیل خطائی نین شاعرلیکیندن بحث اتمیشلر ، سیزاعتراف
 ائدیرسینیزکی ، دونیا نین شرق ال یا زمالاری ساخلانیلان کتابخانالاریندا
 پاریس ، لندن ، لنینگراد ، استانبول ، اردبیل ، تهران ، باکی ، داشکند ، مزار
 شریف و سائره .- مختلف زامانلاردا اوزو کؤچورولموش شاه اسماعیل دیوان
 - لاری واردیر .

سیزاعتراف ائدیرسینیزکی ، شاه اسماعیل خطائی دیواندان باشقا "دهنا
 - مه" و "نصیحت نامه" آدلی مثنوی لر مؤلفی دیر ، سیزاعتراف ائدیرسینیزکی ،
 بودیوانلاردان ایران ، تورکیه ، غربی آوروپا ، روس ، آذربایجان شرقشناس-
 لاری گفیش بحث اتمیشلر ، سیزخطائی اثرلری نین تورکیه ، نئوپول (ناپل)
 و آذربایجان چاپلارینی دا کؤرموشسونوز . بوتون بونلاردان صورئادعا
 ائدیرسینیزکی ، یوخ ، شاه اسماعیل خطائی آذربایجانجا شعریا زما میشر اونون
 دیوانی یوخدور . اؤزونوز ساختاکار اولدوغونوز اوچوندورکی ، اساس سیز
 اولاراق باشقالاری نین فاکت (واقعیت) لاری ساختا لاشدیردیغینی ادعا
 ائدیر ، اؤز ادعایارینی یسه یالان معلوما تلارلا ثبوت ائتمک ایسته ییر -
 سینیز .

بو قدر مهم و شبهه سیز دلیل لر الده اولدوغو حالدا ، سیزخطائی نین آذر
 با یجانجا تورکجه یا زما سینا ویلمه سینه . نه اینکی شبهه اوپا دیر ، حتی
 دولانباج (پیچ و خم) یوللارلا بوتون ماخذلرین ساخته دوغولدوغونو "ثبوت
 ائتمه که" چالی شیرسینیز . آ زقالا بوتون دونیانی تاریخی ساختا لاشدیرما قدا
 اتهام ائدیرسینیز .

یا ز نیزدا بئله بیر سئواللا مراجعت ائتدیر سینیز کی، "شاه اسماعیلین سلطانلارا و امیرلره یازدیغی مکتوبلارین نغجه فائزلی تورک دیلینده دیر؟ او، ایران داخلینده نه قدر تورک دیلینده فرمان و گؤسته ریش وئر میشدیر؟" اولاقیدا قتمه لی بیک کی، شاه اسماعیلین و اولادلاری نین الده اولان مکتوبلاری ایچینده آنا دیلینده یا زیلانلاری دا واروچاپ دا اولوبدور. اونو شفاهی فرمانلاری و امرلری آذربایجان دیلینده اولموشدور. فارسجا یازد- یغی فرمانلاری دا آذربایجان دیلینده "سؤزوموز" دئییه، باشلامیش، کلیسی مقداردا آذربایجان سؤزلری ایشله تمیش لر. (باخ: برر سیهای تاریخ) ۱x - نمره ۴).

یوخاریدا قید ائتدی کیمیز کیمی، اوردو و سارایین دانیشیق دیلی آذر- بایجان دیلی اولدوغونو بوتون منبع لر تصدیق ائدیر. صورو شورسونوز: "ایراندا کیملر شاه اسماعیل شیوه سیندی دوام ائتدیر - میش، تورکجه دیوان ویا تورک دیلینده رساله و کتابلاریا زمیشدیر؟". آقای فیروز منصور، حدسیز- حساب سیز شاعر لر! شاعرین نوه سسی ابراهیم جاهی، سارایدا آنا دیلینده دیوان یاراتمیش گؤک چایلی خبیبی باشچیلیغی ایله تشکیل اولونان شاعر لر مجلسینده اشتراک ائدن شاعر لر. شاهی، سروری، طفیلی و بیرچوخ سارای اعیانلاری، حتی شاه عباس دؤورونده اونون سارای شاعری امانی.

صورو شورسونوز کی، خطائی دیوانیندا اسلام تصوفی، ایران عرفانی ویا اینکی شاه اسماعیلین آتا- باباسی نین سرگذشتیندن نه قدر بحث اولونور اونون صفوییه خانقاهینا و تعلیمی نین تبلیغینه نه قدر یئروئر یلییر؟". آیدین اولور کی، سیز خطائی دیوانینی یا هئچ گورمه ییب سیز، یا خوددا! و خوجولاری چاشدیرماق اوچون بئله ریاکار سئواللار وئریر سینیز، دیوانی اوخویان هرکس بیلیر کی، بورادا باشندان باشا صفوی خانقاهی نین دینی - سیاسی عقیده سی تبلیغ ائدی لیر. صفوی خاندانی نین و اونون دینی- سیاسی گؤروشلری نین بوتون خصوصیتلریندن بحث ائدی لیر:

یقین بیل کی، خطائی دیر خطائی * محمد مصطفی ئی دیر خطائی
 صفی نسلی جنید حیدر اوغلو * علی المرتضی ئی دیر خطائی
 منیم آدیم ولی شاه اسماعیل دیر * تخلصی خطائی دیر خطائی

بئشینجی سئوالینیز بئله دیر: "دونیانین معروف موزه لرینده صفوییه

دوورونون عصری اولان نفیس و مذهب ناخیشلی گؤزه ل خطله و میثلس — یز
بنزه رسیمینیا تورلارلا یا زیلمیش کتا بلار موجود دور، آ یا ، بونلارین ایچه —
ریسینده خطائی دیوانلاریندان دا هئج وارمی؟".

بلی، وار، آقای منصور، اولاشاه اسماعیل خطائی نین سارای خطائی
شاه محمود نیشاپوری خطائی یله ۱۵۴۸ نجی ایله کؤچورولموش خطائی کلیاتی
(بورادا "دیوان"، "ده نامه"، "نصیحت نامه" — هرا وچو واردیر) اغوزیکستان
س س ر علملر آکا دمپاسی نین شرقشنا سلیق انستیتوسوندا ۱۹۳۹ — ۱۹۱۲
نمره ده سا خلانیلیر، یکنه ده همین عصرین مشهور خطا طلاریندان عما دقزوینی
نین قلمی یله کؤچورولموش نسخه افغانستاندا مزار شریف شهرینده باختیر
موزه سینده سا خلانیلیر، یکنه همین عصرده ۱۵۴۱ نجی ایله کؤچورولموش
نسخه پاریس ملی کتابخانا سیندا دیر، لندن ده بریطانیا موزه سینده سا خلا —
نیلان قیزیل ناخیشلی نسخه هله x۱x نجی عصرده شارل ریو طرفیندن
تصویراندیلیمیش دیر، "ده نامه" نین گؤزه ل خطله یا زیلمیش بیر نسخه سی
لنینگراددا دیر، اوستا نبولدا شاعرین گؤزه ل بیر "دیوان" ی واردیر،
هله بیزارد بیلده شیخ صفی مقبره سینده اولان کتابخانا دا وقتیلده سا خلا —
نیلان ۳۳ عد جلدلی خطائی اثرلرینی دمیریک .

آلتینجی سئوالینیز بئله دیر: "مگر شاه اسماعیل تورک دیلینی گئتش
یا یماق اوچون گؤسته ریش و فریب؟ یا بیر نفری تشویق ائله ییب؟ آ نجا ق
بیز بیلیریک کی، شاه اسماعیل "شاه نامه" اثرینه خصوصی علاقه بسله میشدیر"
بلی شاه اسماعیل اغوزو آذربایجان دیلینده اثرلریا زیب، عین زماندا
سارای اطرافیندا اولان، یوخاریدا آدلاری چکیلن شاعرلری آنا دیلینده
یا زماغا هوسلندیر میشدیر، اونون کلاسیک فارس شعرینی سئویب "شاه نامه"
یه خصوصی اهمیت و ثرمه سی چوخ طبیعی دیر، اصل وطن پرور شاعر لر هئج بیر
خلقه، هئج بیر ملته پیس نظرله باخما زلار .

مگر خطائی نین عرب ادبیاتینا، اغوزیک، تاجیک، یا خودهره انسی باشقا
بیر خلقین ادبیاتینا حقا رتله باخدیقی بیر یئرده قید اولونوبمو؟ او ،
معاصر فارس شووئنست لری کیمی کم فرصت، باشقا خلق لره خور باخان،
اونلارین دیلی، مقدراتی ایله اوینایان آ لچاق شخصیتلردن اولما میشدیر،
مگر شاه اسماعیلین ارمنی خلقینی حمایه ائله مه سی بوتون شرق و غرب
ما خذلرینده یا زیلما میشدیومی؟ اونون نواثی^(۱) نین "مجالس النفائس"

(۱) امیرعلیشیر نواثی گورکانی سلسله سی زمانیندا باش وزیر اولموش، بو یوک
شاعر دیر، اوچ دیلده شعر سؤیله میشدیر .

اثرینی فارس دیلینه ترجمه ائتدیرمه سی ده تصادفی دگیلیدیر. بونونلا او، عین زاماندا، اساس اثرلرینی آنادیلینده یازمیش، نواشی کیمی بؤیوک بیر شخصیتی بوتون یاخین شرقده شهرت له ندیرمک ایسته میشدیر. او، بوایش ده ترجمه نین بؤیوک اهمیتی نی یاخشی درک ائتدیگی اوچون اؤزبک دیل-ینده یازان شاعرلر حقیقنده مفصل معلومات وئره ن بو اثرین ترجمه یولو ایله گفنیش یا ییلما سینا امکان یاراتماق مقصدی گودموشدور.

یازیر سینیزکی، شاه طهماسبین آدینا بیرچوخ رساله لر، کتابلار، دیوا - نلار هدیه اولونموشدور. بونلارین ایچه ریسینده هئچ بیر دنه ده اولسون تورک دیلینده اثر وار می دیرکی، اوخوجو "جزء کلون نمونه سی دیر" "اوووج خالوارین نمونه سی دیر" کیمی دوشونه بیلسین و تورک دیلی نین ۹ نجی عصر هجری (۷۱x) رواج تاپدیغینا اینان سین " (صحیفه ۱۶).

هله ۹نجی عصر هجریده یاشا میش عالم وشاعر لریندن بحث ائدن صادق بیگ افشار اؤزونون "مجمع الخواص" اثرینده شاه طهماسبین دؤور وننده اونلار جا آذربایجان (تورکجه) یازمیش شاعرین آدینی چکیر، اثرلریندن نمونه لر گتیریر. بیر دگیل، بئش دگیل... بیل میر سینیز می نشاطی تخلصو شاعر ۱۵۳۸ نجی ایلده ترجمه ائتدیگی و "شهاد" نامه "آدلاندیردیغی" اثرینی شاه طهماسبین تاپشیر یغی اساسیندا یاراتمیشدیر. مقدمه ده مؤلف دئیرکی، ابوالمظفر شاه طهماسب صفوی حسینین امر و اشارت وقاضی خان ساری شیخ اوغلو... نافذ اولدوکی، بنده ی خاکسار نشاطی بوکتابی فارسی دیلیندن تورکیه دؤنده ره قامو (هامی) تورک اویماقلاری (طایفه) نین مستعدلری و موالی لری بوندان فایدا گؤتوره لر.

یئنه ده همین مؤلف ۱۵۴۲ نجی ایلده "شاه صفی تذکره سی" نی شاه طهماسب آدینا ترجمه ائت میشدیرکی، اونون بیر نسخه سی لنینیگراددا سا- لتیکوو- شئدرین آدینا کتابخانادا دیر.

نه اینکی شاه طهماسبیه، شاه اسماعیل خطائی نین اؤزونه یاخین شرقین اوزمان یازیب- یارادان ان بؤیوک صنعتکاری، شرق و غرب عالم لری نین بیر رای ایله اعتراف ائتدیک لری داهی آذربایجان شاعری محمد فضولی گنجلیک ایل لرینده آنادیلینده یازدیغی "بنگ و باده" اثرینی شاه اسماعیل خطائی یه اتحاف ائت میشدیر :

جام می صون کی تا دلیرانه * مدح ائدم پادشاه دؤورانه

- اول صفا بخش جام جم کی مدام * تخت غیرى نه دیرچوباده حرام
- دوور بیر بزم دیر بهشت آتین * جام زرین ،صراحی هم زرین
- اول کی باشلار زاماندا بزم فراق * پادشاهلارباشیندا ائیلر ایاق
- مجلس افروز بزمگاہ خلیل * جام ایام شاه اسماعیل
- آننان آسوده دیرغنی و گدا * خلداله و ملکه ابداء

فضولی شاه طهما سیه وصفوی خانلارلینا داتا دایلینده قصیده لریا زمیشدیر ادعا ائدیر سینیزکی، خطائی دیوانینی سیاسی مقصدله عثمانلیلار دوز- لتمیشلر، همده صفوی دولتینین علیینه دوزه لتمیشلر. بوندان منطق سیز، بوندان داگولونچ ادعا اولارمی؟ بوفکری ثبوت ائتمک اوچون داها دوغروسو، اوز آغ یالانلارینیزا برائت قازاندیرماق اوچون تاریخی ساختالاشدیر- ماق، اویدورما معلوما تلارلا اوخوجونوچا شدیرماغا چالیشیر سینیز ۲۹نجی صحیفه ده اوخویوروق: "همین بکتاشی لرسطان سلیم و سلطان سلیمان قانو - نینین سیاسی ایشلرینه ده قاریشیب ۹۳۵ نجی ایلین یاییندا بغدادی شاه طهما سیه ترک ائدن سلطان سلیماننا اعتراض ائتمیشلرکی، نییه بغدادی تسلیم ائتمیشدیر؟".

سیز اوز فکرینیزی اساسلان دیرماق اوچون گؤرکملی تورک عالمی مرخوم جاهد اوز تعللینین ترتیب و نشر ائدیگی "پیرسلطان آبدال" دیوانینا استناد ائدیر سینیز. اولاً، قید ائتمه لییم کی، ۹۳۵ نجی ایلده بغداد سلطان سلیمانین الینده دگیلدی کی، شاه طهما سیه طرفیندن فتح ائدیله عکسینه، سلطان سلیمان ۱۵۳۴ نجی ایلده بغدادی شاه طهما سیدن آلمیشدیر و بو شعرا زمان یازیلیمیشدیر. همده سلطان سلیمانین بغدادی ترک ائتمه سینه دگیل، شاهین بغدادی ترک ائتمه سینه شاهین طرفیندن اولان پیرسلطان تاسف ائله میشدیر.

مگر سیز بیلیمیر سینیزکی، پیرسلطان آبدال ایران شاهینا رغبت گؤ- سته ردیگی اوچون خضریا ش طرفیندن آس دیر بیلیمیشدیر؟ کتیر دیگینیز سطر لری تحریف ائدیر، اسناد ائدیگینیز منعی ساختالاشدیریر سینیز . سیز ادعا ائدیر سینیزکی، خطائی دیوانی بیر بکتاشی تعلیمی و تبلیغا- تی مجموعه سی دیر. تورک، عثمانلی و جغتای لهجه لر یله یازیلیمیشدیر. بوفکر - ینیزی ثبوت ائتمک اوچون خطائی دیوانینی و خطائی شعرلری بین تورکیه ده کی بکتاشی لر، علوی لر و علی آلاهی لرایجه ری سینده گئنیش شهرت تاپیب

یا ییلدیغینی گؤسته ریرسینیز، دوز دور، بکتاشی تکیه لرینده تورکیه ده دولتیه مخالفت تشکیل ائدن طریقت لرایچه ریسینده شاه اسماعیل خطائی شعرلری چوخ یا ییلیمیشدی، لکن بو هئج دد بودیوانین بکتاشی لر طرفیندن دوزلیدیگینی ادعا ائتمک اوچون اساس دگیل

خطائی شعرلری ارمنی خلقی ایچه ریسینده ده گئنیش یا ییلیمیشدیر، سو اودئمکدیر میکی، بو اثرلری ارمنی حرفلریله دفتره کؤچورنلر اؤزلری دوز - لتمیشدیر .

سیرا ادعا ائدیرسینیزکی، ۹ نچی عصر هجری نین باشلانغیندا صفوی دولتی قیزیلباش (شیعه) مذهبندن قوت آلاراق اردبیل خانقا هیندا صفوی درویشلری حاضر لایب اونون شهرتینی یا ییدیقلاری بیرزما ماندا صفوی لرین بومو فقتی عثمانلی دولتینی چوخ ناراحت ائتمیش، اونلاردا تورکیه ده بکتاشی لیگی یاراداراق بویول ایله قیزیلباشلیغین آنا طولودا یا ییلما - سینین قارشینی آلمانا چالیشمیشلار. اؤز تبلیغاتلارینی تورک دیلینده آپا ریردی لار و بودیله رواج و ثریردی لر، چوخ غریبندیر، اونلارین تورک دیلینه رواج و ثرمه لری فاکتی داسیزی چوخ ناراحت ائدیر، خطائی دیوانیندا سیز بکتاشی لیک آختا ریر و بورا داکی "شاه مردان علی" ایله باغلی بوتون افاده لری بکتاشی لیکدن گلمه قلمه و ثریر و نتیجه چیخا ریرسینیزکی، خطائی نین آدینا بکتاشی لر دیوان یارادیب لار و بورا داکی افاده لر گویا آذربایجان دیلینه یا دیر، بونون اوچون سیز تاریخی ساختا لاشدی ریز، بکتاشی لر و صفوی طرفدار ی اولان بکتاشی شاعر لر حقینده ده اوی دور مالار دوزه لیدیرسینیز، بوباره ده بیز آیریجا مقاله چاپ ائتدیره حه بیگ .

معلوم دورکی، حیدر - شیر، آصلان دئمکدیر، عین زاماندا شیعه لرین سیرینجی امامی علی نین لقبی دیر، شیعه لر اونو آلا هین شیری آدلاندیریر - لار، حضرت محمد پیغمبر معراجی زامانی اونو گؤگده شیر شکلینده گور دوگونو سؤیله ییرلر، حیدر، عین زاماندا، شاه اسماعیل خطائی نین آتاسی نین آدی دبرکی، ۱۴۸۸ نجی ایلهده شیروانا هجوم زامانی اؤلدورولموش دور خطائی اؤز دیوانینده علی دن بحث ائده رکن تئز - تئز اؤزونو حیدری آدلاندیریر، "حیدر"، دئییه علی دن بحث ائدیر، بعضا ده آتاسی حیدری خاطر - لایر، لکن سیز خطائی نین بئله مراجعت لریمی ده عکسینه ایضاح ائدیر او با شیعه لیک سوخ، حالص بکتاشی لیک معتاسی و ثرمه که چالیشیرو یا زیرسینیز :

"بورادا خطائی دیوانیندا دفعه لرله آدی چکیلن" حیدر "کلمه سیندن صحبت آچماق یئرسیزا ولما زخطائی دیوانیندا دا :

منم سلطان خطائی، حیدرا و غللو * منیم یولومدا غوغالار گره کدیر
 آتامین قانینی یزیددن آلدیم * یقین بیلین کی نو قدی حیدری یم
 وسافرہ "

بوتون بونلاردان صوردا دئیر سینیزکی، بکتاشی لرین یا زینیندا دفعه -
 لرله گؤرونن حیدرین شخصیتی حضرت علی، یا خود شاه اسماعیل خطائی نین
 آتاسی شیخ حیدر دگیل، بلکه احمدی سوی نین اوغلو حیدر دیر .

شاه اسماعیل خطائی نین علی دن و آتاسیندان بحث ائتدیگی یوخاریدا
 کی شعر لرین احمدی سوی نین اوغلو حیدرله نه علاقه سی؟! سیز یونونلا و خو -
 جونو قصدا چا شدیرماق، ایسته بیرو خطائی دیوانی نین بکتاشی لر طرفیندن
 یا زیلدیغینی گویا ثبوت ائتمک ایسته پیر سینیز .

فیروز منصور، میدان، بوش حساب ائدیبا اوخوجولاری سؤزه باسیر، خطا
 - فی دیوانیندا چوخ ایشله نیلن "اره ن" سؤزونون بکتاشی لردن گلدیگی
 نی ادعا دیر سینیز، حالنوک، "اره ن" سؤزو تاریخ بویو آذربایجانین
 یا زیلی و شفاهی ادبیاتیندا ایشلنمیشدیر .

چوخ غریبه دیر، سیز شاه اسماعیلین شعر لرینده "گرچک" سؤزونو ایشلتمه -
 سینی ده عثمان لیلی قلا باغلا پیر سینیز .

خطائی نین ده اثر لرینده تصادف ائدیلن "گرچک ار"، "گرچک صحبتی"،
 "گرچک آدام" سؤز لرینی بکتاشیلیکدن کلمه حساب ائدیر سینیز. مگر کلاسیک
 آذربایجان ادبیاتیندا بوسؤز خطائی دن اول و صور آ زایشله نیب؟! "اسرار
 نامه" مؤلفی احمدی هله ۸۸۴ نجی ایله ده (هجری) تبریزده بیتدیردیگی اثرینده
 اگر گرچک ارایسن مرد راه اول * فناتاب اول، آندان پادشا اول -
 دئیر . (اسرار نامه، باکی، ۱۹۶۴ صحیفه ۶۶)

مگر احمدی ده بکتاشی ایدی؟!

آیدین اولورکی، سیز آموزونوزون چوخ اثر لر اوخودوغونوزو ادعا
 ائتمه نیزه باخما یاراق هئج بحث ائتدیگینیز اثر لره ده عملی - باشلی
 بلد دگیل سینیز. مگر خطائی عجم شاعری دیر؟! ونون قوردو دولت عجم دولتی
 ایدی؟! او، آذربایجان دولتی قورموش، آموزونون سیاسی فکر لرینی اثر
 لرینده افاده ائتمیشدیر :

شیروان خلایق خامووهامی) تبریزه داشینا
ملک عجم سورار کی، قیامت خاچان قوپار
گفتدیکجه توکه نیر عربین کوی مسکنی
بغداد ایچینده هر نجه کیم تورکمان قوپار
یا خود:

سفر قیل دور، اوتورما ای خطائی * کی، شهر اردبیلده خاندان وار
مگربومصر اعلمده اونون شیروانلا تبریزی بیرلشدیرمک آرزوسو،
اردبیل خاندانی ایله باغلیلیقی افاده اولونما میشدیر؟! حتی "دهنامه"
ده شاعر اؤزونو، آرزولارینی بئله افاده ائدیر:

چون حسنیله یم شهری خراسان * هم خسروی تبریز، تخت ایران
ملکومده گزه کدور آب جیحون * سرخاب گره کدیر اولا دمگون
آخسین وطنیمده شط بغداد * گرسین چمنیمده رکن آباد
دئیر دوغرودان دا اثری یازاندان ایکی ایل صونرا (۱۵۰۸ نجی

ایله) بغدادی آلیر. بوندان صونراسیز خطائی نین "روم" سؤزونو ایشلتدیگی
بیت لری دالبادال مثال گتیره رک اوخوجونو اینان دیرماق ایسته ییرسیز
کی، "باغ، ایران شهر لری نین آدینی چکمه دیگی حالدا، رومدان نجه چوخ
دانشیر". لکن باشا دوشمورسونوزکی، بورادا ایشله نیلن "روم" کلمه سی
هریئرده بدیعی افاده دیر. سیز اوخوجولاری دا اؤزونوز کیمی، عوام حساب
اؤدیرسینیز. بیلیمیرسینیز کی، "روم" و "هند" سؤز لری کلاسیک شرق ادبیا -
تیندا "آغ" و "قارا" معنا سیندا ایشلنمیشدیر. بو، نه اینکی، نسیمی، فضولی
کیمی آذربایجان دیلینده یازان شاعر لرده، حتی نظامی و خاقانی اثر لری -
ینده ده بئله دیر. سیزین ادعا نیزه گؤره اولاردا بکتاشی دیر. حال بوکی
نه عجب من مسکینین گونلوم اگر یغما قیلا

هندوی زولفون کی، "ملک - رومیدن خراج آلیر
بورادا آیدیندیر کی، گؤزه لین آغ اوزونه قارا زولفونون تۆکولمه
سیندن صحبت گئدیر.

بوندان صونراسیز خطائی نین اؤزونو شاه آستانا سیندا دربان یا خود
سگبان آدلاندیرما سینی یانا - یانا بئله ایضاح اؤدیرسینیز: "بیلیمیرم
اولار کی، بودیوانی اوخویورلار، نجه بونلاری مردلیگی نین هیبتیله ایرانی
یوکسک لیک لره قالدیران، جوان مردلیگی ایله، غرور ایله تعریفه لایق اولان

اوجا شهرتلی شهریارا عاقدا دیرلر. مگر بوجفنگیات کلام ملوگانه و لفظ شاهانه دیر؟ اوردولار یئنن شاه اسماعیل کیمی آدلی بیر سردار اؤزونو هر هانسی بیر آستانانین کؤپهگی آدلاندیرارمی! ".

بلی، آقای فیروز! تکجه اودگیل، شاه طهما سب، حتی شاه عباس صفوی ده اؤزلرینی حضرت علی آستاناسینین کؤپهگی آدلاندیردیلار. بودور، لنینگراهدا سالتیکو- شدرین آدینا کتابخانانین ال یازمالاری فونودو- ندا اربیل کتابخاناسیندان گتیریلیمیش ال یازمالاری نین چوخوندا شاه عباس اؤزونو "کلب آستانه" حضرت علی بن ابوطالب علیه السلام عباس صفوی آدلاندیریر. خطائی دیوانیندا هر هانسی عادی بیر شاه دگیل، شاه دئییرکن، شاه نجفی، شاه مردانی نظرده توتور. اؤزونو اونون دربانسی و کؤپهگی، آدلاندیریر.

سبز گؤزونوزو آچیب اؤزونوزو صورادان شاه اولان دوننکی مهترین قارشیسیندا نوکر گؤرموسونوز، ائله بیلیر سینیزکی، آنجا ق شاهلارین قا- پوسوندا دربان اولماق اولار.

آقای منصور، سیز همیشه یوخا ریلاردان، شاهلاردان بخشش گؤزله می شیز. ائله بیلیر سینیزکی، شاه اسماعیلین دا هر هانسی بیر شاهدان او ما جا غی وار ای می ش . سیزین تئز- تئز مراجعت ائتدیگینیز "بررسیهای تاریخی" مجمو- عه سینین ۱۱ نجی ایل ۴ نجی نمره سینده ملک زاده بیاتی شاه اسماعیل خطائی نین الوند میرزایا گونده ردیگی بیر فرمانی نشر ائتمیش دیر. بودور، فرماندا شاه اسماعیلین مهری :

بود مهر علی و عالی او چون جان مرا دربر

غلام شاه مردان است اسماعیل بن حیدر . (ص ۱۴۷)

ایندی بیلدینیزمی شاه اسماعیل اؤزونو کیمین غلامی، هانسی شاهین مداحی حساب ائدیردی؟ من اینا نمیرام کی، سیز بونلاری بیلمه می ش اولاسینیز سیز چوخ یا خشی بیلیر سینیزکی، بورادا هر هانسی بیر اولکه شاهی یوخ، شاه مردان علی نظرده توتولور، حتی بوگون ده عاشورا گونو تبریز کوچلر - ینده دسته- دسته گزه نلر "شاه حسین"، " بیگ حسین" دئییرک نه اینکی علینی، حسیننی ده شاه آدلاندیریرلار. سیز بیلیر سینیزکی، شاه اسماعیل حتی اذانی دا دگیشدیر رک اورا یا علی ولی الله جمله سیننی آرتیر می ش دیر . سیز بکتاشی لرین "محب" سؤزونو ایشله تمه لرینی گؤسته ریب خطائی

دیوانیندا "محب خاندان"، "محب شاه" کیمی افاده لری بکتاشلیک لـ باغلا ییرسینیز، سیز گولونج بیر نتیجه چیخار ییرسینیز، گویا بوتون بونلارـ دان آیدین اولورکی، خطائی تخلصو دیوان صفوی لرین علیهدار لاری طر ـ فیندن سیاسی نقطه نظر دن صفوی لر علیهنه تبلیغات مقصدیله یارادیلمش وصفوی علیهداری بویول ایله اردبیل خانقاهینا یول تاپیب صفوی طرفدار لارینی پارچالماق و اولارین سیاسی مقصدلریندن خبردار اولماق ایسته ـ میشر، گویا اولار شاه اسماعیلین وضعیتینی، اوردوسونون، اؤلکه سی نین اجتماعی ـ سیاسی وضعیتیندن خبرتوماقدان ائتر و بودیوانلار دانا استفاده ائله میشر .

سیز مشهور شرق شناسلار دان پروف سور مینور یسکی نین ۱۹۴۲ نجی ایلده لندن ده چاپ ائدیله رک شاه عباسین ۱۰۲۲ نجی ایلده اغوز مهر و ایله اردبیل آستانه سینه وقف اولونموش نسخه نی ده ساختا دلان دیر ییرسینیز، بونلار دن صورایا زیرسینیزکی، خوشختلیک دن همین دیوانین ۱۰۲۲ نجی ایلده گویا شاه عباسین مهر و ایله اردبیل خانقاهینا وقف ائدیلن اصل نسخه سی ایندی "ایران باستان" موزه سی نین کتابخانا سیندا دیر، سیز اونون فتوکپی سی اساسیندا ملاحظه یورودور سونوز، یا زیرسینیزکی، اولنجی صحیفه ده یا زیلمش دیر: "بوکتابی علی بن ابوطالب علیه السلام آستانه سی نین کؤپه گی عباس صفوی شاه صفی نین مبارک آستانه سینه وقف ائتمیش دیر .

کیم ایسته ییرسه اوخوسون، بوشر طله کی، بو آستانه دن خارجه آ پارما ـ سینلار، هر گاه آپار سالارام حسین علیه السلامین قانینا شریک اولسونلار .
 ۱۰۲۲ (ترجمه بیزیم دیر - ح. ت.)

صورایا زیرسینیزکی، وقف نامه نین یا زیلیشی بیشمه میش بیر خطله دیر . ائله بیل کی، یعنی سوادلانمیش بیر آدام یا زیب، ایکینجی شاه صفی شاه عباس دان صورایا اولموش دورکاتب تله سدیگیندن شیخ صفی عوضینه شاه صفی یا ز ـ میشدیر، هامی سیندان اهمیتلی سی بودورکی، بو وقف نامه نین مهر و شاه عبا ـ سین مهر و دگیل دیر، شاه عباسدان ایندییه قدر دؤردنوع مهر معلوم دورکی، بونلارین صورتی "بررسیهای تاریخی" مجله سینده گؤسته ریلیر، شاه عباس صفوی نین بورادا اولان دایره وی شکلده مهر و هر بیر یاندا ایندییه قدر گؤرولمه میشدیر بو مهر ساختا دیر .

صورا قیدا دیرسینیزکی... ملاحظه ائله یین کی، نجه یا لان وحیله لره

ال آتیب زورلا بودیوانی اردبیل خاندانینا داخل ائتمیش وشاه عباسین
آدی پله علاقه لندیرمیش لر ؟" .

سپزبیلیرسینیزکی، شاه عباس اموزبا باسینین دیوانینین اردبیل خاندان
- نیندان شاه صفی کتابخاناسینا وقف ائتمه سی سیزین بوتون کتاب بویو
ایره لی سوردوگونوز ادعالارین اوستوندن قلم چکییر، اونون اوچون شاه
عباسین وقفنامه سیننی ومهرونوسا ختا آدلاندیریرسینیز، عمومیتله، سیزین
فکرینیزین علییه نه اولان دلیل لری ساختا آدلاندیرما قلا ساختا فکر لری -
نیزی اساسلاندیرما ق ایسته ییرسینیز، اما خوشبختلیکدن شاه عباسین شیخ
صفی آستانه سی کتابخاناسینا وقف ائدیگی ال یا زینین بیرحصه سی
لنینگرا ددا سالنیکو وشدیرین کتابخاناسیندا سا خلا نلی لیر .

گولمه لی بوراسی دیرکی، سیز شیخ صفی یه شاه صفی دئیلدیگینی چوخ یاغشی
بیلیرسینیز. لکن اوخوجولاری چاشدیرما ق وهمین نسخه نین ساختا اولدوغو
- نا شبهه او یا تما ق اوچون یا زیرسینیزکی، شاه صفی شاه عباسدان صورنا
اؤلوبدور . بو قوندارما دیرکی، شیخ صفی عوضینه شاه صفی یا زیلیب . مگر
هریئرده بو کلمه لر عین معنادا ایشله نمیر؟ سیز گورمه دیگینیز، لکن صون
صحیفه سی نین فتوکپی سیننی باکی نشرینده گوردوگونوز داشکندنسخه سیننی
ده ساختا آدلاندیریرسینیز، ۹۴۸ نجی ایله ده کؤچورولموش ومینوریسکی نین
استفاده ائدیگی پاریس نسخه سی نی ده شبهه آلتینا آلیرسینیز، بوتون
بونلاردان ایسه فتنه دوغوران بیر نتیجه چیخا ریزسینیز، گویا هر یئرده شاه
عباسین مهرونو ساختا لاشدیرمیشلار و دئیرسینیزکی، بودیوانین شاه اسما -
عیله نسبت ائدیلمه سی تکجه تورک دیلی نین آذربایجاندا رواج ائتمک
مقصدی گودولمه میش بلکه فارس دیلی نین، ایران مدنیتی نین نفوذونوقیر -
ما ق اوچون عثمانلی تورک لری طرفیندن بیر تبلیغات واسطه سی کیمی
استفاده اولونموشدور .

سیر شاه عباسین خطائی دیوانی نین هدیه ائتمه سیننی انکار ائتمک له
"سلسله النسب صفوییه" مؤلفی شیخ حسین شاه سلیمان صفوی دؤورونده
خطائی دن بیرشاکریمی بحث ائدیپ دیوانیندان ۸۷ بیت آذربایجاندا
اؤز اثرینه کؤچورمه سیننی یئنه ده شبهه آلتینا آلیر . قید ائدیرسینیزکی،
گویا بو، شاه اسما عیلین دگیل، او دؤورون بیرشاکرینی ایتمیش صفوی لر
دؤورونون تنزلو دؤورونده خطائی دیوانی نین تبلیغی و اونون نفوذونو
قالدیرما ق اوچون ائدیلمیشدیر .

سیز ۱۱۷۴ نجی ایل (هجری) شیخ صفی خانقاهی آستانه سنن متولسی محمد قاسم بیک اورادا کی ۹۷۲ جلدکتا بدان ۳۳ جلدین خطائی دیوانی ولدو۔ غونو قید ائتمه سینی ده صفوی لرین انحطاطی کیمی ایضاح ائدیر سینیز . هانسی دلیلله ؟! حالبوکی اورادا مذهب جلدلی گوزهل خطله ، گوزهل کاغذده اورنا منتلی (تزیین لی) دیوانلارا ولدو غوا یدین گوسته ریلیر . سیزین پروفور مینور یسکی ایله مباحثه نیزده باشدان - باشا جفنگیا دیر . سیز بورادا ادعا ائدیر سینیز کی ، آذربایجاندا شاه اسماعیل دغوروو - نده آذربایجان دیلی ایشلمه ییب . سیزین فکری نیزجه تورک دیلی آذربا - یجان داطهما سیبدن صور اخدا بنده دغوروو نده آذربایجان نین ۹۹۳ دن ۱۰۱۲ یه کیمی عثمانلی تورک لرین استیلاسی ایلیرینده رواج تاپیدیر . چوخ غریبه دیر کی ، بئله بیر مثال دا چکیر سینیز کی ، " اول قارداش اولما غیسنی ثبوت ائله ، صور ارث ادعاسی ائت ! " . گورونور کی ، آذربایجان خلقی نین اوز دیلی ومدنیتی تاریخینی اوگره نمک تشبث لری بیر چوخلاری کیمی ، سیزین تکی " کاسا دیبی یا لایانلاری " دا تشویشه سالمیشدیر ، اودور کی ، گاه مینور یسکی یه ، گاه مرحوم محمد علی تربیته ، گاه حاجی حسین نجوانی یه هجوم ائدیر سینیز ، حتی خطائی نین " دهنا مه " و " نصیحت نامه " یا زما سینی دا شبهه آلتینا آلیر سینیز .

سیز خطائی نین " دهنا مه " و " نصیحت نامه " اثر لرینی ده گورمه میش سینز . شاعربورادا اثرین یا زیلما تاریخینی ده وئر میشدیر ، اجدحسابی ایله ۱۵۰۶ نجی ایلده قلمه آلینمیش اولان بو اثرین مقدمه سینده ده باشدان باشا صفوی لرین سیاسی - دینی گوروش لرینی افاده ائدیر ، بورادا توحید و مناجا دان صور ا پیغمبرین نعتی ، بوندان صور ا یلک دفعه اولاراق تاریخده " در منقبت شاه مردان علی " بوئمالارین گیریش حصه سینه علاوه اولونور ، اثر - یین هئچ بیر کسه اتحاف اولونما ییب شاه مردان علی منقبه سیندن صور ا اما ملاردان بحث ائتمه سی شرق بوئمالاریندا یغنی بیر حادثه ایدی . اثرین صور نوندا ایسه " سبب تالیف " دن بحث ائده رکن :

اوج نسنه (شئی) دورار سبب بونا مه * کیم بولدو ضرور قیلماق آنی
 اول سبب اولدور نظم توحید * کیم بنده لیگین اودور نشانی
 اکینجی بو کیم اولاندا غمگین * بو گونلون اولاه مهربانی
 اوچونجو بو کیم قالیر ساخو شدور * بودونیا دا هر کیمین نشانی

"نصیحت نامه" ایسه دینی - دیداکتیکی (تعلیمی) ماهیتلی اثر دیر .
 دونهانین بوتون گورکملی شرقشنا سلا ری نین بارتولد، هامر، کریمیسکی
 مینورپسکی، کورپولوزاده، باکیخانوف، بوتون تذکره چیلرین، بوتون معاصر
 شرق وغرب عالیملری نین یازدیقلاری جلدلرله درین علمی تدقیقات
 اثرلری تی ساختایوللارلا انکار ائتمه گه چالیشیب شاه اسماعیلین آنا
 دلیلنده خطائی تخلصو ایله شعرلر یازماسینی، آذربایجان دلیلنده رواج
 وئرمه سینی اونون اوزه ریننده تاریخی تهمت آدلاندیریر و آؤز "تدقیقا -
 تینیزلا" گویا اونو بوتهمتدن قورتارماق ایسته ییر سینیز . سیزین فکر -
 ینیزجه، آؤز خلقی نین دلیلنده بدیعی اثرلری ازیب دانیشما و دوغما
 دیله رواج وئرمک تاریخی قباح (تقصیر) یمیش .
 بلی، بو، عرقچیلرین، مستملکه چیلرین و فاشیست لرین آنلا ییشیدیر .
 بیز بوفکیرله مبارزه نی گله جک اثرلریمیزده ده دوام ائتدیره جک، سیزی
 و هم فکر لرینیزی هر طرفلی رسوای ائده جه بیک .

حمید آراسلی

آکادمیک

موروو داغین اتکیندن ۹ - نجی

فصلدن بیر پارچا

اونلار موروو داغا چاتاندا، سحرین گوزو یئنیجه چیرتلایردی. آ یاز هوندورلویو^(۱) دورد مین متردن آرتیق اولان بوعظمتلی داغا تاماشا ائتد. یکجه اورهگی داغا دغونوردو. نغجه نهنگ، نغجه بویوک بیرداغ. آ یاز اونو اطرافینداکی صای سیز- حسابسیز خیردا داغلار، دره لره و تپه لره باخیر یاخدیقجا دا اورهگی غریبه بیرسئوینجله دولوردو. قار قالاقلاری ایله دولو دره لرده، سیلدییریم بوزلاقلارین آلتیندا دومدورو بولاقلاروچا یلار شیریلدا ییردی. اغوز نهنگ گورکمی ایله باشقا داغلاردان سچیلن " موروو " نه اولی، نه ده آخری اولان اوجا، قالین قرانیت گولچه لردن عمله کلمیش سدکیمی گونچیا ندان - گونباتانا طرف اوزانیب گئدیردی. او، نهنگ - نهنگ قایالاردان، صای سیز- حسابسیز قارا، قیرمیزی، ساری و بوزرنکلی سال قایا پارچالاریندان یارانمیشدیر. چوخ یغرده بو قایالار بولغوکیمی هامار (صاف)، اولگوج کیمی ایتی اولوایدی. بابانین دئدیگینه گوره ان یاغشی آتلار دا بو قایالاری آشا بیلیمیر، اولارین ذروه سینه دیرماشیب گکچه بیلیمیر، وستونده دیرناق تگورلر. بو آچیق، بو بولودسوز قیش سحرینده ده موروونون ذروه لری بولودودومان ایچینده ایتیمیشدی. دغوشلر نی قالین قار لایلاری اغرتموشدو. یالنیز اورتا حصه لری آچیقدی" ایت - یولو" آدلانان جیغیرین صولونداکی قارا، قومسال و داشلی - چینقیلی^(۲) جنوب یا ماجلاری دا چیلپاق ایدی. بورا اوقدر سوروشکن وسیلدییریم اید کی، قاردا دایانماییب آشاغی - دره لره سوزولوردو...

بابا بویوک بیر قایانین دالیندا گیزله ندی، قاباقدکی سیلدییریم داغین بقلیندن قارا زولاق کیمی بورولوب گکچن بالاجا، دار جیغیری آ یازا گؤسته ردی :

- سورو اوردان گلیب بولاغا اؤته جک، سسینی، جینقیرینی چیخارما

گؤزله !

آ یازدا، بابادا دقت کسילה رگ گؤزلرینی جیغیرا دیکمیشدیلر. سویو^(۵) شاختا اولارین یا دیندان چیخمیشدی. گؤزلری، یاناقلاری یانیر، اورهک - لری هیجانلا دغونوردی ...

۱- او جالباق ۲- صاف قای ۳- خیرداد، سالار، ۴- بیل- بیل ۵- سیرپه چاقت اولان

سحرین چنی - دومانى سفیرهک له شیب ها وا آزجا آچیلار- آچیلماز ،
 تکه جیغیردا گوروندو اونون ایتی، گوزهل بوینوزلاری آلیندان ختیلی
 یوخاری چیخاراق، چارپا زلاشمیشدی. او، ایری گژوده سینی شاخ دارتاراق
 چشویک حرکتله بره دن آدلاییب سیوریم اوچلو قایانین آرخا سیندا گیزله-
 ندی. تهلکه اولوب- اولما دیغینی بیلک اوچون آییق گوزلرله اطرافی
 سوزدو. قورخولو بیرشئی گورمه ییب آرخا یینلاشان کیمی ایره لی له دی. اون
 اون ایکی دیشی دن عبارت سورو قایالارین گؤلگه سیندن چیخدی، تکه نین
 دالینجا حرکت ائتدی، تکه ایره لی ده گئدیر، آرابیر دایاناراق دؤرد
 طرفه گؤز یئتیریر، کینه سورونون آغزینی دره یه "گوزگو" بولاغا طرف
 چکیردی. تکه آیاق ساخلایان کیمی، سورو قایالارین دالیندا کیزله نیب ،
 اونون اشاره سینی گوزله ییردی .

تکه ایسه احتیاط لی، آییق گوزلرله دره لره، سیل دیریم قایالارین
 دالینا باخیب سورونو ایره لی آپاریردی. آیازا ائله گلدی کی، داغ گئچی
 لرینه باشچیلیق ائده رک، هرآن اؤز حیاتی نی تهلکه آلتینا آتان بو
 حیوان غریبه بیرغرورولا یئریر و محض بونا گوره ده، بابانین گوزواوندا
 - دیر، سانکی مغرورلاری ووروب بیخماغین آیریجا لذتی وارمیش! بیر
 آندا آیا زین اؤزونو ده بوا احترام بورودو: "نه یاخشی دا بوینوزلاری وار
 لاپ مکتبیمیزین دهلیزینده کی بؤیوک دیواردان آسيلمالی دیر. هاهم نین
 آغزی آچیلما قالاچاق! .."

تکه قایالارین دالیندا باتیب- چیخاراق، بویلانا- بویلانا و چوخ
 احتیاطلا ایره لی له ییردی. آرتیق سورونون دره ده کی بولاغا یاخینلاشما-
 سینا ایکی - اوچ گئچید قال میشدی. بابانین گوزلری یانما غا باشلا ییردی
 یاناقلاری آلان میشدی، صیرسیزلیک له سورونون بره یه یاخینلاشما سینی
 گوزله ییردی. حتی آجیغی دا توتوردو کی، نییه تکه بئله یاواش ترپه نیر.
 آیا ز دا داریخیردی، ان ماراقلی دقیقه نین - سورویه آتش آچا قلا رلی
 دقیقه نین تئز گلیب جاتما سینی ایسته ییردی. ...

بودور دره یه یاخین بؤیوک بیر قایانین دالیندان تکه نین باشی
 گوروندو و گوز یوموب- آچینجا یوخ اولدو. تکه چوخ تجربه لی اییدی.
 قورخولو یئرلردن جلدوا احتیاطلا گئچیردی. سورونو آخیرینجی گئچیسده
 یاخینلاش دیردی. بورادا جمع ی بئش - آلتی متیرلیک دوزبیریشروا رایدی

لکن بویغرده وورولان اوو هتج اولوردو، چونکی گتچلمهز بیر اوچوروم، آرانى کسمیشدی، تکه اورانى دا بیرآندا سئچرایب گؤزدن اپتدی، سورو عینى حرکتله تکه نین دالینجا گتدیردی، سورونون ایچینده ایرى بیر گتچی آيازين دقتینى جلب ائتدی، او، اعوز گؤزه للیگی ایله بوتون سورودن سئچیلیردی، نازک بئلى تاریم چکیلمیشدی، قارنى نین آلتیندا آلاسی واردی بونونو، بئلىنى شاخ توتوب یغرییردی، تما میله اعوزونه بنزه یین بالا- سی دا یانیندان آیریلیمیردی، اونون دا بئلى چکیک وقارنى نین آلتى آلا ایدی، او، بیردقیقه آناسیندان کنار دوشمور، گاه ساغینا، گاه صولونغا گتچیب اونونلا یاناشی گتدیردی، آيازين باشینا آنى اولاراق بیر فکیر گلدی: " نه اولایدی، بالانى دیری - دیری توتا یدیق!"

تکه صون گتچیدده دایانیب دؤرد طرفه یوغلاندى، حتی آياز گیلین دالدا لاندیغى قایا یا طرفه باغدی، لکن پوسقودا دارانلاری گورمه ییب تئزیولونا دوام ائتدی، عادتى اوزره ایتی سرعتله بره دن قارشیدا کی گتچیده سیچرادی، بابا " آى کافیر، بامان زیرک سن!" - دعییب بارما - غی تفنگین تته ینده، سورونون بره یه گلمه سینى گؤزله دی، بوقرارا گلد کی، قاباقدا یئری یین بیرا یکیسینى بوراخسین، سورونون اورتا سینا آتش آچسین، او زمان شبهه سیزکی، ایکیسینى، اوچونو وورایله جک دیر، بابا - نین بو قصدینى آنلايان آياز دوشوندو کی، یقین آنا و اونون گؤزله بالا - سی دا گتچیدده وورولاجاق ...

دوشوندو و کدرلندی - غریبه ایدی! او، نه بوگؤزله بالانین، نه ده اونون گؤزله آناسى نین اؤلمه گینى ایسته میردی، اؤله یو آن بالایشینى بو طرفه چئویردی، گؤزله گؤزلری ایله ملول - ملول آيازا طرف باغدی، اوره گینده باش قالدیران غریبه بیردویغودان آيازين جانینا اوشومه دوشدو، سانکی کیم ایسه قولاغینا پیچیلدا ییب دئدی: "بودا ایشدیر؟! خلوتجه بیردایشین دالیندا یات، داغلارین یاراشیغى اولان بوگؤزله حیوانلارا هرآن، هر دقیقه اؤلوم حاضیرلا، نه قدر انصاف سیز، نه قدر آمانسز بیرایش!" یالنیز ایندی، بارماغینى تفنگین تته یینه بیرجه دفعه باسماقلا حیوانلاردان هانسی نین سا یارالانیب اعوز قانینا یولانا جاغى دقیقه ده آياز بو حرکتین بوتون آمانسز لیغینى دویبدو و آنلا یا بیلمه دی کی، باباسى کیمی یومشاق اورهک، مهربان بیر آدامین بئله ایشه نغجه ده اوره یی کلیر.

— هه ، حاضرلاش ، لاپ بره یه یاخینلا شیرلار ، ایکی سینی ، اوچونو وورا —
 جاغام ! — دئییب بابا پیچیلدادی و تفنگی سینه سینه سیخدی ، ای سینی
 تته یییه ^(۶) قویوب گؤزونو قییدی .

آیا ز گؤردوکی ، اونون گفنیش آلتیندا کی ، چیخیق یا ناقلاریندا کی —
 نازیک دامارلار قیزاریب ، قیریش — قیریش اللری بئله باشقارنگه چالیر .
 بو اللر تفنگی برک — برک سینه سینه سیخمیشدی یا با بوتون وجود وایله
 آتش آچماغا حاضر ایدی . ایکی — اوچ دقیقه گنجه ز کی ، سحر سویونا گئدن
 بو گؤزهل حیوانلاردان بیر ، بلکه ده بیرنجه سی آل قانینا بولانار . سورو
 تکه نین ^(۷) دالینجا بره دن آدلاماق ایسته ینده آنا گنجی اؤز بالاسی ایله
 گولله منزلینه یاخینلاشدی . حتی بالا یازیق گؤزلرله یقنه آیا زا طرف
 باخدی . بوزامان بابا بارماغینی تته یییه باسدی . آیا ز غیر — اختیاری
 اولراق ایلدیریم سرعتله بابا سینی نین سینه سینه کی تفنگین لوله سیندن
 یا پیشیب ها وایا قالدیردی . ناگهانی گورولتو ^(۸) داغلاری سارسیدان سورو
 بیر آنین ایچینده قایالارین آراسینا سپه له نیب گؤزده ن ایتدی ...
 آیا ز تفنگین لوله سینی یوخاری قالدیراندا آزا قالا آرخاسی اوسته
 پیخیلیب دره یه اوچا قادی . قوجا آنی سرعتله نوه سینه چه کی بیر نظر
 سالدی :

— نه قاییریرسان ، دلی — زاد اولما میسان کی ؟! — دئییب اوزو ده

حس ائتمه دن عصبی حرکتله نوه سی نین سینه سیندن ایتله دی .

آیا ز سنده له دی و ^(۹) بیر آندا سیلدیریم قایالارین آلتیندا کی دره نین
 دیبینی گؤره رکیمی اولدو . گؤزلری قارالدی ، بوغازی قورودو . اوچوروما
 یووارلانما ماق اوچون غیر — ارادی بیر جلدلیک له یاندا کی سیوریم قایا
 دان یا پیشدی . آیا غینی کسیک قایا پارچاسینا سؤیکه دی . لکن قایا یا غی —
 نین آلتیندان قاچدی ، الهی بوشا ^(۱۰) چیخدی ، موازنتینی ایتیردی . بیر آندا
 سانکی بوتون داغلار باشینا فیرلاندى . ال — قولو ها وادا ، اوزو آشاغی
 یومبالانان ^(۱۱) یئرده گؤزونه ایلیشه جک دگدی ، پیشیک کیمی سرعتله آرخادا کی
 قایا پارچاسینی قوجا قلا یا بیلدی . بوتون آغیرلیغی ایله اونون اوستونه
 دوشدو . آرتیق او وچولوق احتراصی سویوموش ونوه سینی نین باشین اوستونو
 آلان تهلکه نی دویموش قوجا دا اؤزونه کلیمیشدی . گؤز اوچو آشاغیدا کی
 اوچورومون درینلیکینه باخدی — بیرجه آن قایا پارچاسینی گنج قوجا قلا سا

۶- پرستو ، ادریری ۷- تنگین ماشی ۸- ارککچی ۹- سن ، ایوی ۱۰- تیرره دنده ۱۱- غلیب
 ۱۲- قالدینی الون دؤردی (کنج بریشی) ۱۳- دوشک ۱۴- اوجریمزه ۱۵- دایمزی ۱۶- دلامدی ۱۷- کلک مقلن

آيازین همین اوچورومون تکینده اولاجاغینی آنلادیقدا گوزلرینی یوموب
دوداقلارینی دیشله دی. تفنگی بیرکنارا آتچی نوه سینی اوچورومون آغز-
یندان بویانا چکدی وباغرینا باسدی.

آپاز اونون هله ده حیرت و سئوال دولو گوزلرینه باخدیقدا دئدی:

- بابا، بیرده جیرانا، گئچییه گولله آتما...

بوییرجمله سانکی قوجا اووچو ایله عمرونده تویوق باشی داکسه-
میش بالاجا نوه نین آراسینداکی سویوق اوچورومون درینلیکینی افاده
اغدیردی...

بابا جواب وئرمه ییب داغان انمه گه ویا واش- یا واش کنده طرف
یئریمه گه باشلادی.

بابا قاباقدا، تلانگی آغزی آشاغی چکنیندن آسیلدیغی حالدا یا واش
آدیملارلا ایره لیله ییردی. نوه اوندان اون بیئش ایگیری آدیم کشریده
یئریر، آیاقلارینین آلتیندا پاریلدا یان قارین خیرچیلتیسینا قولاق
آساراق دوشونوردوکی، یقین بابا منی عاجز- آوارا بیرشئی حساب ائدیر.
بو دوشونجه اونو ازیر واوره گینده تغزلیکله شهره آناسی نین یانینا
قایتماق هوسی او یادیردی.

بابا ایسه باشی آشاغی، هئج بیرسوز دئمه دن اوچوروملارین، درین
دره لرین آغزیندان گئچدی کجه، دار جیغیرلاردا احتیاطلا ایره لیله دیکجه
سانکی دوخسان ایلیک عمور کتابینی ورق له ییر و دوغرو یا شاییب
یا شامادیغینی دوشونوردو. یالنیز کنده گیرنده او، قایدیب نوه سی نین
داغ هاواسی ایله قیزارمیش اوزونه باخدی، آجیق وایشیقلی آلتیندان
اؤپدو.

- سن حق لی سن، باللا! - دئدی، - حق لی سن!

بابا ایله نوه آراسیندا آچیلیمیش اوچوروم باغلاندى.

آيازین اوستوندن ائله بیل کی، بیرداغ گئورتوردولر... ایندی و، کنده
گلدیگینه نه قدر سئوینیردی. ایندی اونون سینه سینده آناسینا، مکتب
یولداشلارینا دئمه لی بیر کتاب سوز واردی.

" میرزه ابراهیموف "

۱۹۶۴

الغبامیزه کؤچوره ن : ع . منظوری خامنه

اوخوجو مکتوبلاری و جوابلار

یازان : دوکتور جواد هیئت

عزیز اوخوجولاریمیزدان آقای علیرضا ذیحق (آغ چایلی) دن ایکی مکتوب آلدیق. بیری خوی دان و اوبیرسی ده تبریزدن ، تبریزدن یازد- یغی مکتوب معاصر شاعرلریمیزدن ستار گل محمدی حقیقده بیر ادبی تنقید دیرومجله میزده چاپ ائدیله جکدیر .

خوی دان گونده ردیگی مکتوب " ادبی دیلیمیز خلق دیلیندن آرا آچما - مالی دیر " ^۱ عنوانلی و دوردونجو صاییمیز دا نشر ائتدیگیمیز " دده قورقود کتابی اولمز سوز خزینه میزدن اینجی لر " آدلی مقاله میز باره سینده تنقیدی بیر مکتوب دور . آقای علیرضا ذیحق دیلیمیزین کلمه بوشلو - غی مسئله سیننی آرادان قالدیر ماغینان موافق اولدوغونو بیلدیر مک له یاناشی سوزلرینه بئله ادامه وئریر : " بو بوشلوغو آرادان قنا - ل دیر ما ق اوچون منیم نظریمه گره ک دیر کی ، تکجه معیار دده قورقود کتابیندا ایشله نی لن کلمه لر اولما سین "

" دده قورقود کتابیندا چوخلی کلمه لر وار کی ، ایندی کی آذربا - یجان دیلی ایله هئچ یاخینلیغی یوخ دور و او کلمه لرین یئرینه ایندی - لیکده چوخلی - چوخلی تورکجه ریشه لی کلمه لر وار کی ، خلقیمیز اونلاری دانیشیق لاریندا ایشله دیر لر . بونا گوره ده گره کمز کی ، بو دیری و قولغا تانیش اولان کلمه لر یور اخب ال آتاق دده قورقود کتابیندا ایشله - نیلن بیر معنالی (مترادف) کلمه لرین اتکینه . "

" بو کی ، محترم یا زیچیمیز (دوکتور جواد هیئت) ین گتیردیگی - فهرست ده ایسه بیر میرا کلمه لر وار کی هم شمالی آذربا یجاندا هم تورکیه ده هم ده جنوبی آذربا یجان ادبیاتینا داخل اولوبلار و خلقیمیز او کلمه لر ی سئویب ، آلقیشلا ییبلار . بونا گوره ده کلمه بوشلوغو جنوبی آذربا یجان ادبیاتیندا او قدرده گوزه چیرپان دگیل "

صونرا نظرین بئله بیان ائدیر : " آذربا یجان خلقی نین یا شا دوشه - جگی بیر دیل آذربا یجان ادبی دیلینه اساس معیار گره ک اولموش اول . کلمه بوشلوغونی گره کدیر کی آذربا یجان خلقی نین دیری دیلیندن استفاده ائتمک له آرادان قالدیر اق . " صونرا " ایندی بو خلق دیلی گور کملی

يازيچيميز سانان كيمي تكجه تبريز ديلي دگيل "مكتوبون صونوندا بيزيم پيشنهاده افتديگيميز سوزلردن بير صيرا نمونه لر وثريروبونلا- رين ادبي ديليميزده ايشله نديگيني بيان ادير .

آقاي عليرضا ذيق بيرصيرا سوزلرين ده مترادفلريني وثرهرك او- نلارين ايشله ديلمه سيني مصلحه او يغون گورورومكتوبونو بيله صونا وثرير "بولاغ واريميزدي نه احتياجيميز واركي "بينار" ايشله داق مگر اينكي سيزين نظري نيزجه كلمه بوشلوغي نين آرادان قالديرماسسي يعني بوكي آسان كلمه لرين يثرين چتين لغت لرله عوض ائدهك . اومود كي بو اولماسين ! "

محترم اوخوجوموز آقاي عليرضا ذيقين وارليق مجله سينده چيخان مقاله لره مخصوصا " ديليميزين كلمه بوشلوغونو دولدورماق " كيمي مهم مسئله حقينده كي يازيميزا علاقه و توجهندن اوره كدن تشكر ائديب بو كيمي ماراقلو و ديلينه و ادبياتينا باغلي اوخوجولاريميزين گون به گون چوخالماسيني آرزو ائدير . و اما ديليميزين كلمه بوشلوغونو دولدورماق مسئله سينه گلي نجه : بيز هچ بير زمان آسان كلمه لرين يثرين چتين لغت لرله عوض ائتمك ايسته ميريك و هابئله ادبي ديليميزين خلق ديليندن آرا آچماسيني دا آرزو ائتميريك لکن هر ديلين انكشاف و زنگين له شديريلمه سي ايچون بيزجه اوچ يولدان يثريمك لازمدير .

۱- اولكه نين مختلف يثرلرينده ياشايان عيني خلقين ويا ملتين ايشلتديگي سوزلري توپلاماق واونلاردان ان او يغون و مناسبلريني سچمك بوهمان سيزين دئديگيز يولدوروقونشو اولكه لريميزده ده ايللردير بو يولدان فايده لانميشلار . لکن تطبيقات ايچون حكومتين معارف اورگانلاري طرفيندن معين برنامه و بودجه ايله مختلف يثرلره مختلف اكيپ و هيئت لر يوللاماسي لازمدير .

۲- خلقين اسكي دن قالما ادبي خزينه سيندن صورادان اونودولموش كلمه لري آختاريب تاپماق و ايندي ايشله ن يابانجي (اجنبي) كلمه لرين يثرينه ايشله تمك ، بودا هر ملتين و هر كسين حقي دير بيزده ايندليقدا بويولدا امكانيميز اولدوغو ايچون تحقيقاتيميزي بوساحه ده ائتمه كي او يغون گوردوك ، نغجه كي مجار و فين ديللري بويول ايله احياء و لموشلار يوخسا اونودولوب گفتميشديلر .

۳- دیلده کی کلمه کؤک (ریشه) لرینه مختلف شکیلچیکلر یا آک لـر (پسوندا) اضا فه آفده رک گرامر قاعده لرینه قیاساً مختلف معنی دالازم اولان کلمه لری یار اتماق . بودا دیل آکادمی یا فرهنگستانین ایشی دیر و امید ائدیرم گله جک ده آنا دیلیمیز ایچون فرهنگستان قوردوغوموزمانا یوساخه ده ده ثمره لی چالیشماغا باشلایاق .

یوخاریداکی ایضا حلا ری و ثردیکدن صونرا چوخ طبیعی و آیدین دیرکی بیز کلمه بوشلوغونو دولدورماق ایچون تکجه قدیم اثر لری او جمله دن دده قورقود کتایبینی معیار توتما ییب آنجا ق بونو ایشیمیزه بیر باشلانغیچ (سر آغاز) صایریق و بو کتابدا اولان لکن یا دلاشمیش کلمه لری دگیل، قولاغیمیزا و دیلیمیزین موسیقیسینه وقاعده لرینه او یغون سؤزلری سئچمگه چالیشریق . بونون ایچون دده قورقود داکی دؤردیوزه یاخین کلمه دن یوز داناسینی پیشنها داتدیک . آقای ذیحق بوسؤزلرین چوخونون ادبیاتیمیزدا ایشلندیگدن بحث آفده رک کلمه بوشلوغونوبی آذربایجان ادبیاتیندا او قدرده گؤزه چیرپان ویا گؤزه چارپان دگیل دیر . دئییر . بیزیم کلمه بوشلوغوندان مقصدیمیز تورکی سواد ی اولمایان خلقیمیزین دانیشیق دیلی دیر مخصوصا فارسی سواد ی اولان شهر خلقیمیزین ایشله - تدیگی تورکی دیلی داها دا قاریشیق وپوزوقدور . یوخسا ادبیاتیمیز نه سؤز ، نه ده فکر و دو یغو باخیمیندان فقیر و یوخسول دگیل دیر بلکه دنیانین زنگین دیل و ادبیاتلاریندان بیرسی دیر . یوخسول اولان بیزلر یعنی دیلیمیزی و ادبیاتیمیزی اوخومایان و اونون زنگین خزینه سینه وقوفی اولمایان کیمسه لر دیر و مع التاسف بوگون جنوبی آذربایجاندا ه ۶ ایل - لیک تعطیل فرهنگ ی و دیلیمیزین یاساق اولماغیندان آسپلی اولاراق بو نوع یوخسوللاریمیزدا چوخ - چوخ دور . البته ، پیشنها د اولان سؤزلرین خلق طرفیندن ایشله دیلمه سی ایچون شاعر و یازیچیلاریمیزین بو سؤزلری اثر لرینده ایشلتمه لری لازیم دیر .

بیزیم مقاله میزده تبریزی مقیاس توتوب آنا دیلینی و ادبیاتینی اوخوما میش بیر تبریزلینی نظر دقته آلماغیمیز صرف مثال ایچون او - لموشدور ، اونون دا سببی تبریزین مرکز اولوشو و بپرده منیم تبریزدن اولوب تبریز دیلینی ویا لهجه سینی باشقا شهرلریمیزده کی لهجه لردن داها یاخشی بیلمه گیم اولموشدور . اساسا اگر نظریه ییادی دیلیمیزین

کلمه بوشلوغو اولساییدی اوزاما ن بیرشهریوخ بوتون جنوبی آذربایجان خلقینین دانیشدیغی لهجه لر و ایشلتدیگی سؤزلری نظراعتباریمیزا آلمانا - غیمیز گره کیردی (ایجاب ائدردی) سؤزلریمیزی قورتاریرکن بونو دا سؤیله مک ایستیرم کی بیزیم دیلیمیز (تورکی دیلی) زنگین بیردیل دیر و زنگین دیلرده اولدوغو کیمی هر مفهوم ایچون بیرچوخ مترادف سؤزلر واردیرلکن بو سؤزلر ها میسی تما میله عینی دگیل دیر، آرالاریندا کوچک فرق لر (*NUANCE*) موجوددور مثلا فارسلا رین درد کلمه سینه قارشی بیزده آغری واردیر، لکن آغری نین مختلف نوعلرینی ایضاح ائتمک ایچون سانجی، یانقی، زوقو، سیزلاماق و گؤینه مک کیمی سؤزلریمیز واردیرکی بونلارین قارشیلیغی فارسی و بیرچوخ دیلرده یوخدور سیز مترادف دییه یازدیغی نیز سؤزلریمیز پیشنه ادا ائتدیگیمیز کلمه لرین معنا جا عینی اولسادا بواینجه فرق لری نظر اعتبارا آلیرساق دیلیمیزده ها میسی نین ایشلمه سی فایدالی دیر و بوسبیدن اونلار وقتیله خلق طرفیندن یارا - نمیشدیر حالبوکی مترادف لردیه ایشلتدیگی نیز سؤزلر بعضا بیزیسم پیشنه ادا ائتدیگیمیز کلمه لرله اساسلی فرق لری واردیر، مثلا ایمرنمک سؤزو ایچون پاخیلیق ائتمک کلمه سی کیمی، ایمرنمک غبطه ائتمک معنا - سیندا ایشله نیز و مذموم دگیل دیر حالبوکی پاخیلیق، حسادت مذموم دور و معنا جا باشقادیر.

سیزین مثال وئردیگی نیز بولاق دا بینار کلمه سیله عینی معنا دا ایشلندیگی حالدا بیرسی یئر آدی (بولاق) و اوبیری صفت مشبهه بالفعل دیر. کلمه نین اسکی کؤکو بوگاماق یا بونماق دیر و قاینماق (صویون یئردن قاینما سی) دئمک دیر. بولاق دا اسکی دن بونلاق ایتمیش یعنی صویون قایناییب چیخدیغی یئر.

یازیمیزین صونوندا بیر دفعه داها ماراقلی اوخوجو و با زیچیمیز. آقای علی رضا ذیحق (آغ چایلی) یه تشکر ائدیج چالیشمالاریندا دگرلی باشاریلار دیله بیرهم.

دوکتور جواد هیث

امیرعلیشیرازی

عزل

بشخ او در میل کولوم دوشسه کولوستانه جدا
 ایلدیر طوطی تکلم شکرستانه جدا
 اول گوش بجز بنده تورخوم و افلاک لراود و
 هر شراری او دساچاره و طبلین افغانه جدا
 دشمه بجه انید از قیدیم فغان و لاسن
 جسمیم ایلدیر ناله بیل دوشم اگر جانده جدا
 بجز اولودن تلخ ایمیش قوی املاسین کولر بونو
 یاخشیدیر جانده جدا اولماست جانده جدا
 اولسایوزمین جانیم آل ای بجز لیک قیلاکل
 یاری مسدن جدا یا که منی اوزان جدا
 وصل ارار پر دانه اودلانمی، بمانا بلیدی کم
 قیلد یقین یوز صبح او نوشم شبتانه جدا
 نیلین یارب نوانی یار سیر بودنیا دا
 اولماسین یارب که اولون یلار نیت جدا
 اوزبیکت دلمیندن چویره نی غلامعین میگدی

تهران خردادین ۱۳۶۰

بیر زباجی نوانی دن (عین ترجمه ده)

ممنوعاً امتداد قیلاق اولماز
 اوزان طلب بر اقیلاق اولماز
 کوزون قاراسین مدد قیلاق اولماز
 اولساد انوسود قیلاق اولماز

رؤيا مەدا ئانام...

رؤيا مەدا دونن گىجە
ئانام سانكى دىرى ايدى
ناماز قىلىردى
دوعا ائەدە ركن آغلايىردى گىزلىجە ...
صورشوردو نىيە ھىج بىرخىبر- اشريوخ كىچن لردن
كۆچن لردن
دئىيردى گىرى دۇنمە يىر آرتىق بو يولون كاروانلارى
پىخىلىب قلەنە نىن ديوارى حصارى ...
اوياندىم آلاجا قارانلىقدا
گىجە نىن صون ساعاتلارى ايدى
اوقۇدە بىر اولدوز آخدى
آردىنجا اوپ- اوزون ، قىپ- قىزىل بىر ايز بوراخدى ...
تا ايچىمدن حسائەلە دىم ماغىر غربت آغرىسى نىن آغىرلىغىن
قارا- قارا غم چۆكۈشۈدۈ اۈرە گىمە يىغىن - يىغىن
سانكى چە پىر دىيىندە تىپك لەنن چىچك لىر دىلە گلدىلر
باشىل - سارى- قىرمىزى ميوە لردن اوگرەن دئدىلر
قىشلار نىن قاصىرغا لارىندا
ياز نىن وعدە سىنى اونوتما ماغى
لاكن باخ آنجاق مىن تىبرگىجە دكىل آدى بو ناغىلىن ...
يادىمدا دىر خىيالىمىن آيناسىندا بىرگۈرسەنن بىرىوخ اولان گولومسەنن
قارانلىق قورخو دولو يوللاردا ماھنىلار نىن سۆيلە دىكى دىلك لىر
بىر صون باھا راخشا مى كپە نەكىن صون اوچماسىن ياشلى گۈزلە تەقىب ائەن
چىچك لىر ...
قارا قاباق بولوتلار دئىيەنن بوسقو قوروب آق پاپاق قونشودا غدا
بلكە دە بونا گۈرە رؤيا مەدا دونن گىجە
ئانام دوعا ائەدە ركن آغلايىردى گىزلىجە
و اوزاقلاردا بىلمىرم نە يىن ھاراسىندا
خاطرە لرىمىن مېھول بىر اووا سىندا
ياغىش ياغىردى ياواش- ياواش اينجە- اينجە ...

بیرخبر ائشیتدیم ا (آتانی اؤلوم خبری)

دانیشدی آرام - آرام :
"بودنیادا یوز ایلده
سنمیزقالام ،

بیل اؤلمه‌ره‌م اوغلو ،
فلکین چرخ دونه‌نه کیمی
یولونو گوزلیه‌جه‌گم سنین ،
قاییدیپ‌گله‌نه کیمی ..."
ایندی بونه‌خبردی وقردیلمنه ؟
بوخ ، اینانا بیلیمیرم اؤلومونه !
اینانمایا‌جا‌غام هئج زامان ...
سن منیم خاطریمده

بیلیرسن نه‌جه قالمیان ؟
یادیندامی آیریلیغیمیز او‌گنجه ؟
الینده فنار واریدی ،

ایشیق سالا- سالا
منی دار دؤنگه‌لردن چیخارتدین
گفنیش بیر یولا ،

قوجا‌قلاشیب آیریلدیق ،
بیرده گوروشمک امیدله ،
نه من سنه‌تسلی وقردیم ،

نه‌سن منی توتدون دیله ...
آیریلدیق ،
بیرده گوروشمک امیدله ...

آیلار اؤتدو ، ایللردولاندی ،
نه‌جه‌جیغیربیرله‌شیب ائل یولوا ولدو
نه‌جه پول یولچوسوز قالیب
انتظاردان یورولدو ...

بیرخبر ائشیتدیم ...

داغلاری ، دوزلری آشیب‌گلمیش
چایلاری دنیزلری آشیب‌گلمیش

نه یوگره‌ک اولورموش

اؤلوم سوراغی‌نین آتی !

اقله‌بیل داغ اوچدو اوستومه

آغلادیم ایچین - ایچین

آغلادیم هارای چک‌ره‌ک

آخدی دامارلاریماسینه‌مین فریادی .

آغلادیم تیه‌دن دیرنا‌گاکیمی .

نه گوزیا‌شیمی گوره‌ن اولدو ،

نه‌ده‌کیمسه‌ا‌ئشیتدی فریادیمی .

هئج بیلیمیره‌م ،

بوآیریلیق هارادان گلدی بقله

قیردی ۱۳۵ یللیک هجرانین امیدپاغینی

کیم یا‌غلادی قوشلارین قانادیشا

بو اؤلوم سوراغینی ؟

ا‌ئشیتدیم آتامین اؤلوم خبرینی ...

دوردو گوزلریم اؤنونده

عمر وحسرت

بیرده نیس‌گنلی کئچن

بیر قوجانین صورتی .

اوزونده چین - چین پیغیشمیش

آیریلیق ایللرینین محنتی ...

بیرده سسینی ائشیتدیم ،

ایللرین آرخاسیندان گلن

اینام دولو سسینی

آجی چاییندا - کۆرپو باشیندا
 یولونو گۆزله ییر آتان
 گۆزلینده امید ،
 قلبینده اینام ،
 او، نه سحر بیلر ،
 نه آخسام ،
 ۳۵ ایل یولونو گۆزله ییب سنین...
 بلی ، بیرگون قاییدا جاغام ،
 قاییدا جاغام یقین ...
 ایندی آتا اولسام دا اوزوم
 ساچلاریم آغارسادا تمام ،
 من او مغرور کیشی نین اوغلو یام
 نه سوادى وارایدی ،
 نه دۆلتی قالیب .
 فقط بیردنیا دۆزومو ،
 دیانتی اولوب .
 ۳۵ ایل گۆزله دی
 بیرجه یول دشمه دی ؛
 "اوغلوم داها گلمز" .
 کیشی لرایلغاریندان دۆنه بیلمز...
 او، "اۆلمیه جگم" دشمیشدی ،
 قوی منه یازماسینلار
 آتامین اۆلوم خبرین .
 او، ههچ کسه تاپشیریپ گفتمز
 بیزیم تبری زده کی آیریلیق یشرینی ،
 گله جک گۆروش یشرینی ...

یا زیمیزا کۆچورن: ج.م. (سا والان)

فقط سن یورولما دین ،
 تبریزده ، کۆرپو باشیندا ،
 الینده فشار توتوب هله ده ،
 گۆزله ییرسن اوغلونون یولونو .
 یول چکن گۆزلینده
 ۳۵ ایللیک هجرانین کدری وار
 سنین بو حالیندان
 بوتون دنیا نین خبری وار .
 اۆلوم قونا بیلمز
 آیریلیق حسرتیله یانانا ،
 بیر سینه یه .
 یوزو یوز دئییه ،
 مینی مین دئییه ،
 من اۆلومونه اینانمارام !
 بئله تفرلیکله
 دنیا دان کۆچه بیلمز آتام ؟
 آخی ، او بیلیز ،
 بیرگون من قاییدا جاغام
 قاییدیباؤل اردبیله گئده جگم
 قیشلاق کندینه ،
 ائللیک چمنینده قوزو اوتاران
 باشی آچیق، آیاق یالین بیراوشاق
 منه آتامدان دانیشاجاق ...
 صورتا تبریزده ، گلستان باغیندا
 نوه سینی گزدیره ن نورانی بیر قوجا
 دئییه جک : آی اوغول ،
 نه اوزون چکدی بو هجران ؟

اکبر زبانی کند و کتوی

منی ووردی دونن یثرو یا بو برت اشدی میر ایکی - اوچ کزدؤ
گوز لر بیدن چنگلیدی قوی سو دوکتور بی مرؤت بد خو
دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

دندیم آخر منی ووروب یثرو آت داشلار اوسته منی چالوب جهرات
باشن ایچن قولومدا بوخدی قوت دیلمه باخدی نبضی دوتدو
دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

دندیم اخق لیقین دو قوبدی مگو؟ بوزصویون قلبهه زیانی دگر
بوسوزی ایلیوم نجه باور منی دستگاه ایله مپش سن عمو
دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

دندیم آغزور منیم بوصول قولوم اثریندن شیشیدگ قاش قابا قوم
آت وور ویدور منیم چینی آیا قوم ورم اثمیش قچیم الحی زانو
دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

دندیم آغزور منیم میر ایکی دیشیم ایله ییبدی پیله شیشیدی باشیم
چوخ بوگونلر یامان اولوبدوا دیشیم آغزودان گتمیوی گوزیمه یوحو
دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

دندیم آغزور قیچیم قولوم اولورم نجه مدتدی یانیوه گلیرم
در دایسندن کچی کیی میلیرم رنگیم اولوش بو طور زور دبو

دندی حتماً گرتک ایچن بوزصو

وژد واقوی بوجا نیمه منت بار اولوم اینله یوم سنه خدمت
یویارام قابلا ریوی چون کلفت انددم هم اطاقوی جبارو

دندی حتماً گرتک ایچن بوزصو

دندیم اوچ گوندی تو تو شام بیها یوردوا وثر نقدرا ایستری آل
گنتمیشم من زبس دولوبدگ موال قورحورام آخرا اولدوره منی بو

دندی حتماً گرتک ایچن بوزصو

عرض قیلدیم او شوم نامرده گونیا گوزلرین دو توب پرده ؟
بوزصودرمان اولور دگرده تا پموشان سن عجیب منی هالم

دندی حتماً گرتک ایچن بوزصو

دندیم اوچ گوندی تو تو شاه دیلدر آلدون الی بومن دون نامرد
وز میشن گوزدواسی چک آن گورد نفسم کسدی بو قارا بورفسو

دندی حتماً گرتک ایچن بوزصو

علی اصغردن آلموشام دستی دی گوروم اون تو من و ژم بیدی
رحم ایله سا بنجوقارنومی کسیری گوزگون بوخدی منده گرم کدو

دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

عرض قیلدیم باغوشلا دوکونورجا قارا بېقلار بوه اولوم قربان
بوخ پولوم من سنه و ژم آلان گل سنه تا و ژیم ایکی گردو

دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

دندیم ای دوکتور ایله میرچان اوز بوی ایله سپن خدا قاره
یا واروم من نقد و سرکاره منه بیر قدر و ترکیبن دازو

دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

گوروم اولسون اوزین قاردوکتور نیچه مدندی قول قچیم آغرو
منه وور یو ایکی دانا آمپور ناکداشندی تغیر اول پُرو

دندی حتماً گرک ایچن بوزسو

دندیم اولدون عجب منیریاخی؟ دیرم عمر اوله اگر بانی
مطلبی نظم انداوه رزاقی، آجی مانتدآب تنباکو

دندی ایچسین اودا گرک بوزسو

آچیلدی گول - چیچک ایندی ، وطن مولکی گلستاندی
آغاچلار گئیدیلر مخمل ، چمنلر گول دن الواندى
چایلار جوشوب ، سولار داشدی ، گولون فصلی یاخینلاشدی
سارماشیق دوواردان آشدی ، نرگزبا خیب خوما رلاندى
بوداقلاردا بارا گلندی ، داغلار - داشلار چیچکلندی
باغ - باغچالار گۆزه لندی ، یال - یاماچلار یا شیلاندى
یا شیلاندى چول با پیرلار ، گلین ، گلین ، گلین قیزلار!
قویون ساغیلسین قویونلار ، قوزولار له لیک گریاندى
یاز دوستلارا یاز واختی دی ، عاشیق چالسین ساز واختی دی
یوردون کئفی ساز واختی دی ، ائلر کۆچمه گه سازلاندى
گونش گئیینیب دی ساری ، یئنیر گونئی لره ساری
دور شالینی بقله ساری ، یوبانماکی ائل آتلاندى
کۆی دونونو گئیب گویلر ، گۆم - گۆی اولوب دور قوزئی لر
ایستی قاندى بیزیم پئرلر ، اوو اختدانکی حقین قاندى
آزادلیغا قوربانلیقلار ، چوخ وئریب دی بیزیم دیار
بولوت کیشنه ر ، گۆی آغلایار ، لاله نین باغری آل قاندى
عصیرلرجه سۆز قوشانلار ، سۆز دئدیلر ، سۆز یازدیلار
آما حئیف قالما دیلار ، تاریخده اونلاری داندى
آنا یوردون شاعرلری ، آنادیلده دئییه نلری
هم اؤزلری ، هم سۆزلری ، یاددان چیخب دالدا لاندی
آنجا ق ایندی موزده گلیب ، بیزه ده تاریخ دوزه لیب
داها بختیمیز یوکسه لیب ، بو موزده یه جان قورباندى
"دوکتوره یغت" ین همتی ، دگیشدیریب وضعیتی
اونون بویوک بو خدمتی چوخلو تقدیره شایاندى
وارا ولسون "وارلیق" ژورنالی ، بو خدمتین یوخ مثالی
شاعرلرین شرح حالی ، اوندان دیریلیب جانلاندى
داها یاددان چیخما ریق بیز ، تاریخه کئچدی دیلیمیز
بوسۆزوموز ، صحبتیمیز ، تاریخ بویو بیرنشاندی
(هدایت) نکته سنج اولسا ، بودفتره یوخدو همتا
نه دفتر ، بلکه بیر دریا ، سراسر لعل ومرجاندى
دانشدیم طبع خودسرله ، یازام تاریخینی زرله
جواب وئردی : (اودفتله ، ادب مولکی ایشیق لاندی) (۱)

حیدر بابادان شهریارا

افتخارلی آذربایجان داعی یام
دنیلارا شهرت سالان داعی یام
عشکنا بون آدی قالان داعی یام

شیرین سؤزلو شهریارلار ذوغموشام
قورخولاری ائل - اوبادان قوغموشام

قانادلاریم ، بولوت یولون باغلینار
بولوتلاریم زولوم - زولوم آغلییار
نیسگیلرون اوره گیمی داغلییار

چشمه لریم بولاغلام داشارلار
سفلر گلوب چایلا ریمنان آشارلار

یاز باشیندا گوللر آچار باغیمدا
کهنیک اوچار گول - چیچک لی داغیمدا
مارال گزه ر، صولومدا - هم ساغیمدا

دسته - دسته قازلار اوزه ر گولومده
چراغ کیمی لاله یانار چولومده

یاز گلشیدی بیردسته گول درشیدیم
قاچا - قاچا خدمتیوه گلشیدیم
گوللری من اوطاقیوا سرشیدیم

بیر کورشدیم قاپون نییه باغلیدی
اثللروون اوره کلی داغلیدی

تورکیه معاصر شاعری سیف الدین التایلی دان

* آناسسی *

(آنامین عزیز خاطرہ سی)

آنا کلمہ سی ہر دیلہ گلنندہ ؛
ملکدر، پریلر او آندا گؤگدہ
آنا محبتی، آنا شوگیسی
"لایلائی بالام" آدلی شیرین نغمہ سی
آنا، ائل اوبانین ان یاراشیغی
دوینغو عالمینین دوغما ایشیغی
هر: آنا اسینی ائشیدندہ من
بیر آن قاییدیرام گئریبہ ہمن
تغز تغز خیالیمدان گئچیرا واپلر
دولورا ورہ گیمہ او گؤزل ایلر
صونرا، ایرکیلیرہم تیترہ بیرسسیم
دریندن درینہ اینلہ بیرسسیم

"جان بالالا... دئیہ او قوجاغین آچار
اوسلہ سئوینہر، اوسلہ اوچار
شوگی عالمینین پیرلانتاسی دیر (۱)
عمرون ہم باہاری، ہم رؤیاسی دیر
دوغما شعرلرین اؤز قایداسی دیر.
ولکان سینہ لرین اوغولتوسودور
سانکی انورہ گیمہ اولدوزلار انیر
اوشا قلیق گونلریم دورور، دیلہ نیر
بیردن گؤزلریمہ شافاقلار انیر
سانکی هنگامہ لر منده سسلہ نیر
اوندا بنیلیرہم کہ یقنہ دالمیشام
- نییہ اوشا قلیقدان تغز قاییتیمیشام؟
یا زیمیزا کؤچورہن: ح.م. (ساوالان)

علی آقا واحد

عزل

زو لغونه نه لازم کوزه لیم شانه دولانین
 عیب ایلمه مه کویوند اولانسام کیمه کوزه
 ساقی! دولانیم باشینام جانمی گزیر
 اول زولغنه کونول در شردیلیر نه مال کیمک
 مجنون نه برابر نه محرابه قاجدی
 انیار ایله اوز یارینی بدم کوره ن عاشق
 سرخ شوق ایله عمره نوصرف ایلمه واحد
 تویمیا او حرمخانه یه بیکانه دولانین
 شمعین کرک اطرافیا پروانه دولانین
 سر مست اولوم، باشیا میخانه دولانین
 اونسوز نجه بس بودل دیوانه دولانین
 عشق ایلی اودور عرصه مرده دولانین
 دوشون کرک اود شبت سیلانه دولانین
 عارف اونا در لکره، حکمانه دولانین
 خطاطی غلامحسین بیکدی

علی آقا واحدین شهریار احصا سدیگی عزیمدن بیر پارچا :

... کوی نگاره لایقی یوخدور بر عاشقین
 عشق ایلمی طبیعت اوز امتحان ایلم
 من تا میحام او کعبه یه یول اعتبار ایله
 مجنون در دجه ایله منصوره دار ایله
 واحد و شعری تیرزه کوزدک ایسترم
 قسمت اولایدی بیر کوروشک شهریار ایله

علی آقا واحد

ترجمه از حسینعلی سقایی

عزل

اندختم زلفت نه سراشانه بگرد	بیگانه مهل کرد حرفانه بگرد
گر بر سر کوی تو بگردیم عیب نیست	کرد سر شمع است که پروانه بگرد
ساقی به فدای تو بگردان قبح می	مست انقم دورم خم و میخانه بگرد
ناصح تو چه گفتی اهل آن غالیه کیسو؟	بنی او به چه سان این دل دیوانه بگرد
بمجنون صحاری نه چومن بود که بائد	دل داده در این معرکه مردانه بگرد
آن عاشق ششید که به بنید مر خورا	با غیر ایمان به که بوی رانه بگرد
بشمار گذر واحد از این دگره، عمر	عرفان سردان را که حکمتا بگرد

خط از علامه حسین بیگدلی

یارب روا مدار در این تیره خاکدان	گوهر بدست مردم بد گوهر او فتد
در مردیای کار بدست زاریتیم	آتش به جان عارص سیم وزر او فتد

غلام حسین بیگدلی

دمیر آل ، کومور آل

گونلرین بیرینده بیر نفر بھلولون یانینا گلیب هوروشور .

– داننده بھلول من نه آلیم ، نه ساتیم کی وارلانیم ؟
بھلول دئییر :

– گئت دمیر-آل ، کومور آل ، وور آنبارا ، اوستونده سو سپ ، بیر
ایل قالسین صونرا چیخارت سات .

کیشی بھلولون دئدیگی کیمی ائله بیر . اوستونه سو سپلمیش
دمیرله ، کومور رطوبت چکیر ، آغیرلاشیر . کیشی ساتیب چوخلوقا زانیر .
بو قدر قازانچ کیشینی قودوردور ، هتج کیمی سایمیر ، حتی بھلولا-
دا سالام وئرمک ایسته میر . آرادان بیر مدت گئچنبدن صونرا همین
کیشی بھلولی دایاندریب یئنیدن هوروشور :

آ ، دیوانه بھلول ، ایندی نه آلیب- ساتیم کی یغنه چوخلو
قازانیم ؟

بھلول دئییر :

– صوغان آل ، ساریمساق آل ، وور آنبارا . اوستونده سو سپ ، بیر
ایل قالسین ، صونرا ساتارسان .

کیشی اوبالاری ، کندلری گزیب نه قدر صوغان ، ساریمساق وار ،
هامیسنی آلیب دولدورور آنبارا ، اوستونه ده سو سپیر . آرادان
بیر ایل گئچیر ، صوغان ، ساریمساغین هامیسی گؤگه ریب خراب اولور ،
چورویور ، کیشی بئویوک زیانا دوشور ، غضبله نیب باشی آلولو ، بھلو-
لون یانینا گئدیر .

– بھلول ، بیرینجی دفعه منه آغیللی مصلحت وئرمیشدین ، چوخلو
قازانجیم اولدو . اما ایکینجی دفعه آغیللی مصلحت وئرمه دین سوزونه
باخدیم چوخلو زیانا دوشدوم .

بھلول دئییر :

– سن بیرینجی دفعه گلنده دئدین کی ، بھلول داننده ، من ده سنه
داننده کیمی آغیللی سوز دئدیم . ایکینجی دفعه گلنده منه بھلول
دیوانه دئییه مراجعت ائله دین . من ده سنه دیوانه کیمی مصلحت وئردیم .

آذربایجان زادگاه شعرنو

(۳)

میرزا تقی خان رفعت

دیگرشاعری که پیش از نیما نوپردازی را در شعر پذیرفته "میرزا تقی خان رفعت" سردبیر روزنامه "تجدد" و مدیر مجله ادبی آزادستان تبریز بود، که ماهها با غزلسرایان و قصیده‌گویان متعصب مبارزه کرد، در زمانه‌ای که عدول از قواعد عروضی نوعی تکفیر محسوب می‌شد رفعت سرسختانه قواعد را در هم شکست و در برابر انتقادهای کهنه‌اندیشان مقاومت بخرج داد. با سلاح خود آنان به جنگشان رفت. انتقاد را با انتقاد پاسخ گفت و شعرنورا ضرورت اجتناب ناپذیر زمانه دانست.

اما مبارزه کهنه و نو به همت میرزا تقی رفعت در روال منطق افتاده بود که با خودکشی او برای مدتی از شور و هیجان افتاد. در آخرین روزهای تابستان سال ۱۲۹۹ شمسی رفعت خودکشی کرد.

خودکشی رفعت جنجال آفرین نبود، زیرا مردم هنوز شعرنورا باور نکرده بودند باور شعرنو با نیما آغاز شد، ولی با این وجود نمی‌توان همست افرادی مانند رفعت را در نوپردازی منکر شد.

میرزا تقی خان رفعت فرزند آقا محمد تبریزی تحصیلات خود را در استانبول انجام داد. چند سال مدیر مکتب "ناصری" ایرانیان در ترابوزان بود. در جنگ جهانی اول، حدود سال ۱۲۹۵ شمسی به تبریز آمد و معلم زبان فرانسه در دبیرستان های تبریز شد. روزنامه "تجدد" را که مدیریت آن با شیخ محمد خیابانی بود نوشت و نیز در هنگام قیام دموکرات‌ها مجله ادبی "آزادستان" را منتشر کرد که چهار شماره از آن بیرون آمد. رفعت زبان ترکی، فارسی و فرانسه را به خوبی می‌دانست و به هر سه زبان شعر می‌سرود و شعرهای فارسی او در روزنامه "تجدد" و مجله "آزادستان" چاپ می‌شد.

رفعت که قدی متوسط، جثه‌ای لاغر، قیافه‌ای متناسب، چشم و آبروی درشت و سیاه، نگاه‌های تند و جذاب، رنگی پریده، قلبی از بزرگ گل‌نازکتر و دلی حساس و پراز عشق و شور داشت یکی از پیشگامان قیام ملی آذربایجان و هم عهد و مجذوب روح‌داهی بزرگ ایران شیخ محمد خیابانی بود*.

* محمد صدرهاشمی - تاریخ جراید و مجلات ایران، جلد اول، ص ۱۴۹

او که از دل با ختگان پرشور و صمیمی تجد و ادبی و اجتماعی ایران بود اعتقاد داشت که "ادبیات قدیمی ما از منابع اولیه خودش دور افتاده است در یک حوزه وسیع تراکم یافته و به حال رکود و سکون در آن رختخواب فراخ مستقر و متوقف شده است. یک سدسپید، که اختیار داریم آن را یک سد محافظه کاری بنامیم، این امواج متراکم ادبی را در آن حوض وسیع محبوس داشته است. وقتی که ما می‌گوئیم "متصدی هستیم در این زمینه جریانی بوجود بیاید و - ریم" طبعاً معلوم می‌گردد که مقصود ما و نقشه ما عبارت از رخنه انداختن در بنیان این سدسپید است. (آ) "وی عملاً برای رخنه انداختن در این بنیان هزار ساله بسرودن شعری پرداخت که هم از حیث فرم و هم از لحاظ مضمون با شیوه شعری قدما تفاوت داشت، در آن قافیه‌ها رعایت نشده و مصرع‌ها مساوی نبود و بدینجهت مورد حمله مدافعین شعر کلاسیک قرار گرفت.

رفعت با نوشتن مقاله‌های انتقادی عمیق که نشانه بینش عمیق سیاسی و اجتماعی اوست توجه تمام محافل ادبی تهران را بخود جلب می‌کنند و به نو - یسندگان روزنامه‌های تهران درس تجد و آزا دیخواهی می‌دهد.

او با طرح مجادلات سازنده ادبی با ملک الشعرای بهار و دیگران راه را برای پیدایش شعر نو هموار می‌کند و با حمله به قلعه‌های کهنه ادبی و مدافعان حجر زمینه را برای ظهور نیما آماده می‌سازد (۲).

حبیب‌ساهر که یکی از درخشانترین چهره‌های شعرا امروز آذربایجان شناخته شده خود یکی از شاگردان زنده یاد میرزا تقی خان رفعت بوده و درباره استادش در مقدمه کتاب شعر (ج ۲) چنین می‌نویسد (۳):

"هفت ساله بودم و در مکتب خانه‌ای علم می‌آموختم، شبها چراغ افروخته و قلم به دست گرفته و به زبان مادری شعر و غزل می‌نوشتم، از هجران یار، خفای روزگار، از کوتاهی عمر... قصه‌ها می‌پرداختم. رفته رفته مکتب خانه‌ها مبدل به مدارس مبارکه می‌شد، روزی، برادرم مرا به یکی از آن مدارس مبارکه برد... مرا بکلاس پنجم پذیرفتند، زیرا خط و ربطم بی نظیر بود.

(۱) تقی رفعت - روزنامه تجد شماره ۱۶۸ (۲) غلامرضا همراز - کتاب جمعه - تقی رفعت - ۱۳۵۹/۲/۲۵ (۳) حبیب‌ساهر که در حال حاضر در تهران زندگی می‌کند، در اشعار فارسیش موج نور را پذیرفته و در این زمینه چنین می‌گوید این سورکزرانه بر آه او افتاده است. راه حیات باشد، آتراء بسیریم شکسته این طلسم و در آن رخنه‌ها کنیم. در باغ سبز شعر نوین خیمه برزیم - نقل از کتاب "دیداری از نوآوری‌های حبیب‌ساهر" نوشته ح. صدیق.

در مدرسه، دیگر اثری از تاریخ معجم و ابواب جنان نبود، بلکه از علوم "فاله" یعنی علم الاشیاء و جغرافیا درس می دادند، همچنین حساب و هندسه گرچه در آن مدرسه مبارکه، از حساب و هندسه بیزار بودم اصلاً نمی فهمیدم و یگانه نمی گرفتم، ولی شاعریم گل کرد.

ضمن سرودن شعر ترکی، قصیده و غزل به زبان پارسی می ساختم آن وقتها سلطان احمد شاه قاجار، در دارالخلافت تهران سلطنت می کرد و برادرش محمد حسن میرزا در دارالسلطنه تبریز ولیعهد بود.

روزگاری رسید که نخستین مدرسه بنام "مدرسه مبارکه محمدیه (تعلیمات متوسطه) در عمارت زیبای فرمانفرمایان، در شگلان، افتتاح یافت و ما را بدان دارالعلم جدید بردند.

پس از رفتن ولیعهد از تبریز، مدرسه، متوسطه به حرمخانه پرنقش و نگار او منتقل شد.

یک روز صبح جوانی، بسیار خوش سیما، بالباس مشکی و کراوات رنگین و با کلاه "ترکان جوان (۱)" وارد کلاس ما شد. او میرزا تقی خان رفعت بود و در ممالک عثمانیه تحصیل کرده و معلم زبان و ادبیات فرانسه بود. نگو معلم جدید ما شاعر هم بوده و به زبانهای ترکی، فارسی و فرانسه شعر می ساخته. ابتدا در "مجله ادب" که از طرف دانش آموزان منتشر می شد و بعدها در مجلات دیگر روزنامه تجدید اشعار رفعت را می خواندیم... رفعت، شاعر نوپرداز بود و به سبک "ادبیات جدید" ترک و به شیوه شاعران ثروت فنون^(۴)

شعر می ساخت، به زبان پارسی بسیار جالب توجه، به زودی مکتبی به وجود آمد:

"مکتب رفعت"

چون در مدرسه مبارکه شاعر فراوان بود، بین آنان چند نفر، از جمله احمد خرم، تقی زرگر، یحیی میرزا دانش (آرین پورکنونی) از چهره ههای درخشان "شعرنو" گردیدند.

مدیر مدرسه مرحوم امیرخیزی، گرچه ادبیات قدیمی و عروض و قافیه تدریس می کرد و شعرای جوان را برودن غزل و قصیده تشویق می نمود و به پسر میرزا جواد ناطق "نسبت" ناصح می داد. ما، ناخلفها، پیرو مکتب رفعت

(۱) ترکان جوان گروه مترقی و ملی گرای عثمانی بودند که بر علیه استبداد سلطان عبدالحمید ثانی قیام کردند. (۲) نامه هفتگی ادبی که تجدید در ادبیات ترکی را بوجود آورد و جریانهای ادبی غربی را بترکیه آورد. از شخصیت های بزرگ آن زمان توفیق فکرت است.

بودیم... ناگفته نماند که گاهی برای خاطر امیرخیزی غزلی وقصیده می ساختیم .

رفعت، غزل و قصیده را نمی پسندید، امیرخیزی نیز به چشم حقارت به اشعار جدید می نگریست .

نوپردازی رفعت غوغایی برانگیخت، هم در تبریز و هم در تهران و شیراز چنانکه ایرج میرزا نوشت :

در تجدید و تجدد و اشهد * ادبیات شلم شور و اشهد
می کنم قافیه‌ها را پس و پیش * تاشوم نابغه دوره خویش
و محمود غنی زاده^(۱) نیز ساکت نماند، چنانکه در مجله کاه که در برلین
طبع و منتشر می شد قطعه شعری را از رفعت با غزلی مقایسه کرد و با استهزا
چنین نوشت : ادبیات والده خانی^(۲) سخن کوتاه

رفعت نخستین شاعر نوپردازی بود که اولین سنگ بنای "شعر نو" را گذاشت و رفت و فراموش شد.

یحیی آرین پور ادیب و پژوهشگر ارزشمند معاصر که برخی از مطالب این کتاب از اثر معروف و با ارزش وی "از صبا تا نیما" استفاده شده است خود از شاعران نوپرداز و از شاگردان زنده یاد میرزا تقی خان رفعت بوده، نیای پدریش عباس میرزا نایب السلطنه، یگانه مردشایسته خاندان قنارجار و از سوی مادر سلسله نسبش به دانشمندان می ایران، خواجه نصیرالدین طوسی می ژسد. درباره میرزا تقی خان رفعت و ذوق شعری خودش آرین پور در مصاحبه با خبرنگار مجله تماشا می گوید :

"آغاز تحصیلم بر حسب اوضاع آن زمان در مکتب خانه بود، دروس ابتدایی

(۱) میرزا محمود غنی زاده سلماسی، روزنامه نگار، شاعر و نویسنده دوران انقلاب مشروطیت و منشی مخصوص ستارخان سردار ملی بود. غنی زاده در ارومیه نویسنده - گوی روزنامه افریا در ایه عهده داشت که دارنده این روزنامه میرزا حبیب الله آقا زاده بود. مثنوی معروف هذیان از اوست که با این مطلع آغاز می شود :
اینکه بینم عجباً حال تب است * یا تا ویر هیولای شب است
ملک الشعراء بهار در وصف این مثنوی چنین گفته است :

"به آفریننده شب و مهتاب سوگند، که شعری به شیوایی و گیرایی "هذیان" نخوانده بودم. " (نقل از روزنامه کیهان ۲۹/۵/۵۷، بقلم نصرت الله نوح)
(۲) والده خانی تیمچه بزرگ و محل کار و تجمع ایرانیان استانبول است .

رادر دبستان "تمدن" تبریز و علوم متوسطه رادر یگانه دبیرستان آن شهر
به پایان برده ام .

آموزگاران من در دبیرستان از جمله شادروانان ابوالقاسم فیوضات ،
تقی رفعت و سید احمد کسروی بوده اند و من از بضاعت مزاجات ادبی هر چه
دارم از آن بزرگواران است .

در دوران تحصیل در دبیرستان و سالها پس از آن گاهی به تفنن شعر
می سرودم و " دانش " تخلص می کردم . تقی رفعت که از دانش و ادب جهان متفرد
بهره وافی داشت و من شرح حال او را در جلد دوم کتاب " از صبا تا نیما " به
اختصار آورده ام ، برای نخستین بار چشم و گوشم را به ادبیات نوبا زکرد و از آن
پس از شعر سرودن با آن قیود بیحد و حصر چشم پوشیدم . بعدها بعضی قطعات و
ترجمه های شعریم در مجلات سخن و یغما چاپ شده است .

در اواسط سال ۱۲۹۸ که در کلاس ششم دبیرستان تحصیل می کردم ، شش شماره
از مجله " ادب " رادر تبریز انتشار دادم و چون به علت فراغ از تحصیل ،
دبیرستان و سردبیری مجله را ترک کردم ، شش شماره دیگر از آن تحت نظر
شادروان امیرخیزی منتشر شد .

در سال ۱۲۹۹ که از ادیخواهان آذربایجان به رهبری شیخ محمد خیابانی
پناخاسته و الغای قرداد شوم ۱۹۱۹ ایران و انگلیس و اجرای قوانین ساسی
را خواستار بودند ، وارد خدمت وزارت دارائی شدم و تا مرداد ۱۳۳۲ شمسی سی و
سه سال پیایی در آن وزارتخانه مشاغل گوناگون به عهده داشتم و پس از باز
نشستگی از خدمت دولت چندی به سمت ریاست املاک دشت گرگان در خدمت
اداره کل املاک شاهنشاهی بودم و اینک چندی است که در شرکت ملی ذوب آهن
ایران انجام وظیفه می کنم .

زبان روسی را تاحدی و زبانهای انگلیسی و فرانسه را به اندازه ای که
بتوانم از متون ادبی استفاده کنم می دانم و اوقات فراغت را با مطالعه و
تالیف و ترجمه می گذرانم "

میرزا تقی خان رفعت که از پیشگامان قیام ملی آذربایجان و دست راست
شادروان شیخ محمد خیابانی بود ، پس از شکست قیام و شهادت خیابانی به روز
چهارشنبه غره محرم ۱۳۳۹ هجری قمری برابر با شهریور ماه ۱۲۹۹ شمسی در
سن ۳۱ سالگی در خفاگاه خویش در روستای قزل دیزج خودکشی کرد .

احمد کسروی درباره تقی رفعت در کتاب تاریخ هیجده ساله آذربایجان
می گوید :

"میرزا تقی خان رفعت سخنرانیهای شیخ محمدخیا بانی را به

فارسی ترجمه و در روزنامه "تجدد" چاپ می کرد...

یکی از نزدیکان خیابانی میرزا تقی خان رفعت بود. بعد از کشته شدن خیابانی این مرد با چند تن از شهرگریخته به ارونق و انزاب رفته و در آنجا خود را کشت (یا دیگران کشتند) و ما از داستان او نیک آگاه نگردیده ایم. و اینک نمونه هایی از اشعار شادروان تقی رفعت:

برخیز، با مداد جوانی ز نو دمید	یک فصل تازه می دمدا ز بهر نسل نو
آفاق خهر را لب خورشید بوسه داد	یک نوبهار با رور، آبتن درو
برخیز! صبح خنده نشارت خجسته با د	برخیز و حرز جان بکن این عهد نیک گفال
برخیز! روز ورزش و کوشش فرار رسید	برخیز و باز راست کن آن قد تهمتن
برخیز و عزم جزم کن، ای پور نیکزاد	برخیز و چون کمان که به زه کرد دست زال
بر یاس تن مده، مکن از زندگی امید	پرتاب کن به جانب فردات جان و تن
با ید برای جنگ بقا نقشه ای کشید	
باید، چورفته رفت، به آینه رونها د	

تقی رفعت، "تجدد"، شماره، نوروزی ۱۲۹۷ شمسی

از مکتوب منظوم (خطاب به نسوان)

عنوان تو زهره، ماه، خورشید.	آنان که تورا همی به زانو
دوری تو از این جهان سیار	در سجده، عشق می پرستند
خواری تو در این دیا رخونخوار	مانند وحوش دشت هستند
دل سرد ز خود، غیر نومید...	اندر پی صید در تکافو...

فمینا (۲)، مجله آزادستان، شماره ۱ پانزدهم خرداد ۱۲۹۹ شمسی
در اثر تلاش و کوشش افراد یاد شده زمینه برای یک تحول نسبی فراهم شده بود و ادبیات منظوم ایران در انتظار مردان صاحب قریحه ای بود که با فکری روشن و زبانی گویا و جرات و شهامتی در خور پدید آیند و پرچم این نهضت را بردوش گیرند تا به کوشش آنان چهار جو به تنگ نظم فارسی وسعت و صلاحیت لازم را برای بیان احساسات و اندیشه های بزرگ به دست آورد.

در چنین وضعی شاعر جوانی که از کوهپایه های شمال ایران برخاسته بود

(۱) خهر بروزن ظهر = وطن

(۲) فمینا نام مستعار تقی رفعت بود که با فمینیست (دکتر رفیع خان امین) درباره زن و آزادی در صفحه های روزنامه "تجدد" مناقشات قلبی داشت.

به یاری همکاران خود شافت، او این نغمه‌های پراکنده را که از گلوی جوانان
تجددخواه بیرون آمده بود منظم ساخت و آهنگی موزون به آنها داد.
علی اسفندیاری "نیما" در پاییز سال ۱۳۱۵ هجری قمری برابر با ۱۲۷۶
شمسی در دهکده دورافتاده "یوش" مازندران به دنیا آمد، پدرش ابراهیم خان
اعظام السلطنه مردی شجاع و آتشی مزاج از افرادیکی از دودمانهای قدیمی
مازندران محسوب می‌شد و در این ناحیه به کشتا و ورزی و گله‌داری مشغول بود.
نیما ۱۲ سال داشت که با خانواده اش به تهران آمد و در آنجا ماندگار
شد، او بیشتر مواقع به حجره چایفروشی شاعر، حیدرعلی کمالی می رفت و در
آنجا به سخنان ملک الشعرای بهار، علی‌اصغر حکمت، احمد اشتری و دیگر
گویندگان و دانشمندان عهد خود گوش فرامی داد و زمینه شعر و هنر خود را مهیا
می ساخت.

نخستین اثر منظوم نیما قصه رنگ پریده است، خود او گوید: "من پیش از آن
شعری در دست ندارم" این قصه را نیما در اسفند ماه ۱۲۹۹ شمسی سروده و یک سال
بعد انتشار داده و بعد قسمت‌هایی از آن به نام "دل‌های خونین" در منتخبات
آثار، تالیف محمد ضیاء هشترودی نقل شده است. منظومه رنگ پریده که نزد
— یک به پا نصیبیت به وزن مثنوی جلال الدین رومی (بحر هزج مسدس) می‌باشد
سنداتی می است که شاعر به ضد جا معهای که در آن می زیسته ارائه داده است.
در این منظومه مفاسد اجتماعی مستقیماً تصویر نشده بلکه شاعر در آن دا
ستان دردناک زندگانی خود را باز گفته است.

در منظومه "ای شب" که می توان آن را از حیث شکل با ترجیع بند زیبا و
بلند سیدی مقایسه کرد غم‌واندوه و بدبینی اجتماعی به خوبی نمایان است:
هان ای شب شوم و حشت انگیز تا چند زنی به جانم آتش
با چشم مرا ز جای برکن با پرده ز روی خود فروکش
یا باز گذار تا بمیرم
کز دیدن روزگار سیرم

دیری است که در زمانهء دون از دیده همیشه اشکبارم
عمری به کدورت و الم رفت تا باقی عمر چون سپارم
نه بخت بد مراست سامان
وای شب، نه تراست هیچ پایان
آنجا که ز شاخ گل فرو ریخت آنجا که بکوفت باد بر در

وانجا که بریخت آب موج تایید بر او مه منور
ای تیره شب دراز دانی
کانجا چه نهفته بدنهانی؟

درسش اشعار شعرای قبل از نیما، با سروده‌های بزرگان شعر امروز
ناپختگی و سستی آنها به خوبی احساس می‌شود. این شاعران بهیچ وجه ر
نظراً اعتبار ادبی نتوانسته‌اند خود را به پای نیما و تنی چند از پیروانش
برسانند، اما از آنجایی که برای شعر نو تلاش کرده‌اند کارشان درخور اهمیت
است.

کارهای نیما نیز در آغاز راه، چندان از سستی برکنار نبوده است. شعر
های او به تدریج انسجام کافی یافته‌اند. عبدالعلی دستغیب در نقد و بر
رسی کارهای نیما به پاره‌ای از ضعفها اشاره کرده از جمله: مردگان موت با
هم بزم برپا کرده می‌خندند" که "مردگان موت" نامفهوم می‌نماید و
نمونه‌هایی دیگر از این نوع دیده می‌شود. ضعف شعر نیما به حدی است که نمی
توان از آن چشم پوشید. بجز چند مورد که به خاطر رعایت وزن شعر نیما در
مسیر پیچیده‌گویی افتاده باقی اشعارش از روانی و دید ویژه‌اش برخوردار
است. دیدی که تا آن زمان در شعر هیچ شاعری مشابهش را نمی‌توان یافت.
نیما یوشیج کارش با به خدمت گرفتن سبک‌های سرایش متقدم آغاز شد
و شعرهایی سرود که در زمینه‌های مثنوی، قصیده و... همه را ارضای کرد، به
جز خودش... عدول نیما از این سبکها به خاطر عدم توفیق در رعایت وزن‌های
متداول شعری نبود، او می‌خواست در شعر دگرگون ساز باشد بهمین جهت شیوه
"خامنه‌ای"، "شمس‌کسائی" و "رفعت" را در پیش گرفت و این شیوه که
نتوانسته بود توسط شاعران یاد شده به شخصیت واقعی شعری دست یابد توسط
نیما به این شخصیت دست پیدا کرد و شعر معروفش "افسانه" در سال ۱۳۰۰ -
شمسی نخستین طلایع شعر نو بود، شعری که به اهتمام او گسترش یافت و با همه
مخالفت‌های مفرضانه‌ای که می‌شده ادبیات این سرزمین دیرین سال منظم
گردید.

با همه ارجمندی نیما او را پدیده‌ای واژگونگر در ادبیات شناختن، بی
انصافی است در حق کسانی که پیش از او، شعر نو را به بوته تجربه‌کشانده‌اند
نیما در واقع اعتبار دهنده و شخصیت‌بخش شعر نو است نه مبتکر آن.

- ۱ - یحیی آرین پور - از صبا تا نیما (ج ۲)
- ۲ - باقر مؤمنی - ایران در آستانه انقلاب مشروطیت و ادبیات مشروطه
- ۳ - احمد کسروی - زندگانی من .
- ۴ - احمد کسروی - تاریخ مشروطه ایران
- ۵ - احمد کسروی - تاریخ هیجده ساله آذربایجان
- ۶ - حبیب ساهر - کتاب شعر (ج ۲)
- ۷ - ح . صدیق - دیدی از نوآوری های حبیب ساهر .
- ۸ - دکتر حمید زرین کوب ، چشم انداز شعر نو فارسی (انتشارات طوس ۱۳۵۸)
- ۹ - علی آذری - شیخ محمد خیابانی .
- ۱۰ - علی اکبر مشیری سلیمی - زنان سخنور .
- ۱۱ - خسرو تهرانی - نوگرایی نیمایوشیج
- ۱۲ - صدر هاشمی - تاریخ جراید و مجلات ایران (ج ۱)
- ۱۳ - غلامرضا همراز - کتاب جمعه (۵۹/۲/۲۵)
- ۱۴ - تقی رفعت - روزنامه تجدید - شماره ۱۶۸
- ۱۵ - حاج زین العابدین مراغه‌ای - سیاحتنامه ابراهیم بیگ .
- ۱۶ - عبدالعلی دستغیب - نقد آثار نیمایوشیج .
- ۱۷ - ادوارد براون - تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران .
- ۱۸ - اندیشه‌های میرزا آقاخان کرمانی .
- ۱۹ - مکتوبات میرزا آقاخان کرمانی .
- ۲۰ - مقالات آخوند زاده
- ۲۱ - روزنامه کیهان - ۵۷/۵/۲۹
- ۲۲ - مجله جوانان رستاخیز - ۵۶/۱۰/۸
- ۲۳ - مجله تماشا
- ۲۴ - اظهارات خانم صفا ارباب زاده دختر شمس کسماقی .

مروارید خانم دلبازی نین دکیشی سیزاگو، قافیهلئ شرینه جواب

قادین سیزاگو

باغبانسیز باغچایا بنزهر
صاحب سیز بیر پایا بنزهر
جوابسیز بیر هایا بنزهر
قادین سیزاگو-قادینسیزائو

یاشا بیرسا، نه کۆزهلدیر؟
او، بنادیر، بو، تمل دیر
متتحم دیر، مکتمل دیر
قادینسیزائو - قادینسیزائو

قورو دوداقلارا بنزهر
یانمیش بوتاقلارا بنزهر
سؤنوک چراغلارا بنزهر
قادینسیزائو - قادینسیزائو

هم دادی دیر، هم دوزو دور
هم سازی دیر، هم سۆزودور
دئگك حیاتین اوزو دور
قادینسیزائو - قادینسیزائو

امید سیز انسانا بنزهر
اینا سیز وجدانا بنزهر
مندمش قیرستانا بنزهر
قادینسیزائو - قادینسیزائو

بو افتخار، اونا بس دیر
آنا آدی مقدس دیر
منه های دیر، منه سس دیر
بیرگونوم اونسوز اولماسین

عطر سیز بیر قیزیل گولسه
رنگین حیات بؤلگوسونیده
سیلدییریملی دره لدرده
کۆرپه سیز لای - لایا بنزهر

از، آروادلا - آرواد، ارله
از - آروادی قیاس ائتمن
هر ایکیسی، بیر - بیرلن
قافیه سیز بیر غزل دیر

طراوتیمیز، تبسم سوز
شاختا وورموش چیچکلره
قارا - قورو دخمه لرده
صویوخ اوجاقلارا بنزهر

قادین بییزیم آغزیمیزین
قهرمان ائل عاشیقلاریین
او، حیاتین دوامی دیر
ترازی نین بیر گۆزو دور

آچیلمايان اوره کئره
جوشغون حیات ساحه سینده
سس سیز - سمیر سیز بیر چۆله
آزغین بیر کاروانا بنزهر

قادین دوغور، اولور «آنا»
بییزیم ائله تاریخ بویو
اونون بیر قورو نفی
هئچ ائوقادیه سیز اولماسین

توجه

۱- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰-نجی عصر فصلینی یازماقلا مشغول اولدو. غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلارین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازیچی و آذری ادبیاتیله ماراقلانان همشهریلر ییمزدن بو باره‌ده بیزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تانده‌یقلاری دیگر شاعر لریمیزین ده ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرگؤنדרمه لرینی خواهش ائدیریک «وارلیق»

۲- خواستاران اشتراک می‌توانند مبلغ آهونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هر یک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۳- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله تهیه نمایند.

۴- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریه‌های علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۵- مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هر چه زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن } ۶۴۵۱۱۷
} ۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال